

Hrvatsko graditeljstvo - novi početak

Prijedlog za razmišljanje i djelovanje

Program **Hrvatsko graditeljstvo - novi početak**

Copyright © **Hrvatska komora inženjera građevinarstva**

Likovno oblikovanje i prijelom **Matea Katić Topić (knjižni blok), Pop&Pop (omot)**

Nakladnik **Hrvatska komora inženjera građevinarstva**

Za nakladnika **Zvonimir Sever**

Naklada **1000 primjeraka**

Produkcija **Naklada Zadro, 2015.**

HRVATSKO GRADITELJSTVO - NOVI POČETAK

Prijedlog za razmišljanje i djelovanje

Koordinator studije i urednik publikacije **Zvonimir Sever**

Autori **Petar Đukan, Aleksej Dušek, Željko Pavlin,
Damir Percel, Andrino Petković, Zlatko Pletikapić,
Zvonimir Savić, Zvonimir Sever, Mladen Vedriš**

Zagreb, lipanj 2015.

SADRŽAJ

Uvodna riječ Predsjednika komore	1
1. UVODNO	7
2. BILO JE...	11
Graditeljstvo 1990.-2014.	13
Stanje 1990.-2000.	13
Stanje nakon 2000.	22
Utjecaj struke na kretanja u graditeljskom sektoru	27
3. SADA JE...	31
Aktualno stanje i okolnosti graditeljstva u Republici Hrvatskoj u kontekstu Europske unije	33
4. MOŽE I MORA BITI...	51
Iskustva drugih zemalja	53
Akcijnski plan – kako dalje	58
5. ZAKLJUČNA RAZMATRANJA I PRIJEDLOZI	105
6. DODATAK	115
Osnovni pokazatelji stanja hrvatskog graditeljstva	117

UVODNA RIJEČ PREDSJEDNIKA KOMORE

Hrvatska komora inženjera građevinarstva obilježava desetu obljetnicu održavanja stručnog skupa „Dani ovlaštenih inženjera građevinarstva“, koji se tradicionalno održava svake godine u lipnju u Opatiji. Iako je skup u svojim počecima bio zamišljen prvenstveno kao mjesto cijeloživotnog stručnog usavršavanja, s vremenom je prerastao u središnji događaj i mjesto godišnjeg okupljanja građevinskih inženjera, na kojem se razmatraju aktualne teme od interesa za sektor graditeljstva kao čimbenika od šireg društvenog interesa za Republiku Hrvatsku. U tom kontekstu, kao jedan od prvih odgovora i mogućih rješenja za prevladavanje krize koja je pogodila Hrvatsku, iz HKIG-a 2010. stiže Program razvojnih projekata u Republici Hrvatskoj, s konkretnim projektima za prevladavanje recesije. Program je objavljen i predstavljen na skupu u Opatiji te godine.

Inače, sektor graditeljstva u proteklom je desetljeću prošao kroz dva temeljno različita razdoblja: razdoblje povoljne konjunktura i poleta, koje je trajao do 2009. godine, i zatim razdoblje nagle i duboke gospodarske krize. U nacionalnim razmjerima ona se po svojoj težini može mjeriti sa stanjem u zemlji početkom 90-ih, s agresijom, ratom i procesom osamostaljenja, a na globalnoj razini njezin intenzitet, trajanje i

kompleksnost mjerljivi su s Velikom krizom 1929.-1933. Iz spomenutog konteksta proizlaze poruke i pouke: početak izlaska iz Velike krize u SAD-u ostvaren je upravo snažnim angažmanom graditeljskog sektora te poticanjem i ostvarenjem niza novih i vrijednih infrastrukturnih investicija, čija se uporabna i funkcionalna vrijednost proteže do naših dana. Spomenimo tek mostove, vijadukte, prometnice i energetske objekte.

U opisanim je prilikama Hrvatska komora inženjera građevinarstva djelovala kontinuirano i kompleksno, što je bilo osobito izraženo pojavom krize 2009. U proteklih pet godina redovito su se analizirala bitna područja mogućih novih aktivnosti te je na temelju tih istraživanja Komora objavljivala relevantne stručne publikacije i dokumente. Da podsjetimo:

Program razvojnih projekata Republike Hrvatske (2010.)

Hrvatska – nova vrata Europe (2011.)

Program iskorištenja slobodnog hidropotencijala u Republici Hrvatskoj (2012.)

Hrvatsko graditeljstvo – pozicija u Europskoj uniji (2013.)

Pristup hrvatskih inženjera jedinstvenom tržištu Europske unije (2014.)

To znači da inženjeri građevinarstva nisu proteklih 6 godina mirno gledali kako zemlja tone u recesiju, već su ponudili javnosti i vlastima studije i programe s konkretnim prijedlozima za njeno prevladavanje.

Istodobno, unutar redovitih i trajnih aktivnosti HKIG je vrlo aktivno surađivala s nadležnim resornim ministarstvom sudjelujući, među ostalim, u izradi niza zakona, akata i dokumenata koji reguliraju graditeljski sektor. Dio tih akata i dokumenata bili su zapravo i svojevrsan bitan i obvezan prijelaz na regulativu EU-a, koju su članovi Komore dužni poštovati i provoditi već zbog same činjenice da je Republika Hrvatska članica EU-a. Ujedno, to stvara i nove mogućnosti poslovanja i djelovanja na čitavom području EU-a.

Nakon tako opsežnog i kompleksnog programa i angažmana, čini se da je proteklo desetljeće bilo tek jedna velika produžena godina koja se sastojala od

različitih etapa maratona kojeg je sektor graditeljstva u tim i takvim okolnostima konjunktura i krize trčao. Od izuzetnog građevinskog booma i povoljne konjunktura, poglavito na području izgradnje prometnica, sportskih dvorana i stambene izgradnje, do naglog pada nakon 2009. i krize koja traje u kontinuitetu do danas. U tom razdoblju u ovoj djelatnosti izgubljeno je više od 50 tisuća radnih mjesta.

Udio građevinarstva u BDP-u smanjen je sa 8,5% na 5,0%. Obujam građevinskih radova smanjen je za 42,7%, vrijednost izvršenih radova za 49,8%, a broj izdanih građevinskih dozvola niži je za 46,3%.

I nakon ulaska Republike Hrvatske u Europsku uniju nastavlja se pad aktivnosti u sektoru graditeljstva, što znači da nije došlo do bitnih pozitivnih promjena u smislu otvaranja novih mogućnosti za investicije i novih tržišta, a moguće je i da su novi uvjeti dodatno otežali poslovanje građevinskih tvrtki.

Sve rečeno u ovom kratkom pogledu unatrag svjedoči o potrebi zaokreta koji se neće i ne može dogoditi ni spontano ni slučajno. To je ostvarivo samo s drukčijim razvojnim konceptom te odgovarajućim mjerama gospodarske i ekonomske politike. Treba, naime, imati na umu da otvaranje jednog radnog mjesta u građevinskom sektoru generira otvaranje dodatna dva radna mjesta.

Uz zadovoljstvo učinjenim kroz proteklih deset godina, a imajući u vidu današnje katastrofalno stanje u sektoru graditeljstva, postavlja se temeljno pitanje što su novi zadaci i novi izazovi pred HKIG-om u razdoblju koje dolazi. Uvjereni smo da je nakon obavljenog normativnog i regulatornog dijela posla prvi i glavni zadatak sektora graditeljstva da svesrdno potiče gospodarski rast u cjelini i u njemu što više sudjeluje, vodeći pritom računa da se u najvećoj mogućoj mjeri koriste raspoloživi nacionalni potencijali.

U tu svrhu je i pripremljen dokument HRVATSKO GRADITELJSTVO – NOVI POČETAK. U drugome se dijelu iznose podaci o sektoru od 1990. godine naovamo, a u trećemu se ocjenjuje sadašnja pozicija, uz ključnu tvrdnju da kriza nije jedini uzrok sadašnjeg stanja, nego da dio krivice snosi država, a dio i sam graditeljski sektor.

Temeljna pitanja kao i odgovori na njih ponuđeni su u četvrtom dijelu. Ondje se iznose prijedlozi i sugestije o tome što se i kako mora učiniti da bi se ostvarili postavljeni ciljevi: razvoj nacionalne ekonomije te suštinska i strukturna participacija sektora graditeljstva u tom, za budućnost Republike Hrvatske ključnom događanju. O tome kako to učiniti i kako su u tome uspjeli drugi unutar EU-a, govori se u poglavlju „Može i mora biti: Akcijski plan - kako dalje“, što je ujedno i temeljna poruka i zadaća ovog dokumenta.

Podnaslov dokumenta - „Prijedlog za razmišljanje i djelovanje“- poziva sve relevantne sudionike koji mogu utjecati na sektor graditeljstva da razmisle o propuštenim šansama, greškama i nečinjenju u proteklom razdoblju. Ujedno ih se potiče da se pokrenu i aktivno djeluju koristeći sve raspoložive potencijale.

Poštujući open book koncept, ovaj dokument stoga poziva sve, a pogotovo protagoniste i dionike u sektoru graditeljstva, da iznesu svoja mišljenja, sugestije i prijedloge: što, prema njihovu viđenju, treba učiniti, kako oni neposredno vide i osjećaju ulogu i zadaću svojeg strukovnog udruženja te što očekuju, pa i zahtijevaju, od protagonista odlučivanja, poglavito od izvršne vlasti što da će učiniti odmah, a što u narednom razdoblju.

To zapravo znači sudbinu uzeti u svoje ruke jer "sudbina nije stvar slučajnosti, već je stvar izbora; to nije nešto što treba čekati, već nešto što treba postići" (W.Jennings Bryan).

*Jer, kako se iz ovog materijala vidi, postoje razlozi i pretpostavke za zaokret, **novi početak**, a time i konstruktivni optimizam.*

U Zagrebu 20. svibnja 2015.

Zvonimir Sever
Predsjednik Hrvatske komore
inženjera građevinarstva

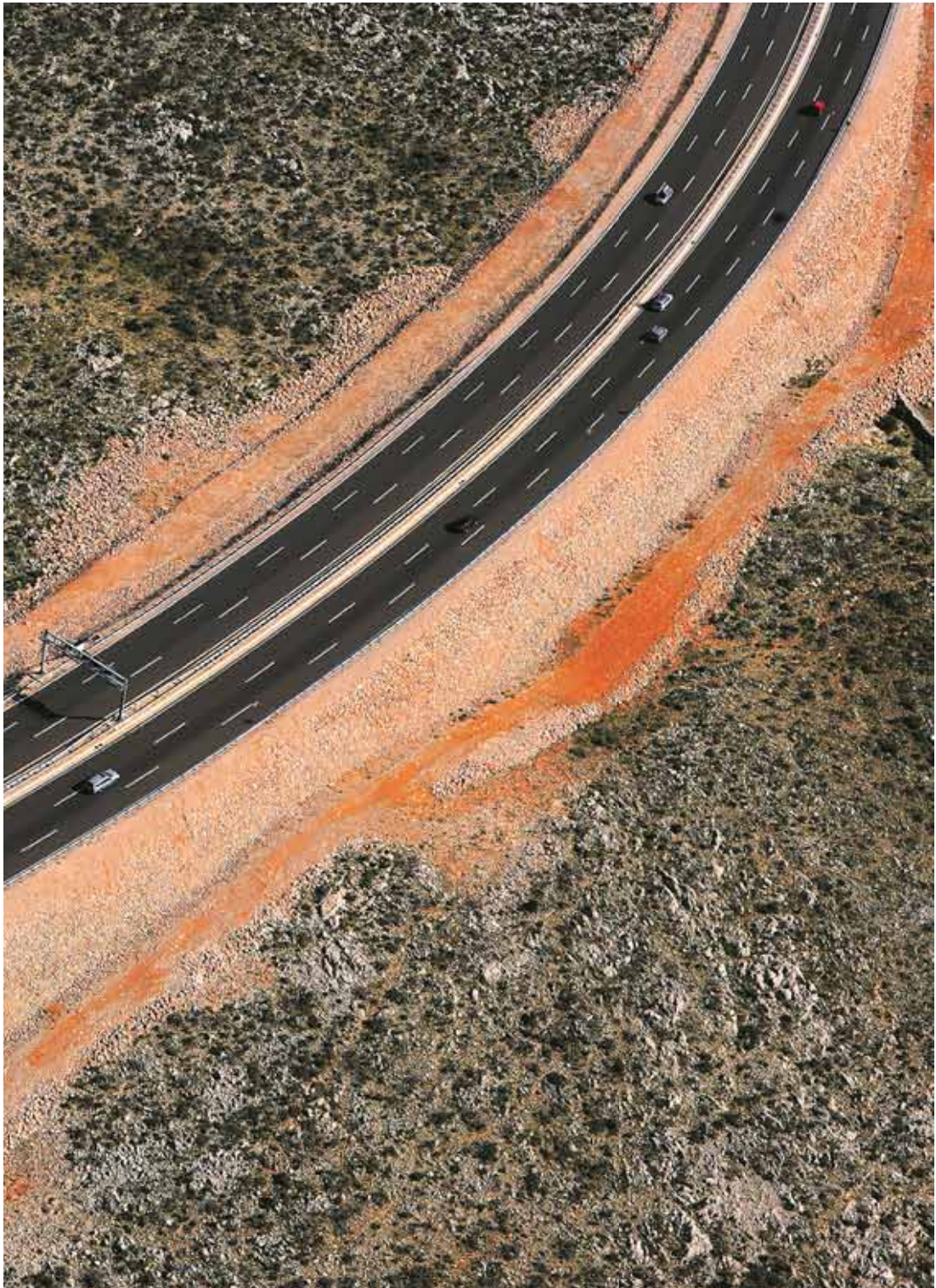

*Sudbina nije stvar slučajnosti,
već je stvar izbora;
to nije nešto što treba čekati,
već nešto što treba postići.*

W. Jennings Bryan

1. UVODNO

1. UVODNO

Hrvatsko graditeljstvo nalazi se na svojevrsnoj prekretnici. I to – još jednom, četvrti put. U prvom dijelu ovog dokumenta, koji se odnosi na noviju povijest, prva velika prekretnica vezuje se za 1990., ratne okolnosti, agresiju i stvaranje samostalne države. Slijedi period aktivnog i intenzivnog sudjelovanja u procesu obnove porušenog dijela zemlje – od infrastrukture do stambenih i gospodarskih objekata. Od 2000. do 2008. slijedi razdoblje izuzetnog građevinskog *booma* i povoljne konjunktore, poglavito na području izgradnje prometnica i stambenih objekata. Aktualno, četvrto razdoblje otpočelo je 2009. i traje do danas. Karakterizira ga opća gospodarska kriza koja je unutar članica EU-a danas još uvijek iznadprosječno prisutna u Republici Hrvatskoj. U takvim ekonomskim okolnostima sasvim je razvidno da je najveći teret recesije zbog odsustva investicija podnio upravo sektor graditeljstva.

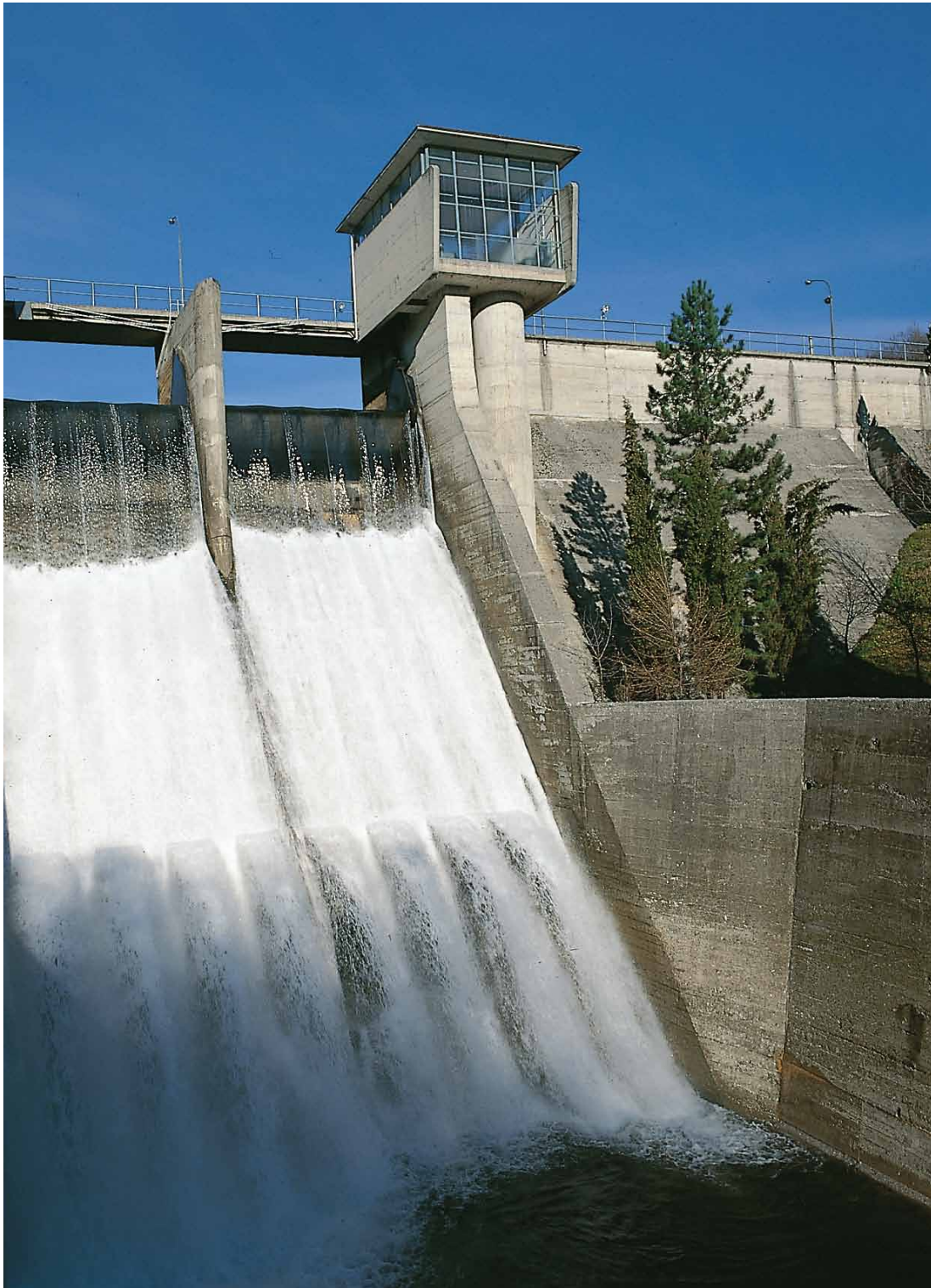
I sada – danas i u vremenu pred nama – istinski je izazov ostvariti odgovarajući koncept ukupnog ekonomskog razvitka koji će u pravoj mjeri prepoznati i iskoristiti ukupni potencijal sektora graditeljstva kao platforme za ubrzanje stopa gospodarskog rasta. Područja na kojima je

to ne samo moguće, nego i potrebno i nužno ostvariti kompleksna su i komplementarna. Na ovome mjestu i u ovoj prigodi za ukazati je tek skupno što to znači:

- sektor energetike, ulaganja u bazne proizvodne kapacitete; hidropotencijal na prvome mjestu i to s više od 80% korištenja različitih oblika nacionalnih resursa
- ulaganja u prijenosni sustav te u regionalne i lokalne sustave distribucije
- nastavak ulaganja u prometnu infrastrukturu, sada na prvome mjestu ulaganja u željezničku infrastrukturu, plovne putove, luke te mostove i druge zahtjevne pojedinačne prometne zahvate
- ulaganja u projekte energetske učinkovitosti: od javnih objekata do stambenih zgrada i individualnih objekata stanovanja
- ulaganja u upravljanje vodama: od zaštite od poplava, odvodnje i zaštite voda do korištenja voda na primjeren način u poljoprivrednoj proizvodnji
- obnova postojećih te izgradnja novih turističkih objekata i resorta uz korištenje već prije izgrađene ukupne prateće infrastrukture; primjerice, od Haludova na Krku do Kupara kraj Dubrovnika te korištenje niza izuzetno dobro pozicioniranih zračnih luka, kojima su također nužni obnova, proširenje i modernizacija
- oživotvorenje niza investicijskih *green field* projekata na raznim područjima, koji se mogu realizirati uz pomoć i potporu povoljnih oblika financiranja i korištenjem sredstava EU fondova.

Ta prekretnica, taj novi početak u ostvarivanju gospodarskog rasta u RH, ostvariv je uz aktivno sudjelovanje sektora graditeljstva kao bitne komponente, svojevrsnog *hardwarea* za svako od naznačenih područja novog, i za Republiku Hrvatsku nužnog procesa investiranja. Kako to učiniti, kako su u tome uspjele neke druge članice Europske unije, govori se u poglavlju **Može i mora biti: Akcijski plan - kako dalje**. To je ujedno i temeljna poruka i zadaća ovog dokumenta.

2. BILO JE...

2. BILO JE...

■ **Graditeljstvo 1990.-2014.**

Stanje 1990.-2000.

Hrvatsko društvo u zadnjih je tridesetak godina prošlo kroz razdoblje izuzetnih turbulencija i teškoća koje su bile izazvane prvo urušavanjem socijalističkog samoupravnog sustava i cijelog gospodarstva, a zatim agresijom i Domovinskim ratom. Posljedice su bile veliki broj ljudskih žrtava, više od 500.000 prognanika i izbjeglica te drastična razaranja i štete. Samo u stambenom fondu teško je oštećeno ili srušeno više od 250.000 objekata. Slijedila je tranzicija iz socijalističkog samoupravnog sustava i planskog gospodarstva u tržišno gospodarstvo s turbulentnim procesom privatizacije.

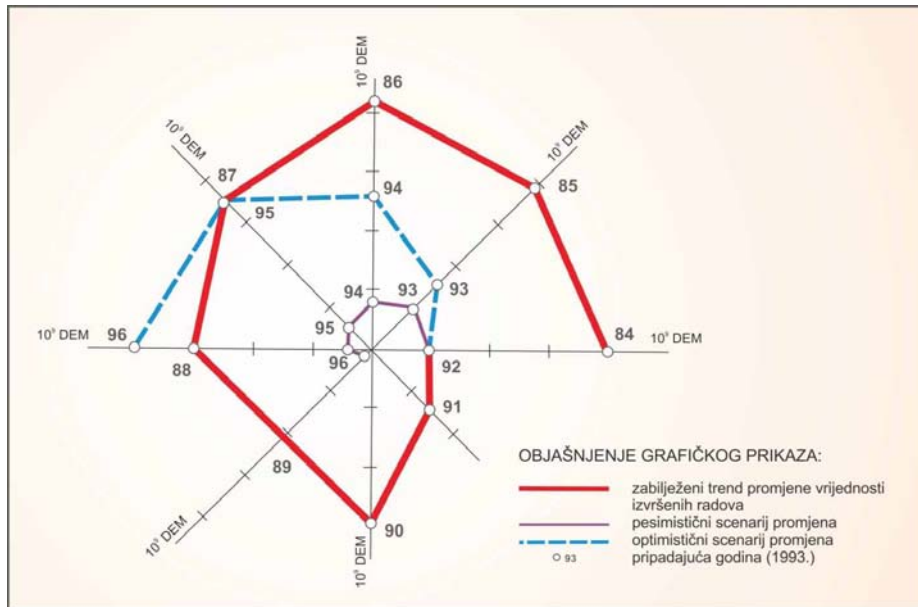
Nakon dramatičnog pada u okolnostima povijesnih promjena - rata i agresije te izlaska iz socijalističkog sustava - hrvatsko je gospodarstvo u ukupnosti bilo tehnološki zaostalo s neracionalnom i zastarjelom proizvodnjom. U opisanim okolnostima, ono je početkom devedesetih

bilo pred kolapsom. Vrijednost građevinskih radova u 1991. godini prepolovljena je u odnosu na 1990., a 1992. iznosila je tek trećinu u odnosu na citiranu baznu godinu. Uzrok tako drastičnom padu bio je prestanak bilo kakvih investicijskih aktivnosti javnog i poslovnog sektora.

Broj zaposlenih u građevinskom sektoru, koji je sredinom osamdesetih godina prošlog stoljeća iznosio približno 140.000, početkom devedesetih više se nego prepolovio i pao na samo 65.000 zaposlenih.

Pritom je postotno znatno više smanjen broj proizvodnih radnika. Vrijednost izvršenih radova u početku devedesetih dotaknula je samo dno i bila je gotovo deset puta manja od najvišeg iznosa u prvoj polovici osamdesetih. Iako opterećeno ratnim zbivanjima, u društvu jača zabrinutost takvim stanjem građevinarstva i to ponajprije u upravljačkim strukturama i strukovnim udrugama. Početkom 1993. održan je u Crikvenici I. SABOR HRVATSKIH GRADITELJA. Glavne teme Sabora bile su obnova i perspektiva graditeljstva. Poslane su poruke Vladi RH, te ukupnom državnom rukovodstvu o dramatičnom stanju građevinarstva, ali istodobno i o nužnosti velikih građevinskih radova. Poruke su sadržavale i konkretne prijedloge o potrebnim aktivnostima kako na strani države, tako i na strani graditelja.

Na **slici 1**, koja je objavljena na Saboru, izuzetno je zorno prikazano stanje građevinarstva; prikazano je smanjivanje vrijednosti radova za pojedine godine, a rezultat prikaza tada su nazvali "spiralom smrti". Dijagram razvidno pokazuje opasnosti od drastičnog urušavanja, pa i samouništenja građevinarstva.

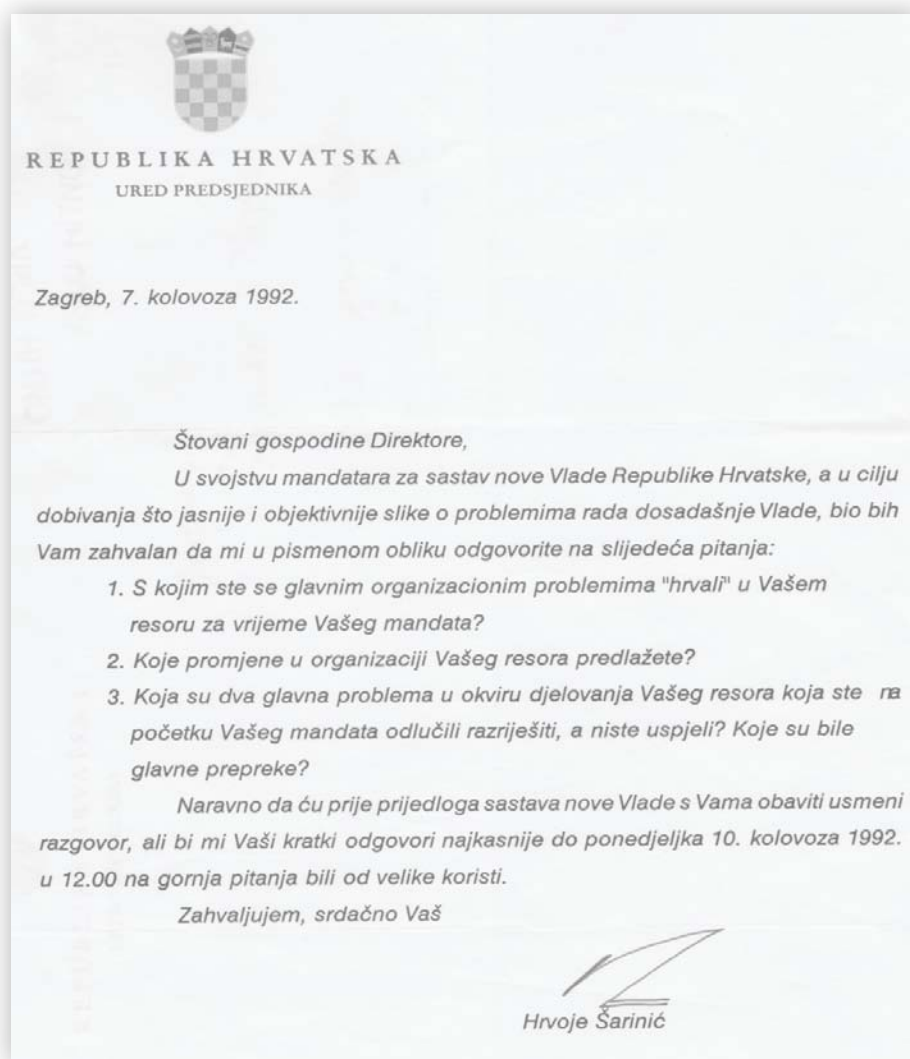
Slika 1

„Spirala smrti“ -
dinamički prikaz
vrijednosti izvršenih
građevinskih radova
1984.-1993. iskazan u
10⁹ DEM

Na Saboru hrvatskih graditelja, ali i u drugim strukovnim krugovima razmatrane su i predlagane mjere i potrebne aktivnosti za okretanje trendova prema uravnoteženom i u tim i takvim okolnostima održivom stanju. Predloženo je da se odmah započne s obnovom, a da se u javnim investicijama intenzivno pristupi pripremama za izradu projektne dokumentacije. Istodobno, kako se predlaže, treba otpočeti s radom na studiji za razne oblike investiranja, poglavito u infrastrukturu, poljoprivredu, energetiku, turizam i "malu privredu".

Znakovito je da su Vlada i vodstvo države u tim ratnim uvjetima i uz navedene teškoće - očito svjesni važnosti građevinarstva za rast cjelokupnog gospodarstva i prevladavanje krize u gospodarstvu u cjelini - ozbiljno analizirali situaciju u građevinarstvu i da su odlučili podržati predložene aktivnosti. Vlada RH poduzela je niz mjera, a nastavno se navode neke od najznačajnijih. Tako je mandatar sa svojim timom iz Vlade u konstituiranju u jesen 1992. zatražio mišljenja i savjet relevantnih stručnjaka i rukovoditelja većih poduzeća, uključivo i graditeljstva. Na **slici 2** je faksimil pisma mandataru tadašnje Vlade Republike Hrvatske Hrvoja Šarinića.

Slika 2
Faksimil pisma
mandataru
Vlade RH

U veljači 1993., tadašnji potpredsjednik Vlade za gospodarstvo, dao je prijedlog da se osnuje **Direkcija za javne investicije**, a u cilju pokretanja investicijskog ciklusa u RH. U tom dokumentu koji je razmatrala i prihvatila Vlada Republike Hrvatske utvrđuje se filozofija obnove i navodi se:

„Obnova i demokratska preobrazba, prestrukturiranje i radikalni pomoci hrvatskog gospodarstva sa sadašnje razine imperativ su vremena i okolnosti; Obnova pritom nije kozmetika porušenog nego je treba iskoristiti za preporod hrvatskog gospodarstva, potpuno u

funkciji razvoja; To je moguće provesti jedino ako se obnova shvati i vodi kao druga faza rata“.

U prijedlogu dokumenta daje se viđenje organizacije Direkcije, model financiranja, zakonski preduvjeti i koncepcija poslova na obnovi. Interesantno je navesti tadašnju odrednicu (1993.) koja je i za današnje pojmove i današnje regulatorno okruženje revolucija u delegiranju ovlasti:

„Direkcija je organ Vlade RH za realizaciju prioritetskog strateškog programa RH, pa na nju Vlada prenosi neke ovlasti za realizaciju projekta. U tom smislu službe i organi državne uprave dužni su, u okviru svoje nadležnosti izvršavati zadatke Direkcije.“

Vlada je nakon obavljenih internih konzultacija oko koncepta programa osnovala Direkciju 27. svibnja 1993. Već u srpnju iste godine, na temelju usvojene koncepcije, izrađen je Pravilnik o radu Direkcije koji je upućen na usvajanje Vladi RH.

Kao prioriteti u budućim aktivnostima navedeni su sljedeći projekti:

■ **Autoceste:**

Zagreb - Šentilj

Zagreb - Rijeka

Istarski Y

Zagreb - Goričan i

Tunel kroz Velebit.

■ **Energetski objekti:**

HE Lešće

HE Podsused

HE Ombla.

■ **Vodoprivredni objekti:**

Višenamjenski kanal Dunav - Sava.

■ **Ostali objekti:**

Željeznički tuneli na nizinskoj pruzi Zagreb - Rijeka

Željeznički tunel Učka na pruzi Rijeka - Pula.

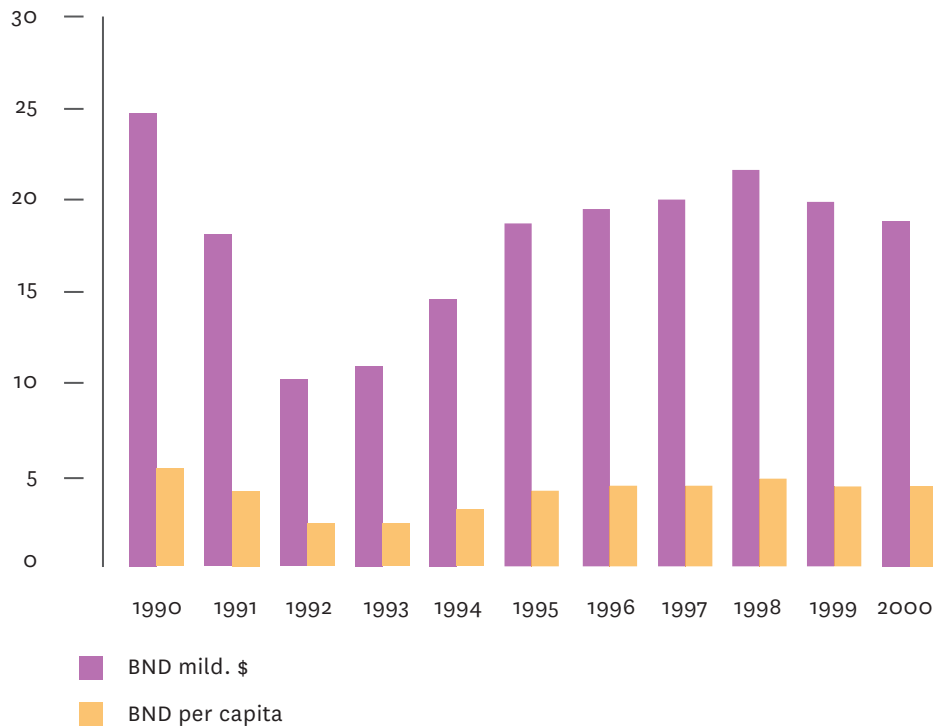
Planirana sredstva za 1993. i 1994. (tada visokih i izuzetno značajnih približno 120 mil. DEM godišnje) bila su namjenjena za građenje dionica autocesta Zagreb- Krapina i Oštrovica - Vrata - Delnice, a na ostalim objektima za pripremne radnje (istražne radove, projektiranje i eksproprijaciju). Direkcija je predložila da se Saboru uputi prijedlog izmjene Zakona o koncesijama i da se na Vladu prenesu ovlasti donošenja odluka. Direkcija je u prvoj fazi raspoloživa sredstva usmjeravala na pripremu realizacije, a na građenje gdje je to bilo moguće te na promoviranje projekata potencijalnim ulagačima, posebno vanjskim. No, zbog izostanka jasne politike i potpore za daljnji rad, Direkcija je ukinuta odlukom Vlade u srpnju 1997.

U studenom 1993. Ministarstvo graditeljstva izradilo je i uputilo Vladi Izvješće o stanju građevinske privrede i prijedlog mjera za poboljšanje aktualnog stanja. Svi ti materijali svjedoče o izuzetnom razumijevanju potrebe trajne brige za razvitak i postojanju svijesti da treba početi baš tu gdje se zamašnjak napretka najbrže pokrene. U tom smislu u Zaključku razmatranja o stanju građevinske privrede i mjerama za njeno poboljšanje stoji:

Ulaganje u graditeljsku privredu kroz pokretanje investicijskih radova i provođenje ostalih mjera potrebnih za njenu sanaciju je ulaganje za budućnost koje se vraća, a osim toga poboljšano stanje građevinske privrede reflektirat će se i na oživljavanje cjelokupnog gospodarstva naše Republike.

Drukčije rečeno, stanje u građevinarstvu usko je povezano sa stanjem cjelokupnog gospodarstva.

Oscilacije u visini BND-a u razdoblju od 1990. do 2000. prikazane su na **slici 3**, kako po apsolutnom iznosu, tako i po glavi stanovnika¹.

Slika 3

Kretanje bruto nacionalnog dohotka u razdoblju 1990.–2000.

Izvor *Gospodarsko stanje hrvatskog graditeljstva, Građevinar br 54/2002*

U kretanju BND-a može se zapaziti izrazit pad u 1992. i 1993. da bi nakon toga konstantno rastao u razdoblju od 1996. do 1998. godine.

Za ocjenu dugoročne pozicije građevinarstva i prognozu kretanja te grane najbolji je pokazatelj udio investicija i udjela ukupne vrijednosti građevinskih radova u bruto nacionalnom dohotku u tom istom razdoblju. Ti su pokazatelji prikazani u **tablici 1**.

¹ Bruto nacionalni dohodak (BND) označava ukupnu vrijednost svih proizvoda i usluga koje se u toku godine proizvedu u jednoj državi uzimajući u obzir poreze, subvencije, otpisnine i prireze. Tu se uključuju i neto dohodci svih usluga koje se izvezu.

Tablica 1

Udio građevinskih radova u BND-u, broj i struktura zaposlenih

Izvor: *Gospodarsko stanje*

hrvatskog graditeljstva,

Građevinar br. 54/2002.;

obrada: HGK

Godina	Vrijednost radova DEM ¹⁰	Udio u BND %	Broj zaposlenih u pravnim subjektima	Broj zaposlenih u građevinarstvu	Zaposleni u građevinarstvu u odnosu na ukupni broj zaposlenih u pravnim subjektima	Broj proizvodnih radnika
1990.	3.273	5,4	1.568.000	118.700	7,6	61.350
1991.	1.679	4,8	1.432.000	98.800	6,9	48.130
1992.	1.051	3,6	1.261.000	76.200	6,0	30.980
1993.	837	3,4	1.238.000	66.300	5,3	26.440
1994.	1.036	3,5	1.211.000	59.000	4,9	24.590
1995.	1.209	4,7	1.196.000	59.000	4,9	23.690
1996.	1.819	5,5	1.163.900	61.500	5,3	25.040
1997.	2.459	6,0	971.740	67.200	6,9	29.510
1998.	2.554	6,2	1.171.000	71.700	6,7	31.120
1999.	2.700	6,4	1.015.630	67.540	6,7	29.820
2000.	2.430	5,8	1.034.000	65.200	6,2	28.710

U razmatranom periodu udio građevinskih radova u BND-u veoma je nizak i ukazuje na spori tempo obnove i gospodarskog razvitka u cjelini. Nakon blagog porasta 1997. – 1999., kao rezultata kapitalnih ulaganja države u proces intenzivne obnove u ratom zahvaćenim područjima, vidljiva je tendencija pada.

Kada se analizira stanje u građevinarstvu, važan je pokazatelj struktura vrijednosti izvršenih radova. Prema višegodišnjoj analizi u strukturi izvršenih radova s približno 20% sudjeluju objekti niskogradnje, sa 60% objekti visokogradnje, a drugi objekti s ostalih 20%.

Kako je stambena izgradnja važan indikator stanja u visokogradnji, nastavno se prikazuje broj izgrađenih stanova za karakteristična razdoblja.

Godina	Broj izgrađenih stanova	Index u odnosu na prosjek 1981.-1989.
1981.-1989. (prosjeak)	22.300	100
1990.	18.596	83,4
1991.	12.623	56,6
1992.	7.767	34,8
1993.	8.343	37,4
1994.	9.710	43,5
1995.	7.359	33,0
1996.	4.995	22,4
1997.	3.233	14,5
1998.	3.320	14,9
1999.	3.140	14,1
2000.	2.747	12,3

Tablica 2

Pregled broja izgrađenih stanova

Izvor: Gospodarsko stanje hrvatskog graditeljstva, Građevinar br. 54/2002.; obrada: HGK

U odnosu na prosjek 1981.-1989. očit je pad ukupnog broja izgrađenih stanova po godinama u cijelom razdoblju od 1990. do 2000. Osobito je izražen pad broja izgrađenih stanova u ostalim oblicima vlasništva, kategoriji koja obuhvaća stanove za tržište i poznate kupce, a koji su bitan pokazatelj stanja građevinskog gospodarstva.

Struktura građevinskih tvrtki 1989.-2001.

Struktura građevinskih tvrtki u tom razdoblju bitno je promijenjena, odnosno drastično atomizirana. U 1989. (tek) 626 građevinskih poduzeća prosječno je zapošljavalo 145 djelatnika. Dvanaest godina poslije, u godini 2001. ukupno registrirane 11.762 građevinske tvrtke (od toga aktivnih 6.157) imale su 62.800 zaposlenih ili prosječno 5,4, odnosno 10,2 zaposlenih po aktivnoj građevinskoj tvrtki. Ako se tome broju pridoda 9.432 obrta sa 24.440 zaposlenih, dolazi se do brojke od 5,6 zaposlenih po aktivnoj tvrtki.

Stanje nakon 2000. godine

Nakon 2000. godine dolazi do intenziviranja radova u građevinarstvu kao rezultat izuzetno opsežnih radova u području infrastrukture, prvenstveno u izgradnji autocesta.

Također je znatno porasla izgradnja stanova, tako da je 2006. dosegnut prosjek iz 1981./1989. godine, kada je u Hrvatskoj prosječno građeno više od 22.000 stanova, s daljnjim trendom rasta do 2008.

U ukupnosti, u razdoblju od 2000. do početka izbijanja ekonomske krize u Hrvatskoj je izgrađeno 135.600 stanova i približno 800 km autocesta s pripadajućim sadržajima. Izuzetna postignuća – ali na vrlo uskom segmentu djelatnosti graditeljskog sektora.

Prateći sadržaji na novih 800 km autocesta obuhvaćaju 117 većih objekata i 41 cestovni tunel ukupne dužine jedne cijevi 77 km (od kojih su dva tunela duža od 5 km), 62 čvorišta i 400 prijelaza i prolaza, velik broj objekata u funkciji zaštite okoliša, odmorišta te ostali prateći sadržaji.

Kriza u građevinarstvu otpočela je i traje u kontinuitetu od polovice 2009., što je do danas već više od 70 mjeseci. U odnosu na druge djelatnosti, kriza u građevinarstvu je najdublja. To je razvidno uzmu li se u obzir kumulativni pad aktivnosti, pad vrijednosti radova, relativno smanjenje broja zaposlenih te vrijednost prijavljenih obveza u predstečajnim nagodbama.

U graditeljstvu RH kriza je nastupila nešto kasnije nego u drugim djelatnostima, jer su građevinari u trenutku izbijanja krize još završavali radove ugovorene u prethodnom razdoblju: dvorane vezane uz svjetsko rukometno prvenstvo te cestovnu infrastrukturu.

Kao rezultat višegodišnje krize, od 2008. do 2014. u ovoj djelatnosti izgubljeno je više od 53 tisuće radnih mjesta (34,4 tisuće kod pravnih osoba i 18,7 tisuća kod obrtnika). Udio građevinarstva u BDV-u smanjen je sa 8,5% na 5,0%. Obujam građevinskih radova smanjen je za 42,7%, vrijednost izvršenih radova za 49,8%, a broj izdanih odobrenja za građenje niži je za 46,3%.

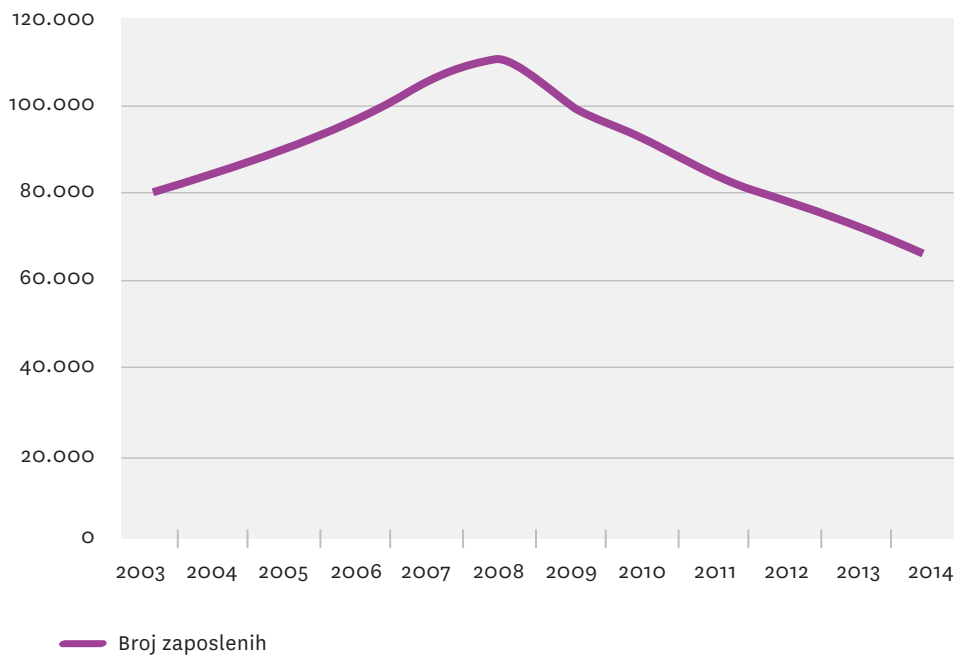
Iskazani podaci svjedoče o potrebi zaokreta koji se neće i ne može dogoditi ni spontano ni slučajno. To je jedino ostvarivo drukčijim razvojnim konceptom te odgovarajućim mjerama ekonomske politike.

Sve iskazane činjenice sinergijski su vidljive na **slici 4**.

Slika 4
 Zaposlenost, ukupni
 prihod, aktivne
 tvrtke, produktivnost
 i udio u BDP-u u
 razdoblju od 2003. do
 2014. godine
 Izvor: DZS i Fina;
 obrada: HGK

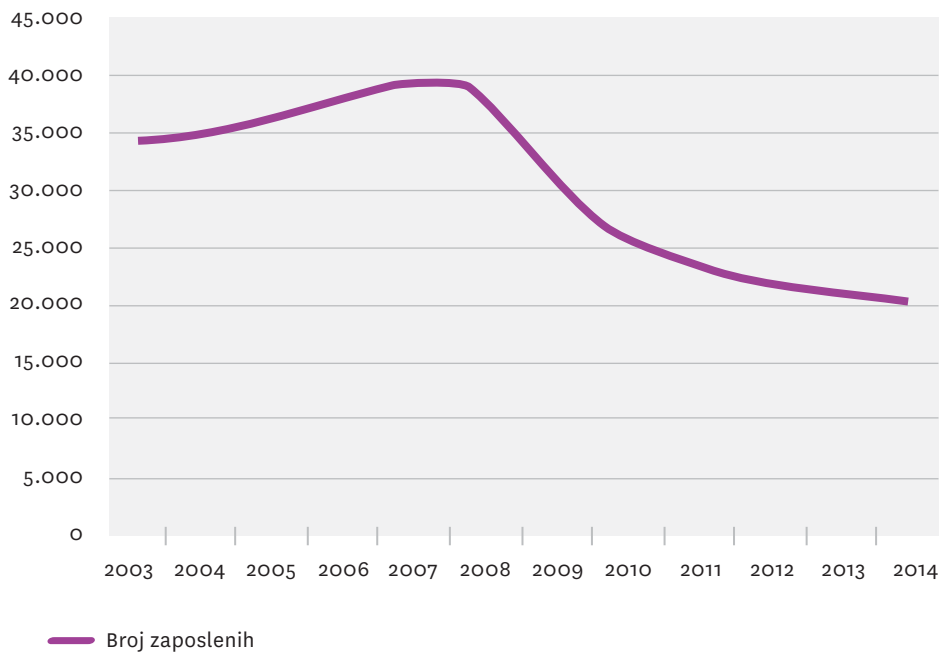
Preciznije i detaljnije trendove moguće je iščitati iz podataka o broju zaposlenih, i to kako kod pravnih osoba, tako i u obrtu, a u oba slučaja zaposlenih u sektoru graditeljstva.

Slika 5

Broj zaposlenih u graditeljstvu u pravnim osobama u razdoblju 2003.-2014.

Izvor: DZS; obrada: HGK

Slika 6

Broj zaposlenih u graditeljstvu u obrtu u razdoblju 2003.-2014.

Izvor: DZS; obrada: HGK

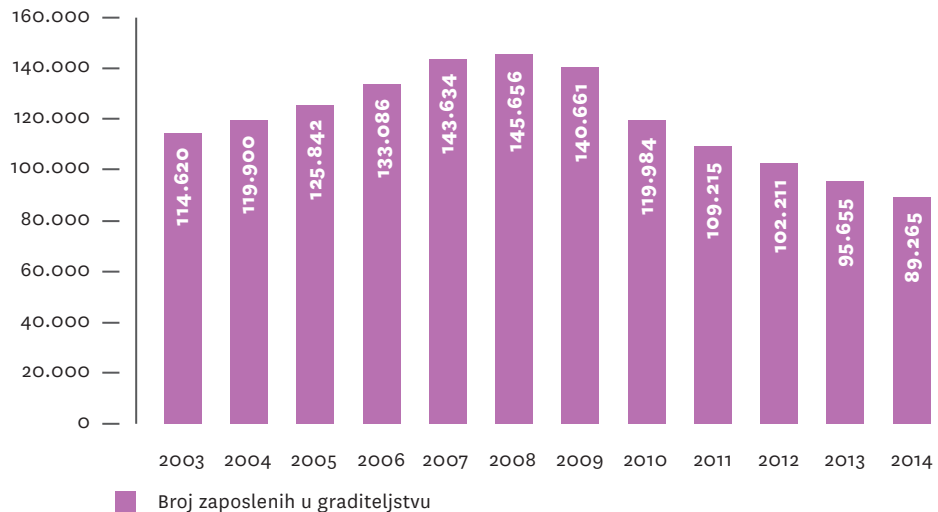
Broj zaposlenih u graditeljstvu smanjivao se gotovo istim intenzitetom u pravnim osobama kao i u sektoru obrta. Ostaje upitno koliko je zaposlenika promijenilo djelatnost, koliko ih je otišlo u inozemstvo ili u mirovinu. Sve to bitno je za utvrđivanje realnog radnog i stručnog potencijala sektora graditeljstva u slučaju povećanog stupnja angažmana, poglavito onog u okviru mogućeg novog investicijskog ciklusa.

Agregatno promatrano, iskazani trend pada zaposlenosti numerički je vidljiv iz pregleda iskazanog u grafikonu koji slijedi (slika 7).

Slika 7

Broj zaposlenih u graditeljstvu u razdoblju 2003.-2014.

Izvor: DZS; obrada: HGK

O recentnom stanju u graditeljstvu svjedoče i aktualni pokazatelji. Tako podaci FINA-e govore da se ukupan prihod u graditeljstvu u 2013. smanjio u odnosu na ukupan prihod u graditeljstvu u 2012. za 0,9%, dok je prema istom izvoru ukupan prihod u graditeljstvu u odnosu na 2011. manji za 12,8%, te za 20,1% u odnosu na 2010. godinu.

Činjenica je da je prije izbijanja krize građevinski sektor u RH bio dimenzioniran i prilagođen snažnom rastu investicija u prometnu infrastrukturu i stanogradnju, financiranih uglavnom inozemnim zaduživanjem.

Povratak građevinarstva na takve razine, i to poglavito u tim segmentima, nije za očekivati. No njegova uloga u gospodarskoj strukturi i dalje ostaje izuzetno značajna, jer se radi o djelatnosti s visokim multiplikativnim efektima na velik dio drugih gospodarskih aktivnosti.

Utjecaj struke na kretanja u graditeljskom sektoru

Građevinski inženjeri, okupljeni oko svog Društva, a nakon toga i u okviru Hrvatske komore inženjera građevinarstva (osnovane prije 15 godina), kontinuirano su analizirali stanje sektora i iznosili konstruktivne i konkretne prijedloge za djelovanje. Društvo tradicionalno organizira Sabore hrvatskih graditelja svake četvrte godine, a Komora svake godine skup Dani ovlaštenih inženjera građevinarstva.

Zaključci objavljenih radova, rasprava na okruglim stolovima i brojnih diskusija donose niz stavova i zahtjeva koji su usmjereni na poboljšanje cijele gospodarske grane. Oni su bili adresirani i na državne organe (Vladu i resorna ministarstva) i na vlastite organizacije i članstvo. Pregled zaključaka održanih Sabora, kao i djelatnosti Komore pokazuje brigu struke za svoju gospodarsku granu, ali i za razvojnu politiku države u cijelini, valorizirajući značaj građevinarstva za rast i razvitak ukupnog društva.

Prva dva Sabora (1993. i 1996.) prvenstveno su bila usmjerena oživljavanju zapostavljenog građevinarstva te obnovi, ali i dugoročnom položaju građevinarstva kroz razvitak sustavnog i institucionalnog ustroja javnih investicija s raznim modelima financiranja (kredit, koncesije i drugi modeli osiguranja sredstava); isto tako i na privatizaciju. Predlagala se izrada i prihvaćanje strategije cijelog sektora, na što se i danas ponovo ukazuje. Znatna dio prijedloga upućenih državi je i realiziran; to je i bitan razlog opstanka građevinskog sektora, iako znatno reduciranog potencijala.

Tako je graditeljstvo u razdoblju koje je slijedilo bilo sposobno preuzeti obvezu razvoja i ostvarenja projekata velikih javnih investicija kao što su autoceste, vodoprivreda, pomorske luke, stanogradnja i drugi segmenti.

Uočeno je da regulativu svakako treba osuvremeniti i mijenjati kako bi se podupro programirani razvitak. Nadležno ministarstvo dalo je svoj doprinos tom cilju, ali ideja i stav da se na zakonodavstvu u građevinarstvu mora trajno raditi, bila je stalno prisutna. Naime, prateća je regulativa podložna nizu utjecaja i interakcija i morala se neprestano dorađivati i prilagođavati svim tim okolnostima.

Sabor iz 2000. održan je neposredno nakon izbora i dolaska nove vladajuće strukture. Iskorištena je prilika da se izlože problemi i stremljenja cijelog sektora. Ukazano je da građevinari stoje na raspolaganju i da su spremni dati svoj doprinos rastu BDP-a, kao izuzetno važna karika u ostvarenju tog rasta. Također i da su u prvoj liniji nastojanja nove Vlade da se ubrza rast gospodarstva u cijelini.

Opetovano je istaknuta nužnost izrade strategije razvitka te niz mjera u regulativi, posebno u reformi normizacije i prilagodbi u približavanju EU.

Na Saboru 2004. dominantne teme postale su one vezane uz prilagodbu našeg građevinarstva zahtjevima Europske unije. Ukazano je na nužne promjene unutar samog sektora graditeljstva. To znači, na potrebu organiziranosti i promjena odnosa unutar cijele grane, na otvaranje prema procesima udruživanja (klasteri), te potrebu osnaživanja ponude koju donosi udruživanje u EU.

Jer, za održivost našeg graditeljstva u EU, gdje djeluje niz velikih tvrtki iz tog sektora, od kojih svaka premašuje, i to višestruko, ukupnu godišnju proizvodnju cijelog hrvatskog sektora, nužne su velike promjene i prilagodbe. Ako se to ne prihvati i ne pripremi, moguće je da će se aktivnosti u građenju hrvatskih tvrtki svesti tek na asistenciju i pripomoć velikim europskim igračima, što će poticaje vlastitom razvitku svesti na minimum.

Shodno tome, multiplikativni efekti koje građevinarstvo ostvaruje unutar nacionalnoga gospodarstva, a u konkretnom slučaju od ostvarenih investicija u Hrvatskoj, valorizirat će se tek u znatno suženim okolnostima i vrijednostima.

Na Saboru održanom 2008. uočen je dolazak ekonomske krize i predviđen težak položaj graditeljstva. No, tada se ni u Hrvatskoj ni globalno nije vjerovalo da će kriza biti toliko duboka i tako dugotrajna. Također se pokazalo da upravljačke strukture u državi nisu bile dovoljno svjesne tog problema.

Iz svega rečenog proizlazi neumitni realitet da je Republika Hrvatska u zadnjoj skupini zemalja, koja se tek mora oporaviti od svih posljedica ekonomske krize.

Na Danima ovlaštenih inženjera građevinarstva, uz kontinuirano strukovno usavršavanje, prilagođeno aktualnim trendovima, još su se od 2009. u okviru plenarnih sjednica predlagala moguća rješenja za popravljavanje stanja i daljnji razvoj graditeljstva u RH. Podsjećamo samo na najznačajnije:

- prijedlog otvaranja novog investicijskog ciklusa u području hidro-energetike, kroz izgradnju niza višenamjenskih objekata na Dravi, Savi, u Primorju i na dalmatinskom području (Plenarna sjednica 2009. godine)
- **Program razvojnih projekata u Republici Hrvatskoj** u kojem se predlažu nove investicije u čak šest gospodarskih sektora: energetici, prometu, turizmu, proizvodnji hrane, komunalnim djelatnostima i stanogradnji. Ukupno 131 projekt vrijednosti oko 33 milijarde eura (Plenarna sjednica 2010. godine)

- prijedlog strateškog prometnog projekta pod nazivom **Hrvatska – nova vrata Europe** s novom lukom Rijeka kao strateškim ulazom u srednju Europu i njenim povezivanjem kombiniranom brzom cestovnom i željezničkom vezom, dopunjenom s uređenim plovnim putom, sa Zagrebom i državama Srednje Europe te novom lukom u Vukovaru i plovnim putem na Dunavu (Plenarna sjednica 2011.)
- **Program iskorištenja slobodnog hidropotencijala u Republici Hrvatskoj** (Plenarna sjednica 2012. godine)
- **Pozicioniranje hrvatskog graditeljskog sektora u okviru Europske unije**, u okviru programa Hrvatsko graditeljstvo – pozicija u Europskoj uniji (Plenarna sjednica 2013. godine)
- **Način pristupa hrvatskih inženjera jedinstvenom tržištu Europske unije** (Plenarna sjednica 2014. godine).

Na više sabora i na Danima ovlaštenih inženjera građevinarstva isticana je važnost osposobljavanja građevinarstva i preuzimanje realizacije projekata koji su u planu.

Danas, kada se najavljuje pojačano korištenje sredstava europskih fondova, naročito je važno uspostaviti politike i kreirati modele kako domaće mogućnosti za realizaciju građevinskih projekata što bolje i kompleksnije razraditi, potaknuti, a zatim i provesti.

3. SADA JE...

3. SADA JE...

■ **Aktualno stanje i okolnosti graditeljstva u Republici Hrvatskoj u kontekstu Europske unije**

Ulaskom Republike Hrvatske u Europsku uniju promijenio se zakonodavni okvir i otvorile su se nove mogućnosti za razvoj našeg nacionalnoga gospodarstva. To znači nove uvjete poslovanja i za sektor graditeljstva, ali ti uvjeti osim novih mogućnosti stvaraju i nova ograničenja.

U Europskoj uniji procjenjuje se da građevinski sektor generira zaposlenje za 20 milijuna radnika te da direktno ili indirektno doprinosi jednoj desetini ukupne vrijednosti BDP-a. Graditeljstvo je bitno za ostvarivanje razvojnih ciljeva EU-a, posebno onih vezanih uz novo zapošljavanje, gospodarski razvoj te ostvarivanje ciljeva prilagodbe klimatskim promjenama i energetske ciljeva.

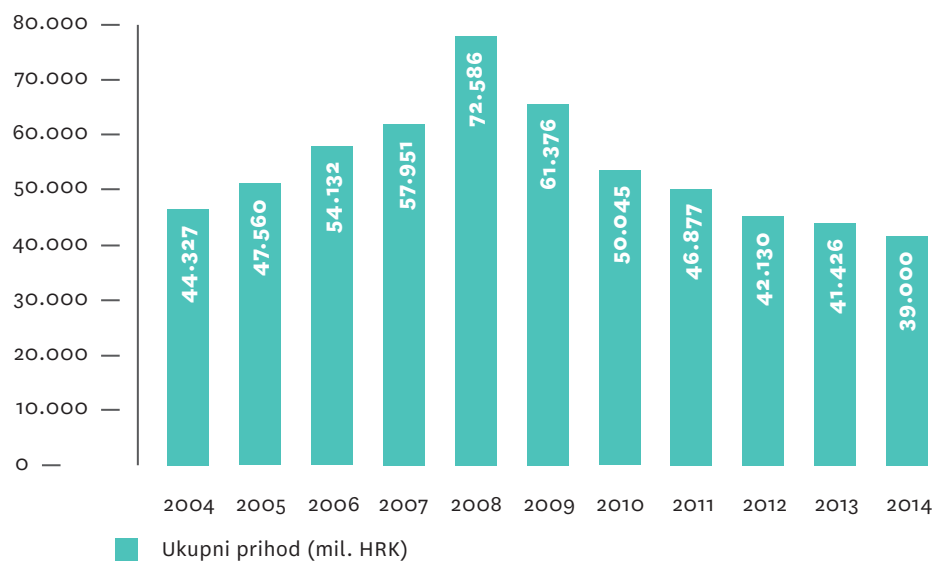
Nedvojbeno je da se europsko, a u tom kontekstu i hrvatsko graditeljstvo mora restrukturirati u skladu sa strateškim prioritetima, a to znači prilagoditi se novoj potražnji (mogućnosti i potrebe velikih ulaganja u renoviranje i obnovu postojećih građevina), otvoriti se prema novim znanjima i vještinama, biti aktivnije u primjeni novih tehnologija i inovativnih postupaka te se orijentirati prema zadovoljavanju tehničko-tehnoloških potreba vezanih uz klimatske promjene i energetske učinkovitost. Jer, zgrade, poslovne i stambene, angažiraju 40% finalne potrošnje energije i na njih se odnosi 35% ukupne emisije stakleničkih plinova.

U okolnostima nužnog restrukturiranja dobar dio graditeljstva u zemaljama EU-a još osjeća posljedice krize iz 2008., pa je upitno može li se europsko graditeljstvo promatrati kao jedinstvena cjelina, s prepoznatljivim strateškim ciljevima i jasnim trendovima promjena.

Uz sve to, postojeći pokazatelji stanja graditeljstva u 2013. i 2014., zbog malog broja podataka, nedostatni su za donošenje vjerodostojnih zaključaka o tome kako je ulazak u EU djelovao na ukupno stanje ovog sektora u RH. Međutim, neki su zaključci ipak mogući.

Promotrimo li prethodno prikazane pokazatelje o kretanju zaposlenosti u graditeljstvu Republike Hrvatske koji obuhvaćaju i 2013. i 2014., kao i u nastavku prikazane pokazatelje o kretanju prihoda (**slika 8**), uočava se kako je i ukupna zaposlenost i ukupan prihod u sektoru graditeljstva realno niži u 2014. u odnosu na 2013., a u 2013. niži je u odnosu na prethodnu 2012.

I nakon ulaska RH u EU, nastavlja se pad aktivnosti u sektoru graditeljstva, što znači da nije došlo do bitnih pozitivnih promjena u smislu otvaranja novih mogućnosti za investicije i novih tržišta, a moguće je i da su novi uvjeti dodatno otežali poslovanje građevinskih tvrtki.

Slika 8

Ukupni prihodi
u graditeljstvu RH
2004.-2014.

Izvor: DZS; obrada: HGK

Za iskazane pokazatelje i neiskorištene mogućnosti vjerojatno najmanju odgovornost snosi sam graditeljski sektor. Ključni razlozi koji su građevinskim tvrtkama u Republici Hrvatskoj onemogućili samostalno korištenje prilika za otvaranja novih tržišta, su slijedeći:

- velika usitnjenost kapaciteta u graditeljskom sektoru te gubitak snage ranije značajnih velikih građevinskih i s graditeljstvom povezanih konzultantskih i projektantskih tvrtki
- dugotrajnost i dubina krize koja je pogodila naše nacionalno gospodarstvo i koja RH svrstava u grupu zemalja EU-a s najlošijim izgledima za samostalni oporavak graditeljskog sektora.

U nastavku se dokumentiraju oba navedena razloga, usporedbom sa stanjem u zemljama Europske unije.

Slika 9

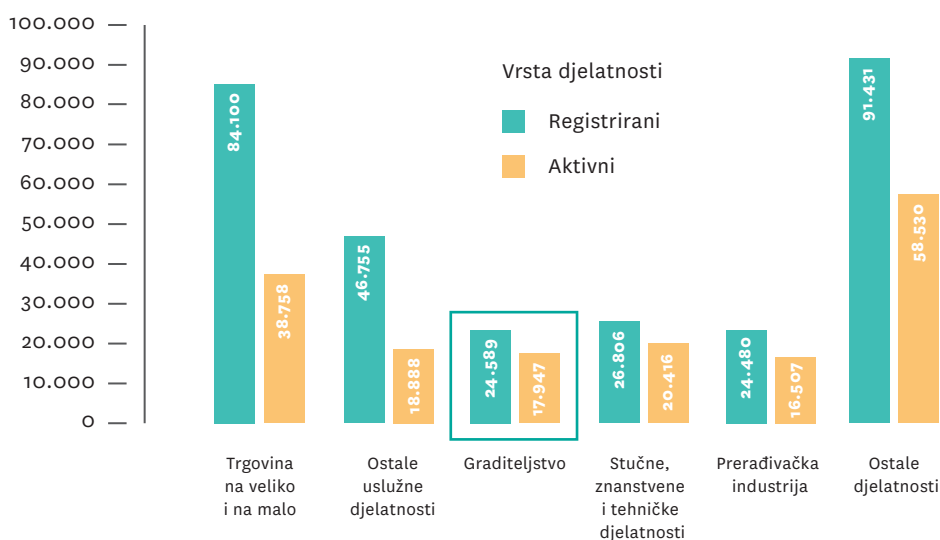
Prikaz ukupnog prihoda u graditeljstvu prema veličini tvrtki 2009.-2013.

Izvor: Fina; obrada: HGK

Velike i srednje građevinske tvrtke u RH tijekom krize gotovo su prepolovile svoje prihode (**slika 9**), a kompenziranje gubitka radnih mjesta u velikim tvrtkama ponovo se odvijalo kroz povećanje broja malih tvrtki, ili usko specijaliziranih ili sa znatno manjim troškovima poslovanja, kao i u vrijeme krize '90-ih godina prošlog stoljeća.

Indikativno je da broj registriranih pravnih osoba u građevinarstvu u Hrvatskoj, ukupno 24.589 u 2014. (**slika 10**), ima i dalje tendenciju rasta. To se posebno odnosi na broj aktivnih registriranih pravnih osoba, koji je u 2014. porastao za 6,7% u odnosu na prethodnu godinu. Rezultat toga je da se od svih aktivnih pravnih osoba u Hrvatskoj 2014. godine 10,5% bavilo građevinarstvom.

Slika 10

Udio graditeljstva u ukupnom gospodarstvu po broju subjekata (2014.)

Izvor: DZS; obrada: HGK

Očito je da nastavak rasta broja aktivnih pravnih osoba u graditeljskom sektoru nije isključivo povezan s ukupnim nepovoljnim kretanjima, kako je to bilo slučaj u ranijem kriznom razdoblju. Postoji određeni fond znanja, vještina i stručnosti za tu djelatnost, kao i naglašena sklonost dijela radne populacije za poduzetničku aktivnost u tom segmentu, a i otvaranjem poslova vezanih uz legalizacije objekata i uz obnove fasada radi poboljšanja energetske učinkovitosti (obje vrste poslova povezane su s ulaskom Hrvatske u Europsku uniju) dijelom je kompenziran osjetan pad aktivnosti dijela sektora vezanog uz stanogradnju.

U Europskoj uniji se 95% građevinskih tvrtki vodi u kategoriji mikro-poduzeća ili malih i srednjih poduzeća. U RH danas je slična situacija. Upitno je, međutim, koliko tako usitnjen potencijal graditeljskog sektora može u budućnosti opstati na domaćem tržištu bez velikih tvrtki koje nose realizaciju velikih investicija, koja je njegova sposobnost zapošljavanja u slučaju pokretanja ukupnog gospodarstva te koja je njegova sposobnost za izlazak izvan granica RH, poglavito na tržište EU-a.

Udio graditeljstva RH u 2008. u BDV-u dosegao je rekordnih 8,5% i od tada kontinuirano pada. S trenutnim udjelom od 5,0% Hrvatska se nalazi ispod prosjeka Europske unije, koji iznosi 5,4% (**tablica 3**). No, dok udio BDV-a² graditeljstva u RH u ukupnom BDV-u i dalje pada, u Europskoj uniji taj pad je u posljednje dvije godine zaustavljen, što upućuje na postupan oporavak građevinske aktivnosti.

S padom BDV-a građevinarstva od 47,2% u odnosu na 2008. Hrvatska je među zemljama EU-a s izrazitim padom. Na razini EU-a pad vrijednosti BDV-a graditeljstva iznosio je u tom razdoblju 9,7%, s najizraženijim padom na Cipru (-77,4%), u Grčkoj (-76,8%), u Irskoj (-74,1%) te u Španjolskoj (-52,6%).

Visok pad bruto dodane vrijednosti građevinarstva u Hrvatskoj najvećim je dijelom rezultat pada obujma građevinskih radova (smanjenih investicija), a dijelom je rezultat i niskih cijena radova na koje su građevinari primorani s obzirom na snažnu konkurenciju i bitku za opstanak na tržištu. Nasuprot tome, visok rast bruto dodane vrijednosti građevinarstva zabilježen je u Švedskoj (+19,2%), Belgiji (+13,9%), Ujedinjenom Kraljevstvu (+9,5%) i Poljskoj (+9,3%).

² Bruto dodana vrijednost (BDV) je izravnavajuća stavka u računu proizvodnje za institucionalne jedinice ili sektore. Ona je mjera vrijednosti stvorene proizvodnjom i može se izraziti u bruto i neto iznosu. Bruto dodana vrijednost definira se kao vrijednost proizvodnje minus međufazna potrošnja. Bruto dodana vrijednost se iskazuje u baznim/bazičnim cijenama. Neto dodana vrijednost je bruto dodana vrijednost umanjena za potrošnju fiksnog kapitala.

ZEMLJA	Udio u ukupnom BDV-u u postocima			Stopa promjene 2014. / 2008.
	2008.	2013.	2014.	
Irska	6,8	1,7	1,7	-74,1
Grčka	5,7	2,2	1,8	-76,8
Cipar	12,0	3,7	2,8	-77,4
Portugal	6,7	4,2	4,0	-41,8
Malta	4,9	4,2	4,1	7,2
Mađarska	4,8	4,0	4,3	-15,3
Danska	6,1	4,4	4,4	-22,3
Nizozemska	5,8	4,6	4,5	-19,1
Njemačka	4,0	4,6	4,8	36,6
Bugarska	9,0	4,8	4,8	-37,0
Italija	6,0	5,1	4,9	-20,4
Hrvatska	8,5	5,3	5,0	-47,2
Češka	6,6	5,6	5,3	-22,4
EU 28	6,4	5,4	5,4	-9,7
Španjolska	11,0	5,7	5,6	-52,6
Belgija	5,7	5,6	5,7	13,9
Slovenija	8,3	5,3	5,7	-33,3
Francuska	6,4	6,0	5,7	-4,0
Švedska	6,1	5,5	5,9	19,2
Finska	6,9	6,4	6,2	-8,1
UK	6,6	6,0	6,3	9,5
Austrija	7,0	6,3	6,3	1,9
Latvija	9,6	6,4	6,7	-33,7
Estonija	9,6	7,5	7,1	-15,7
Litva	11,2	6,5	7,4	-25,9
Poljska	7,9	7,4	7,5	9,3
Slovačka	9,9	8,5	8,3	-3,6
Luksemburg	5,7	5,4	-	-
Rumunjska	12,5	7,4	-	-

Tablica 3

Stopa promjene bruto
dodane vrijednosti
graditeljskog sektora
u zemljama EU-a

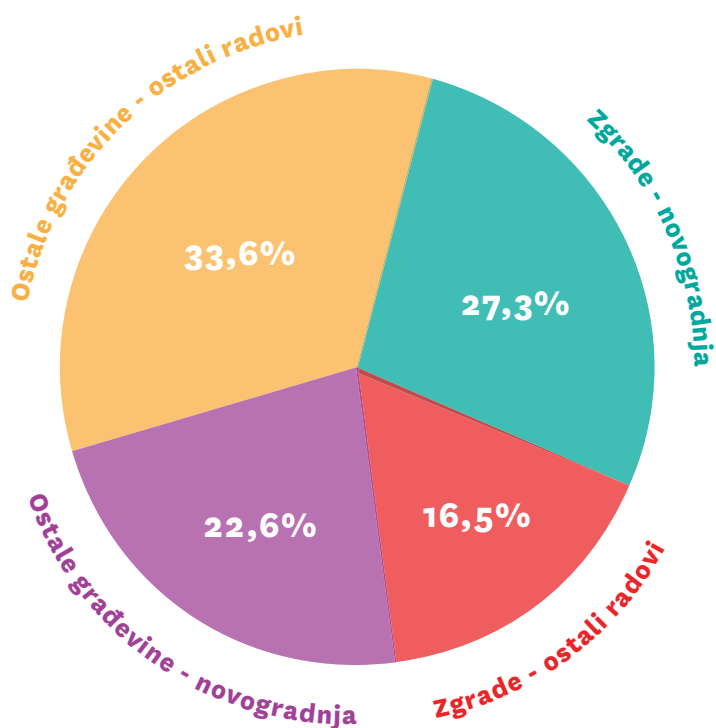
Izvor: Eurostat;

obrada: HGK

Nastavak izrazito negativnih tendencija u graditeljstvu Republike Hrvatske i nakon ulaska u EU iskazuje se smanjenjem obujma građevinskih radova za 6,6% u 2014. u odnosu na prethodnu godinu, uz smanjenu aktivnost na zgradama za 1,5%, te uz pad aktivnosti na ostalim građevinama od visokih 10,2% (prometna infrastruktura, cjevovodi, komunikacijski i energetski vodovi, složene građevine na industrijskim prostorima).

Pad obujma građevinskih radova u 2014. primarno je bio uzrokovan velikim smanjenjem aktivnosti u kategoriji ostale građevine, što je najvećim dijelom rezultat smanjene investicijske aktivnosti javnog sektora, koji je probleme s uravnoteženjem proračunskih prihoda i rashoda u znatnoj mjeri rješavao rezanjem sredstava namijenjenih za investicijska ulaganja. Uz to izostali su i očekivani pozitivni učinci fondova EU-a, koji su uz adekvatnu pripremu već mogli biti korišteni u 2014. Nakon kratkotrajnog poticanja investicijske aktivnosti javnog sektora u 2013., s nadom da će to inicirati i rast privatnih investicija, zastoj u infrastrukturnim investicijama u godini 2014. preusmjerio je fokus građevinske aktivnosti prema radovima na zgradama. Tako je u 2014. indeks obujma građevinskih radova na zgradama smanjen za relativno niskih 1,5% (nakon pada za 12,6% u 2013.). Ukupan rezultat djelovanja dugogodišnje krize u građevinarstvu je 42,7% niži obujam građevinskih radova u 2014. u odnosu na 2008., pri čemu su radovi na zgradama 49,3% niži, dok su radovi na ostalim građevinama smanjeni za 36,2%.

Navedena su kretanja rezultirala i promjenama u strukturi ukupnih radova na građevinama, pri čemu je porastao udio radova na zgradama (sa 41,5% u 2013. na 43,8% u 2014.) uz smanjenje udjela radova na ostalim građevinama (sa 58,5% na 56,2%). Istodobno je tijekom krize kontinuirano prisutan trend smanjenja radova na novogradnjama u odnosu na ostale radove, što je rezultiralo njihovim padom s razine od oko 60% prije krize na ispodpolovičnu razinu u 2014. Konkretno odnos pojedinih kategorija i vrsta radova vidljiv je iz pregleda koji slijedi.

Slika 11

Odrađeni sati na gradilištima prema vrstama građevina i radova u 2014.

Izvor: DZS; obrada: HGK

Za razliku od Hrvatske, u Europskoj je uniji u prošloj godini zabilježen rast građevinske aktivnosti od 3,0% (3,7% na zgradama i 0,8% na ostalim građevinama), pri čemu je najviši rast zabilježen u Sloveniji (19,4%), Španjolskoj (17,4%), Litvi (16,8%) i Mađarskoj (14,3%).

Visok rast građevinske aktivnosti u Sloveniji u 2014. rezultat je niske baze u 2013., ali i investicija javnog sektora vezanih uz pojačano korištenje sredstava iz europskih fondova prvenstveno u školstvu, zdravstvu, željezničkoj i cestovnoj infrastrukturi.

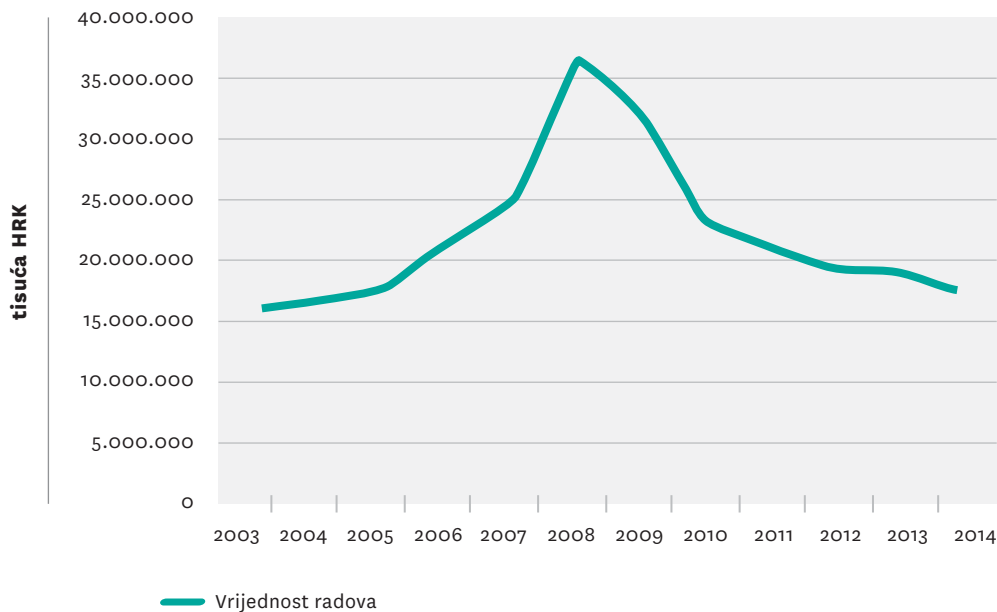
Istodobno je izraženiji pad od onog u Hrvatskoj zabilježen samo u Portugalu (-9,0%), Italiji (-7,0%) i Rumunjskoj (-6,7%). Za dodati je da Hrvatska uz Portugal, Italiju, Slovačku, Francusku i Cipar bilježi kontinuitet pada aktivnosti u posljednjih šest godina. No isto tako valja ustvrditi da u Europskoj uniji u cjelini građevinska aktivnost još uvijek nije dosegla onu razinu koju je bilježila prije krize (u prosjeku je oko 16,6% niža), što potvrđuju i podaci iz tablice koja slijedi (**tablica 4**).

Tablica 4
Indeks građevinskih
radova u
zemljama EU-a
Izvor: Eurostat;
obrada: HGK

ZEMLJA	Indeksi 2010 = 100			Stopa promjene 2014. / 2008.
	2008.	2013.	2014.	
Grčka	171,24	35,85	43,96	-74,3
Irska	225,60	89,65	98,15	-56,5
Portugal	124,58	61,50	55,94	-55,1
Slovenija	152,36	60,92	72,77	-52,2
Hrvatska	127,13	77,98	72,80	-42,7
Italija	117,17	73,72	68,55	-41,5
Bugarska	137,31	83,38	84,81	-38,2
Španjolska	141,45	76,98	90,43	-36,1
Slovačka	117,98	81,39	77,99	-33,9
Litva	209,67	127,12	148,49	-29,2
Rumunjska	136,11	103,94	96,97	-28,8
Latvija	201,13	138,05	148,95	-25,9
Nizozemska	116,18	88,54	90,19	-22,4
Češka	108,98	83,20	86,78	-20,4
Danska	125,76	99,48	100,25	-20,3
EU 28	113,12	91,44	94,29	-16,6
Francuska	108,34	94,89	94,42	-12,8
Mađarska	116,73	93,19	106,53	-8,7
Estonija	155,90	148,33	144,45	-7,3
Belgija	104,86	101,33	101,04	-3,6
UK	105,55	95,99	101,81	-3,5
Luksemburg	99,74	93,57	96,66	-3,1
Finska	106,78	103,20	104,38	-2,2
Austrija	106,21	106,16	104,06	-2,0
Švedska	105,13	97,56	107,74	2,5
Malta	95,10	97,80	99,48	4,6
Njemačka	99,90	105,61	108,39	8,5
Poljska	92,22	98,34	102,52	11,2
Cipar	121,54	51,08	-	-

Europska unija u cjelini još zaostaje za vrijednostima iz već ekonomskom krizom zahvaćene 2010. Izuzetak je nekoliko država koje su u cijelosti uspjele amortizirati posljedice te krize (Austrija, Njemačka, Švedska, Finska) ili čak i ostvariti određeni napredak (poglavito Poljska). Hrvatska se, komparativno promatrano, uz već poznate države iz te grupe - Grčku, Italiju, Portugal - najmanje uspješno nosila s krizom.

U načelu, kretanje vrijednosti izvršenih radova korelira s kretanjem podataka o fizičkom obujmu građevinskih radova. Godinu 2014. obilježio je izrazito visok pad vrijednosti radova od 7,0%. Radi se o najizraženijem godišnjem padu vrijednosti izvršenih radova s vlastitim radnicima od 2010., generiranim visokim smanjenjem vrijednosti radova na ostalim građevinama od 12,5%. S druge strane, prošlu su godinu obilježila nešto povoljnija kretanja vezana uz građevinske radove na zgradama, čija je vrijednost porasla za 2,1%. Zabrinjavajući je podatak da tako niska vrijednost izvršenih radova (16,5 milijardi kuna) nije zabilježena od 2002. U odnosu na pretkriznu 2008. ostvaren je pad od čak 46,3%.

Slika 12

Vrijednosti radova u graditeljstvu Republike Hrvatske u proteklom desetljeću

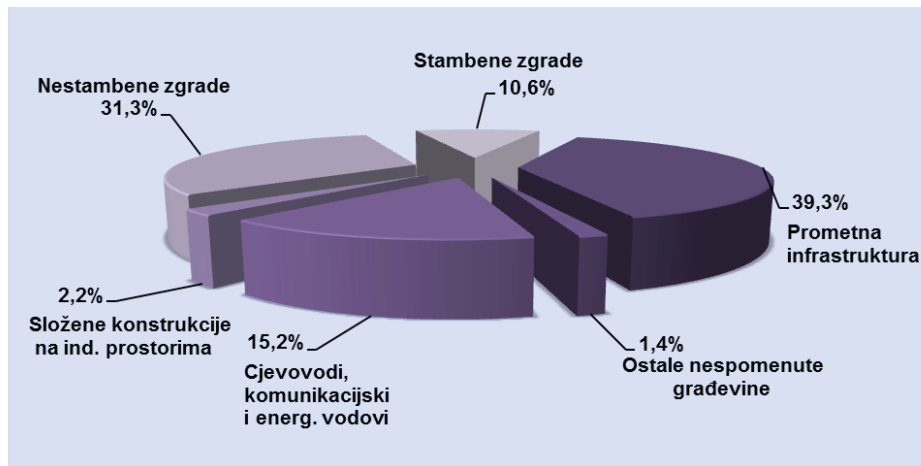
Izvor: DZS; obrada: HGK

Negativni trendovi nastavljeni su i u stambenoj gradnji s obzirom da je u 2014., u odnosu na 2013., završeno 26,9% manje stanova sa 21,5% manjom površinom, pri čemu je broj stanova u gradnji (nezavršeni stanovi) povećan za 18,4%.

Sukladno navedenim tendencijama mijenja se i struktura vrijednosti izvršenih radova s vlastitim radnicima prema vrstama građevina. Tako je u 2014., u odnosu na prethodnu godinu, udio vrijednosti radova na zgradama porastao za 3,7 postotnih bodova (na 41,9%), dok je istodobno udio vrijednosti radova na ostalim građevinama smanjen na 58,1%. Detaljnije iskazano, povećan je jedino udio nestambenih zgrada (za 4,2 postotna boda), dok su smanjeni udjeli vrijednosti radova na prometnoj infrastrukturi (za 2,6 postotnih bodova), cjevovodima, komunikacijskim i energetskim vodovima (za 1,5 postotnih bodova), stambenim zgradama (za 0,5 postotnih bodova) te složenim građevinama na industrijskim prostorima (za 0,1 postotni bod). Aktualno stanje je kako slijedi (**slika 13**).

Slika 13

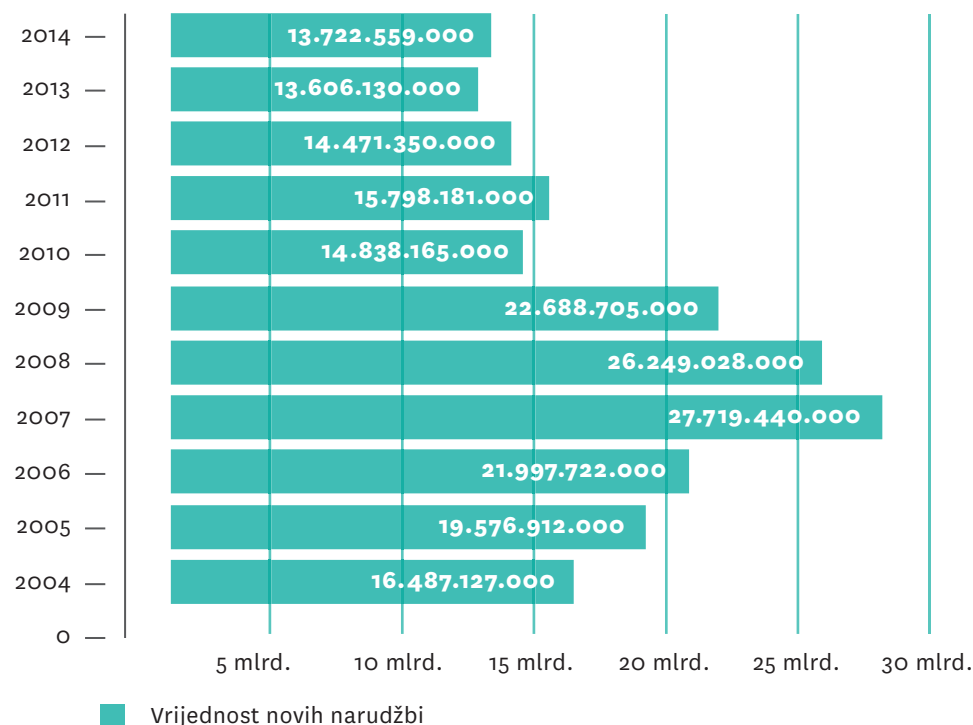
Struktura vrijednosti izvršenih radova I.-XII. 2014. prema vrstama građevina
Izvor: DZS Priopćenje, Izvršeni građ. radovi I.-XII. 2014., br. 3.1.2/4, 13.03.2015; obrada: HGK

Predočena struktura radova pokazuje da se još uvijek polovica vrijednosti radova u sektoru graditeljstva ostvaruje na dva područja: prometnoj infrastrukturi te stambenoj izgradnji. I upravo tu se nalazi prava i bitna mogućnost strukturnih promjena u razdoblju do godine 2020.

Nasuprot padu vrijednosti izvršenih radova 2014., vrijednost novih narudžbi blago je porasla za 0,9% - na 13,7 milijardi kuna. To se na određeni način može dovesti u vezu s porastom vrijednosti predviđenih radova sadržanih u građevinskim dozvolama izdanima u prošloj godini. U 2014. izdano je 1,5% manje odobrenja za građenje nego u 2013., pri čemu je broj odobrenja za gradnju zgrada povećan za 2,9%, ali je istodobno broj odobrenja za ostale građevine smanjen za visokih 20,4%.

Pad izdanih odobrenja za građenje, koji je kontinuirano prisutan od 2006., godine 2014. znatno se usporio, nakon velikog pada od 13,2% u 2012. i 19,7% u 2013. Štoviše, prvi put nakon 2005. zabilježen je međugodišnji rast broja građevinskih dozvola za gradnju zgrada. U posljednje dvije godine bilježi se intenzivan pad broja izdanih odobrenja vezanih uz izgradnju ostalih, prvenstveno infrastrukturnih građevina, što je rezultat proračunske štednje javnog sektora koja se provodi i kroz smanjenu ili usporenu investicijsku aktivnost.

Slika 14

Vrijednost novih narudžbi u zadnjem desetljeću

Izvor: DZS; obrada: HGK

Kvantitativni i kvalitativni skok u vrijednosti novih narudžbi može proizaći jedino iz činjenice nove i kompleksnije strukture investicijskih projekata u kojima će u budućem razdoblju građevinski sektor sudjelovati.

Blage naznake mogućih pozitivnijih kretanja buduće građevinske aktivnosti naziru se iz činjenice da je predviđena vrijednost radova sadržana u odobrenjima za građenje godine 2014. iznosila 20,2 milijarde kuna, što je 8,2% više nego u 2013. Pritom je povećana predviđena vrijednost radova na zgradama (za 10,9%) kao i vrijednost radova na ostalim građevinama (za 5,7%). Iz navedenog se može zaključiti da se planira realizacija manjeg broja infrastrukturnih projekata, ali relativno velike vrijednosti radova. O dinamici realizacije tih projekata ovisit će i njihov utjecaj na dinamiku građevinske aktivnosti u ovoj i sljedećoj godini.

U 2014. izdane su građevinske dozvole za građenje 7.743 stana korisne površine 705.309 m². U odnosu na prethodnu godinu radi se o gotovo istom broju stanova, jedino je korisna površina smanjena za 3,8%. Očito je da i nadalje nema naznaka oživljavanja stanogradnje, što je, s jedne strane, rezultat postojanja znatnog broja završenih a neprodanih stanova na tržištu, a s druge, nastavka djelovanja krize.

Istodobno, podaci Eurostata o broju stanova za koje su izdane građevinske dozvole (za razliku od domaće metodologije ne obuhvaćaju stanove u nestambenim zgradama) pokazuju da je u 2014. u većem dijelu zemalja Europske unije započeo oporavak stanogradnje. Tako je na razni EU 28 broj stanova za koje su izdane dozvole za gradnju porastao za 3,8% uz izrazit rast u Bugarskoj, Estoniji, Mađarskoj, Danskoj i Nizozemskoj. U dijelu zemalja oporavak traje već dvije godine (Estonija, Bugarska, Ujedinjeno Kraljevstvo, Švedska, Slovačka, Austrija i Irska), dok u Njemačkoj broj stanova za koje su izdane građevinske dozvole raste još od 2009.

GODIŠNJA STOPA PROMJENA							
ZEMLJA	2008.	2009.	2010.	2011.	2012.	2013.	2014.
Latvija	-61,0	-40,0	-15,1	-5,2	23,0	29,6	-43,2
Cipar	-2,0	-16,9	-14,2	-38,2	-33,5	-29,6	-31,1
Grčka	-23,1	-25,6	-16,4	-45,3	-45,1	-42,7	-18,8
Slovenija	-18,6	-29,7	-18,5	-21,3	-16,1	-0,3	-15,6
Francuska	-16,7	-20,2	25,4	8,3	-7,4	-12,3	-10,6
Portugal	-27,4	-42,7	-8,3	-29,8	-33,2	-34,8	-6,1
Litva	-17,2	-52,6	10,1	-12,4	38,2	18,5	-3,2
Rumunjska	7,9	-20,1	-13,6	-6,6	-4,0	-0,2	-0,3
Hrvatska	-0,8	-31,7	-20,8	0,9	-27,2	-21,8	1,7
Irska	-19,9	-40,0	-54,4	-37,0	-46,3	15,2	2,9
Njemačka	-5,3	2,8	6,5	21,4	3,3	12,3	3,5
EU 28	-35,1	-29,3	-2,8	-1,6	-12,1	-6,3	3,8
Austrija	0,6	-1,5	1,3	18,6	-10,5	13,0	4,1
Malta	-39,7	-22,5	-16,1	-11,0	-22,5	-11,7	8,6
Slovačka	59,7	-30,2	-20,1	-19,5	-0,2	13,5	8,6
Češka	0,3	-17,3	-23,5	-1,2	-15,6	-7,0	9,0
Švedska	-14,6	-11,9	28,7	1,6	-12,6	26,6	12,8
UK	-35,1	-24,0	22,3	-5,9	-0,2	21,4	13,3
Poljska	-6,9	-23,6	-2,0	6,1	-10,7	-16,0	13,9
Bugarska	-23,0	-59,2	-36,4	-14,5	-3,3	15,7	29,1
Estonija	-38,7	-61,9	24,0	9,6	7,2	0,5	29,3
Mađarska	-0,4	-34,1	-38,6	-32,1	-15,6	-27,1	30,6
Danska	-34,0	-49,7	103,3	2,9	-26,5	-9,5	43,3
Nizozemska	-0,8	-16,7	-16,0	-8,6	-33,0	-29,9	50,3
Belgija	-3,3	-13,3	11,5	-9,9	4,3	5,4	-
Španjolska	-57,1	-50,9	-30,4	-15,0	-26,1	-45,7	-
Italija	-23,4	-26,2	-15,7	-5,9	-27,0	-34,8	-
Luksemburg	-18,4	-8,5	0,3	19,0	-1,0	-15,3	-
Finska	-17,7	-11,1	15,1	-5,5	-11,6	-19,7	-

Tablica 5

Godišnja stopa promjene broja stanova u stambenim zgradama za koje su izdane građevinske dozvole u zemljama EU-a

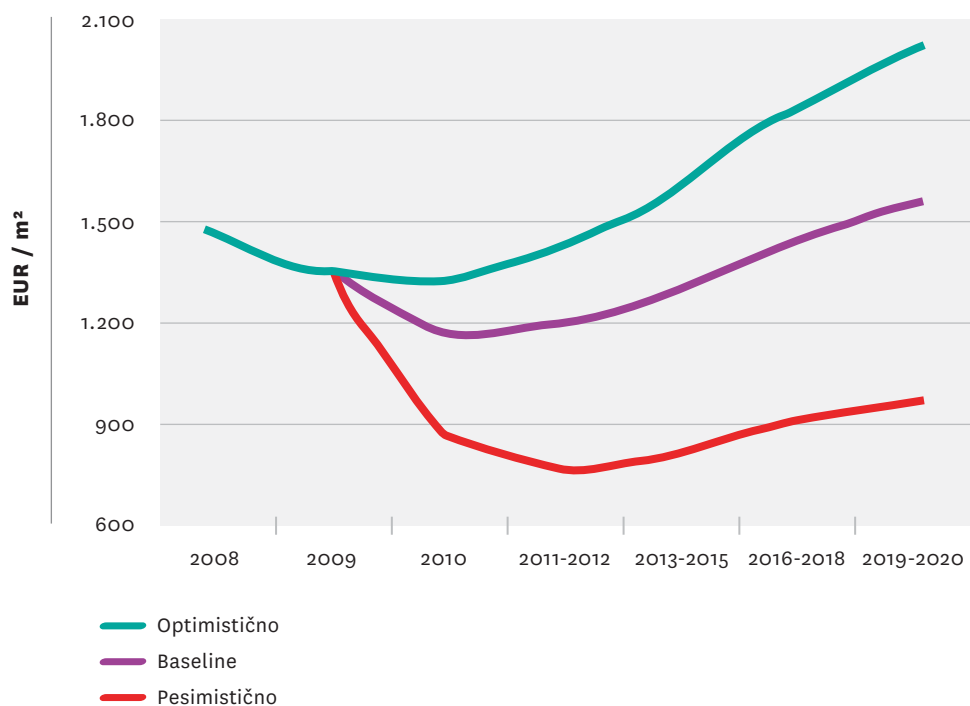
Izvor: Eurostat;

obrada: HGK

Iskazani porast broja stanova za koje su izdane građevinske dozvole na ukupnoj razini EU-a raste, kao i u krugu država koje su prevladale gospodarsku krizu. U RH takav bitni i jači zaokret u bližem razdoblju nije za očekivati, pa je potrebno energiju i inicijativu te organizirane akcije dominantno usmjeriti na druga (nova) područja investicija koja zahtijevaju strukturno sudjelovanje sektora graditeljstva.

Što se, pak, tiče financijskih pokazatelja i očekivanja u sektoru stambene izgradnje, ona su sljedeća.

Slika 15
 Prognoze kretanja
 prosječnih cijena
 stanova u RH
 Izvor: Fina

Imajući na umu i sve kontroverze na financijskom tržištu vezane uz kretanje stambene izgradnje (rizik devizne klauzule, povećanje kamatne stope,...) i rizike uz stalne, stabilne i trajne izvore prihoda za otplatu kredita (radno mjesto, zapošljivost), za očekivati je određenu potražnju za stanovima u dva (uska) segmenta: izgradnja socijalnih stanova (POS i slični oblici) te izgradnja visokokvalitetnih stanova (urbani centri, morska obala) za kupovnu moć generiranu iz ušteda ili prihoda stečenih radom u inozemstvu.

Sve do sada iskazano upućuje na sljedeće zaključke:

Aktivnosti graditeljskog sektora u Republici Hrvatskoj nisu bile pojačane ulaskom Hrvatske u Europsku uniju. Istodobno, graditeljski sektor nakon razdoblja dugogodišnje krize nema dovoljno odgovarajućih kapaciteta za adekvatno korištenje mogućnosti koje su se pojavile otvaranjem novih tržišta.

Podaci o broju izdanih građevinskih dozvola u Hrvatskoj potvrđuju nastavak izuzetno teške ukupne ekonomske situacije, a isto tako i dubinu krize u kojoj se nalazi građevinska djelatnost.

Nefinancijsko poslovno gospodarstvo Hrvatske (djelatnost industrije, građevinarstva, trgovine i nefinancijskih usluga, koje u najvećem dijelu čine tzv. realni sektor) ostvarilo je u 2013. blagi rast poslovne aktivnosti u odnosu na prethodnu godinu. To, međutim, nije bitno utjecalo na oživljavanje aktivnosti sektora graditeljstva.

U strukturi javne potrošnje u Republici Hrvatskoj nakon drastične štednje, posebno na području infrastrukturnih investicija, propuštena je prilika da se takav zaokret i više nego kompenzira pripremom projekata za koje je moguće koristiti sredstva različitih investicijskih fondova i fondova EU-a – što je i dodatno utjecalo na nastavak krize u graditeljskom sektoru.

Ni u 2015. ne očekuje se znatnije poboljšanje ukupnih uvjeta za porast građevinske aktivnosti s obzirom na prognozirani stagnantan rast gospodarstva, ograničene investicijske aktivnosti, te nastavak provedbe fiskalne konsolidacije. Izostaju i izraženije promjene na tržištu rada (novo zapošljavanje) koje bi rezultirale povećanjem kupovne moći stanovništva.

U takvim okolnostima sektor graditeljstva se mora orijentirati prema potencijalnim investicijama sufinanciranim iz europskih sredstava, uključujući i projekte iz Junckerovog investicijskog plana, te na korištenje sredstava strukturnih fondova, posebno na projekte energetske učinkovitosti i obnove zgrada.

4. MOŽE I MORA BITI...

4. MOŽE I MORA BITI...

■ Iskustva drugih zemalja

Kao što je već iskazano u prethodnim poglavljima, važnost graditeljstva u strukturi svakog nacionalnog gospodarstva upućivala je sve države da tijekom krize poduzmu niz specifičnih mjera kojima je svrha zaustaviti direktne i indirektno negativne posljedice drastičnog smanjenja građevinskih radova na ukupno gospodarstvo. U skladu s time, građevinska su poduzeća, osim poticajnih mjera okrenutih svim poslovnim subjektima, kao što su poboljšanje likvidnosti u plaćanjima, dostupnost kredita uz nižu kamatu, fleksibilno radno vrijeme i drugi oblici fiskalnih poticaja, imala i dodatnu pozornost gospodarske politike, ponajprije stimuliranje investicijske aktivnosti. Mnoge zemlje donosile su konkretne planove izgradnje i obnove infrastrukture na razini središnje države, lokalne i regionalne samouprave, a u skladu sa strateškim opredjeljenjima politike EU-a do 2020., što znači ulaganja u objekte vezane uz obrazovanje, znanost, obnovljive izvore i energetska učinkovitost.

Posebno treba istaknuti sljedeće mjere i programe:

- aktivirana je i poticana gradnja socijalnih stanova
- smanjen je PDV za dio ulaganja vezanih uz strateške ciljeve EU-a
- osigurane su porezne olakšice za energetske obnovu kuća, energetski efikasnu gradnju i kupnju prvog stana, uključujući osiguranje beska-matnih zajmova za energetski efikasne objekte.

U sklopu drugog investicijskog plana, dio aktivnosti bio je usmjeren na stimuliranje potražnje (Velika Britanija, Španjolska, Italija i Njemačka). Ostale mjere uglavnom su poticale ponudu: francuski i prvi njemački investicijski plan. U načelu, specifične su se mjere odnosile na građevinarstvo i automobilsku industriju kao sektore koji su najsnažnije osjetili posljedice krize.

Pojedini programi oporavka graditeljstva temeljili su se na poticanju javnih investicija, odnosno na ulaganju u javnu infrastrukturu, javne službe i privatne građevinske projekte. Takvi investicijski programi, osim što su pomogli stabilizirati zapošljavanje u građevinarstvu, ostvarili su znatan višestruki učinak na ostale gospodarske sektore: drvnu industriju, industriju stakla i nemetala, metalnu i kemijsku industriju..... Istodobno su potaknute i aktivnosti uslužnog sektora.

Relevantne studije i istraživanja pokazali su da novo radno mjesto u građevinskom sektoru osigurava dva radna mjesta u drugim industrijama.

Mjere poduzete u nekim zemljama Europske unije vidljive su i iz tablice u nastavku (**tablica 6**).

ZEMLJA	DATUM	TIP	IZNOS U MLRD. EURA (%BDP-A)		MJERE
Njemačka	studeni 2008.	prvi plan	32 (1,3%)	82 (3,3%)	- Investicije u infrastrukturu
	siječanj 2009.	drugi plan	50 (2%)		- Javne investicije
Francuska	prosinac 2008.	plan olakšica	26 (1,3%)		- Pomoć autoindustriji (2 mlrd.) - Pomoć za gradnju i stanovanje (2 mlrd.) - Javni radovi (10,5 mlrd.) - Pomoć za poboljšanje likvidnosti poduzeća (10 mlrd.)
Španjolska	travanj 2008.	prvi plan	20 (1,8%)	90 (8,1%)	- Povećanje minimalne plaće sa 570 € na 800 € do 2012. - Smanjenje poreza - Fiskalna olakšica od €400 za svako kućanstvo - Povrat poreza za stambeni sektor - Smanjenje poreza na imovinu
	kolovoz 2008.	drugi plan	20 (1,8%)		- Pomoć malim i srednjim poduzećima - Izgradnja socijalnih stanova
	studeni 2008.	treći plan	50 (4,5%)		- Poticaji za zapošljavanje nezaposlenih - Ulaganja u istraživanje i razvoj - Pomoć autoindustriji
Italija	svibanj 2008.	izborna obećanja	9 (0,6%)		- Suzbijanje oporezivanja prekovremenog rada - Suzbijanje stambenog poreza
	studeni 2008.	protukrizni plan			- Pomoć kućanstvima s niskim prihodima (3 mlrd.) - Povrat poreza kompanijama (2,3 mlrd.) i kućanstvima (0,7 mlrd.)
Nizozemska	rujan 2008.	proračun	2,5 (0,4%)	8,5 (1,4%)	- Povrat poreza za kućanstva i tvrtke - Odustajanje od povećanja stope PDV-a - Doprinosi za nezaposlene
	studeni 2008.	plan poticaja	6 (1%)		- Povrati poreza - Socijalne naknade - Poboljšanje likvidnosti poduzeća - Javni radovi
Velika Britanija	rujan 2008.	hitne mjere	£ 1 mlrd.	£ 31 mlrd. (2,2%)	- Pomoć sektoru nekretnina
	studeni 2008.	plan poticaja	£ 20 mlrd.		- Stopa PDV-a smanjena sa 17,5% na 15% do 2010
	siječanj 2009.	dodatne mjere	£ 10 mlrd.		- Program građenja (škole, bolnice, zelena energija) kako bi se otvorilo 100.000 radnih mjesta

Tablica 6

Pregled mjera pomoći graditeljskom sektoru u državama EU-a

Izvor: Wikipedia, EU izvori;

Obrada: HGK

Najveću je korist građevinski sektor imao od mjera usmjerenih na poticanje investicija, odnosno na izgradnju infrastrukturnih i stambenih objekata, što je osiguravalo važne poslove za građevinska poduzeća. Poticajne mjere koje su poduzimane u odabranim zemljama OECD-a vidljive su iz tablice u nastavku (**tablica 7**).

Tablica 7

Mjere za pomoć graditeljskom sektoru u nekim zemljama OECD-a

Izvor: OECD: „Responding to the Economic Crisis, Fostering Industrial Restructuring and Renewal“, srpanj 2009

ZEMLJA	ŽELJEZNICE	CESTE	ŠKOLE / SVEUČILIŠTA	STANOGRADNJA	FISKALNE MJERE
Australija (AUD)	1,2 mlrd.	711 mil.	1,6 mlrd. sveučilišta	6,6 mlrd.	20% niži porez za 1,3 milijuna malih i srednjih poduzeća; 1,5 mlrd. za kupnju prvog stana
Belgija (EUR)					smanjenje PDV-a sa 21% na 6% za nove zgrade i socijalnu stanogradnju uz smanjenje sa 12% na 6% za javne zgrade
Kanada (CAD)	480 mil.	130 mil.	2 mlrd.	4 mlrd. projekti obnove	2 mlrd. direktnih zajmova s niskom kamatom lokalnoj državi za investiranje u stanogradnju
Francuska (EUR)	300 mil.	400 mil.	731 mil. sveučilišta / istraživački centri	340 mil. socijalna stanogradnja	50 mil. kupcima prvog stana; beskamatni zajam za energetski efikasnu stanogradnju
Italija (EUR)	960 mil.				55% smanjenje poreza na dohodak za obnovu zgrada u 2009.
Norveška (NOK)	1,3 mlrd.		470 mil.		
Švedska					porezne olakšice za vlasnike kuća koji poduzimaju mjere za povećanje energetske učinkovitosti
SAD (USD)	17,7 mlrd.	27,5 mlrd.		9,6 mlrd.	2,25 mlrd. poreznih olakšica vezanih uz stanove onih s niskim primanjima

Prema podacima Međunarodne organizacije rada (ILO), stimulatívni paket za građevinarstvo preko izgradnje infrastrukture primijenile su mnoge zemlje nastupanjem krize (**tablica 8**).

ZEMLJA ILI REGIJA	DATUM	SREDSTVA ZA
Europska unija	prosinac 08.	€173 mlrd. za dodatne mjere
Australija	prosinac 08.	2,5 mlrd. australskih dolara
Brazil	siječanj 09.	67,8 mlrd. brazilskih reala
Kanada	siječanj 09.	Ukupan paket od 30 mlrd. kanadskih dolara*
Čile	siječanj 08.	\$0,7 mlrd.
Kina	studeni 08.	\$540 mlrd.
Hong Kong, Kina	nema podataka	Ukupan paket od 4,2 mlrd. hongkongških dolara*
Egipat	prosinac 08.	Ukupan paket od 15 mlrd. egipatskih funti*
Francuska	nema podataka	€10,5 mlrd.
Njemačka	pros. 08. - siječ.	€14 mlrd.
Mađarska	nema podataka	Ukupan paket od 1,4 bilijuna mađarskih forinti*
Indija	pros. 08. - siječ.	\$33,5 mlrd.
Izrael	studeni 08.	11,2 mlrd. izraelskih šekela
Italija	nema podataka	€16,6 mlrd.
Japan	kolovoz -	Ukupan paket od 12 bilijuna
Korea (Rep.)	studeni 08.	\$7,8 mlrd.
Malezija	studeni 08.	\$0,91 mlrd.
Nizozemska	nema podataka	Ukupan paket od €6 mlrd.*
Peru	prosinac 08.	Ukupan paket od \$3,3 mlrd.*
Portugal	nema podataka	Ukupan paket od €6,6 mlrd.*
Rusija	nema podataka	Ukupan paket od \$20 mlrd.*
Singapur	siječanj 09.	4,4 mlrd. singapurskih
Španjolska	nema podataka	€9 mlrd.
Švedska	prosinac 08.	1 mlrd. švedskih kruna
Švicarska	nema podataka	Ukupan paket od 0,9 milijardi švicarskih franaka*
Tajland	siječanj 09.	Ukupan paket od 115 mlrd.
Ujedinjeno Kraljevstvo	studeni 08.	Ukupan paket od £20 mlrd.*
SAD	siječanj 09.	\$180 mlrd.
Vijetnam	nema podataka	\$3 mlrd.

Tablica 8

Poticajna sredstva namijenjena graditeljskom sektoru za izgradnju infrastrukture u pojedinim državama na početku krize
Izvor: International Labour Office, 304th Session, March 2009: The current global economic crisis: Sectoral aspects

* Ne raspoláže se podatkom za infrastrukturnu komponentu

Zaključno, može se ocijeniti da unatoč svim iskazanim naporima, većina europskih programa obnove i paketa poticajnih mjera nije bila dovoljna po kapacitetu, sadržaju i ciljevima. Ti su programi uglavnom bili usmjereni na kratkoročna rješenja i nisu osiguravali dugoročno održiv razvoj. Iznos u Europi osiguranih sredstava za investicijske programe znatno je zaostajao za sličnim programima u SAD-u i Kini. U SAD-u je za takve programe izdvojeno oko 6% BDP-a, u Kini oko 18%, a u zemljama Europske unije to je prosječno iznosilo približno tek 1% (2009.). U Španjolskoj je od ukupnog paketa poticajnih mjera 20% bilo usmjereno u infrastrukturne investicije, u Velikoj Britaniji samo 13%, a u Njemačkoj skromnih 5%.

■ Akcijski plan - kako dalje

Polazišta u ovom akcijskom planu primjena su i provedba ekonomskih načela, a njihova je funkcija ostvariti razvojne ciljeve koji su zajednički velikom broju uspješnih svjetskih ekonomija, neovisno o tome koji se ekonomski model primjenjuje.

Načelo na kojem se temelje uspješne ekonomije jest isključenost državnih tijela i institucija iz neposrednih gospodarskih aktivnosti, ali i njihova potpuna usmjerenost na stvaranje okvira za gospodarski rast. U prvome redu to znači potporu poduzetništvu i kapitalu, uz uvažavanje zacrtanih prioriteta i usmjerenja prema posebno poželjnim ulaganjima. Na prvo mjesto državne politike dolaze aktivnosti kojima se potiče stvaranje novih vrijednosti, jer jedino to osigurava stalno uvećavanje nacionalnog bogatstva.

Graditeljstvo je u svim gospodarstvima važan strukturni dio zbog svoje izrazite uloge u stvaranju novih trajnih vrijednosti. Istodobno je, zbog svojih posebnosti, graditeljstvo osjetljivo na sve promjene u gospodarskim politikama. Gospodarski oporavak države i oporavak graditeljskog sektora usko su povezani. Stoga je za graditeljstvo od velike važnosti stvaranje ekonomske politike koja potiče izlazak iz krize.

U prethodnom prikazu nedvojbeno je iskazano koliko je graditeljstvo važno za ukupan razvitak gospodarstva. Stvaranjem trajnih dobara i multiplikativnim djelovanjem (multiplikativni faktor je 2 ili veći) utječe na rast zaposlenosti i rast dodatne vrijednosti. Kratkoročni su učinci pri tome vrlo snažni i u smanjivanju nezaposlenosti i u rastu BDP-a.

Promjene su moguće ako se u njihovo ostvarivanje uključe svi bitni čimbenici. Bitni nositelji promjena na razmatranom području u Republici Hrvatskoj jesu:

- državne institucije
- trgovačka društva u većinskom državnom vlasništvu
- te konačno, graditeljski sektor.

Svi ti čimbenici prolaze proces promjena kako bi se prilagodili uvjetima u kojima djeluje globalno tržište. Istodobno, u sklopu tih strukturnih promjena mogu se i moraju stvoriti znatni poticajni sinergijski faktori za graditeljski sektor, i to ponajprije ostvarivanjem temeljnih razvojnih i investicijskih ciljeva unutar svakog sektora realne ekonomije. Strategiju i provedbu takvog opredjeljenja mora ponuditi graditeljstvo; to ne može biti u suprotnosti sa smjerovima globalnih promjena, a mora se temeljiti na ekonomskim načelima i biti usklađeno s iskustvima uspješnih nacionalnih ekonomija. Razumljivo, provedba se mora temeljiti na realnim potrebama i mogućnostima konkretnog društva i gospodarstva.

Ovim dokumentom želi se potaknuti početak složenog i zahtjevnog, ali također nužnog procesa transformacije graditeljskog sektora u sustav dobro organiziranih i visokospecijaliziranih tvrtki sposobnih za međusobnu suradnju i međunarodnu konkurenciju, istodobno zainteresiranih za stalno usavršavanje znanja i vještina svojih zaposlenika radi vlastitog dugoročnog opstanka i razvitka.

Transformacija se pri tome može provesti samo na područjima na kojima će graditeljstvo u idućem razdoblju imati dovoljno posla kako bi stjecalo i razvijalo znanja, stvaralo potrebno iskustvo i reference te se u svim organizacijskim oblicima pripremalo za svjetsko tržišno natjecanje. Zbog svega navedenog, potrebna je suradnja graditeljstva i ostalih navedenih ključnih čimbenika u RH.

Spomenuto je da su mnoge države počele provoditi aktivnosti na ublažavanju i prevladavanju krize već 2008., naročito zemlje u kojima su građevinari bili drastično pogođeni krizom. Budući da oporavak i vraćanje na raniji status uvijek traju dulje od pada, danas znamo da je veliki problem što je izostalo djelovanje države još na početku krize, a to je objektivno produbilo njezin pad; točke od koje kreće današnji oporavak.

Važnost graditeljstva za zapošljavanje

Međunarodna organizacija rada (ILO¹) u svom drugom izvješću sa sastanka o svjetskoj gospodarskoj krizi u ožujku 2009. istaknula je automobilsku industriju i graditeljstvo kao dvije najviše pogođene gospodarske grane. Pritom je jedna od značajki graditeljstva, koja tu granu čini osjetljivom, struktura njezine radne snage:

"Udio graditeljstva u zapošljavanju je između 5 i 8% u razvijenim zemljama, a u nekim zemljama u razvoju doseže i dvoznamenkaste postotke. Indirektno kreiranje poslova u pratećim sektorima procjenjuje se oko dva na jedno. Graditeljstvo je jedno od najvećih poslodavaca u svijetu, posebno važno za nove osobe na tržištu rada te za one koji nisu školovani".

Za RH dugoročan je i velik problem dobna i kvalifikacijska struktura stanovništva. Također, u RH sve je manje mogućnosti za zapošljavanje starije i niže obrazovane populacije, što stvara dodatne pritiske i socijalne napetosti. Mlađe i visokoobrazovano stanovništvo, kad i postoje slobodna radna mjesta na području visoke tehnologije, lakše i radije nalazi takve poslove u inozemstvu, u dobro organiziranim i motivirajućim sredinama, s boljom dugoročnom socijalnom perspektivom. Zbog svega iskazanog, u RH se mora neodgodivo i smisleno potaknuti zapošljavanje u realnom sektoru za sve segmente radne populacije.

¹ Internationa Labour Office, 304th Session, March 2009: The current global economic crisis: Sectoral aspects

Svrha ovog dokumenta jest predložiti koncepciju prioriteta postavljene transformacije te potaknuti na razmišljanje struku i ostale ključne čimbenike, posebice Vladu RH, o danim prijedlozima. Stručnjaci iz graditeljskog sektora koje u velikom broju okuplja HKIG posebno su pozvani da na temelju bogatog iskustva, a ponajprije primjedbama i prijedlozima potaknu tu raspravu.

Moguća rješenja

Graditeljstvo u RH čvrsto je povezano s nizom gospodarskih sektora, kao što su energetika, promet i turizam. Svojim udjelom u vodnom gospodarstvu povezano je i sa sektorom proizvodnje hrane. Sektor proizvodnje hrane, prometni te energetske i turistički sektor vezani su uz prirodne prednosti i ljudske resurse kojima Republika Hrvatska raspolaže te čijom se transformacijom najbrže i najefikasnije može uključiti u međunarodnu tržišnu utakmicu, a u kratkom roku može se najviše povećati zaposlenost te promijeniti nepovoljni socijalni i gospodarski trendovi. Istodobno, pokretanje investicijskih aktivnosti u tim sektorima otvorit će radove u graditeljstvu te omogućiti njegovu revitalizaciju i transformaciju.

Specifičnost RH je i znatan utjecaj države na gospodarska događanja preko trgovačkih društava koja su u njenom većinskom vlasništvu. Kako su neka od tih društava povezana sa sektorima važnim za podizanje ukupne efikasnosti gospodarstva (promet, energetika), ta se trgovačka društva vrednuju kao bitni čimbenici transformacije graditeljstva.

Vrste i provedba projekata radi restrukturiranja graditeljstva, a paralelno i transformacija ključnih gospodarskih grana, što bi morali postati jedni od prioriteta nove ekonomske politike države, predlažu se nastavno, i to u obliku konkretnih akcijskih planova.

Aktivnosti su usmjerene na sva tri već spomenuta ključna čimbenika: graditeljski sektor, državne institucije te trgovačka društva u državnom vlasništvu. Predloženi projekti usmjereni su na popravljavanje investicijske klime i otvaranje ukupnog gospodarstva poduzetništvu i kapitalu.

a) GRADITELJSKI SEKTOR

Graditeljski sektor jedan je od gospodarskih sektora RH u kojima se vide sve posljedice zaostajanja i krize. Osim smanjene investicijske aktivnosti, ovaj je sektor opterećen gubicima nastalim u proteklom razdoblju, ali i odlaskom stručnjaka te tehnološkim zaostajanjem. Posljedica je gubitak kompetitivnosti i perspektive u nadmetanjima za buduće velike poslove, na unutrašnjem i na vanjskom tržištu.

Glavni problemi graditeljstva:

- **dugotrajan gubitak većih investicija u cestogradnji i stanogradnji**
- **nemogućnost pristupa povoljnijim izvorima financiranja**
- **nedostatak iskustava ili gubitak znanja u drugim specijalizacijama (energetika, željeznički promet, zaštita okoliša, složeni tehničko-tehnološki zahvati...)**
- **zastarijevanje tehnologije, strojeva i opreme te zastarijevanje i gubitak referenci...**

Postavlja se pitanje može li graditeljski sektor sam, bez interakcije s drugim čimbenicima nacionalne ekonomije, te bez djelovanja protagonista ekonomske politike samostalno poboljšati svoju poziciju i uvjete poslovanja. Odgovor na ovo pitanje trebala bi dati Strategija razvoja graditeljstva, čija se izrada opetovano zahtijeva u protekla dva desetljeća.

Strategija razvoja graditeljstva RH

Zahtijevaju se odgovori na sljedeća pitanja:

- koji su optimalni kapaciteti graditeljstva u nacionalnoj ekonomiji
- koja su područja/tržišta moguća za opstanak i razvoj
- koji su to važni infrastrukturni projekti na nacionalnoj razini i s kojim se financijskim sredstvima može računati u sljedećem srednjoročnom razdoblju
- ima li za razmatrane projekte RH osigurana sredstva i iz kojih izvora
- ima li za te projekte RH lokacijske i građevinske dozvole; ako ne, koliko je vremena potrebno za njihovu pripremu
- kolika je godišnja vrijednost novih radova u stanogradnji, energetskej obnovi zgrada, turizmu i drugim područjima na kojima se može očekivati zanimanje privatnih ulagača
- koliko je za sve te aktivnosti potrebno djelatnika i kojih specijalnosti
- koji su scenariji za dugoročan održivi razvoj: povećanje zaposlenosti iznad minimalne razine koju osigurava nacionalna ekonomija - infrastrukturni projekti, privatna ulaganja, izlazak na vanjska tržišta, nove tehnologije...
- može li samo graditeljstvo postati investitor i poduzetnik kroz privlačenje vanjskog kapitala: izgradnja rezidencijskih objekata, apartmana i turističkih sadržaja na moru, ulaganje u energetiku, ulaganje u poljoprivredna zemljišta: osiguranje vode, navodnjavanje, veći gospodarski i prerađivački objekti....

Posebnu pozornost potrebno je posvetiti analizi prilika i scenarija razvitka te predlaganju optimalnih rješenja:

- umjesto zastale stanogradnje razmotriti zamjenska rješenja kroz rekonstrukcije, obnove, pojačano održavanje i izgradnju objekata javne namjene, izgradnju turističkih i rezidencijskih objekata te stanova za ugrožene socijalne kategorije; treba razmotriti i sve oblike poboljšanja energetske učinkovitosti postojećih javnih i privatnih objekata
- umjesto velikih zahvata u cestogradnji važno je poticati razvoj užih specijalizacija, koje mogu naći posla i izvan RH (izgradnja pratećih sustava na cestama, izgradnja objekata koji povećavaju prometne kapacitete, razvoj novih tehnologija održavanja prometnica), ali i izgradnju preostalih kapitalnih objekata (mostova, tunela, obilaznica, brzih prometnica...)
- planirati razvoj i ulazak u nove specijalizacije vezane uz komparativne prednosti RH: energetika, proizvodnja hrane, željeznički prijevoz, plovni putovi, turistički sadržaji..
- planirati i izlazak na vanjska tržišta: osigurati financijske potpore, osigurati potrebno znanje i reference, usvajati nove tehnologije i inovacije, specijalizacije...

Jedino dugoročno planiranje razvoja, uključujući analize različitih scenarija te međutjecaja s drugim gospodarskim sektorima može dati odgovore na sva ova pitanja.

Iskustvo Republike Irske

Irska je 2008. bila pogođena golemom krizom, koja je snažno zahvatila sektor graditeljstva. Irska je glavninu napora u rješavanju posljedica takvog stanja usmjerila na spašavanje bankarskog sektora. Graditeljstvo je na red došlo relativno kasno. Državna agencija Forfas², koja djeluje u sklopu Ministarstva rada, poduzetništva i inovacija te ima savjetodavnu ulogu na nacionalnoj razini za pitanja poduzetništva, trgovine, znanosti, tehnologije i inovacija izradila je 2013. strateški plan za graditeljski sektor, za razdoblje do 2015. Utvrđena je održiva razina udjela graditeljstva u nacionalnoj ekonomiji, te je na temelju analize izrađen sljedeći program:

- odgovaranje na postavljene i predviđanje budućih zahtjeva
- upoznavanje i prihvaćanje međunarodnih standarda
- isporuke u troškovno kompetitivnim i učinkovitim oblicima
- sagledavanje kapaciteta domaćeg tržišta
- osvajanje međunarodnih poslova
- stalno traženje inovativnih rješenja
- osiguravanje uvježbanog i međunarodno kompetentnog upravljačkog kadra
- rad u strateški, regulatorno i planski definiranim okvirima
- partnerstvo s vladom u pokretanju dugoročnih infrastrukturnih investicija.

Za svaku od ovih mjera dani su obrazloženje i opis, a određeno je tijelo ovlašteno za njenu provedbu.

² Forfas: Ireland Construction Sector, Outlook and Strategic Plan to 2015., July 2013.

Kada se traže brza, prioritetna rješenja za djelovanje, jedan od važnih odgovora iz sektora graditeljstva jest udruživanje kako bi se stvorili kapaciteti potrebni za promjene. U prvom koraku koriste se postojeća udruženja, ali je budućnost u posebnom obliku udruživanja, u tzv. klasterima³. Izrađena je opća Strategija razvoja klastera u RH 2011.-2020., kojom se postavljaju ciljevi takve strategije i načela djelovanja klastera, ali ne i ostvarenje te strategije kroz provedbeni ili akcijski plan. Graditeljstvo nije posebno sagledavano, ali se većina ciljeva može primijeniti u konkretnoj situaciji.

Ciljevi osnivanja klastera prema toj strategiji, primjenjivi su i na graditeljski sektor:

- poticanje kapitalnih ulaganja u nove tehnologije, potpora inovacijama i suradnja u istraživanjima u funkciji razvoja
- potpora izvoznim aktivnostima i suradnji na regionalnoj razini.

Predlažu se i drugi specifični ciljevi:

- suradnja s javnim sektorom u odabranim strateškim područjima radi planiranja razvoja
- suradnja s financijskim sektorom radi stvaranja povoljnijih uvjeta financiranja djelatnosti.

Žele li se postići postavljeni srednjoročni i dugoročni ciljevi, udruživanje u klastere mora biti dobro osmišljeno (vizija klastera i plan djelovanja) a program djelovanja pažljivo pripremljen i usuglašen od svih članica. Klasteri malih i srednjih poduzeća trebaju povećati njihov učinak, a klasteri većih tvrtki moraju pomoći i u tehnološkim rješenjima i otvaranju novih tržišta.

³ Klasteri su općenit naziv za udruživanje gospodarskih subjekata radi postizanja zajedničkih ciljeva, a najčešće je to radi objedinjavanja pojedinačnih resursa (ljudskih, materijalnih) kako bi se postigla razina nužna za tehnološke i/ili izvozne pomake.

Klasteri moraju imati organizacijsku strukturu (pravnu, upravnu i nadzornu) i koncepciju financiranja svojih programa.

Predviđa se pomoć državnih institucija u osnivanju i razvoju klastera, od kojih su najvažniji potpora njihovoj konkurentnosti, pomoć u informiranju i povezivanju na regionalnoj i na razini EU-a, uključujući pomoć u učinkovitom korištenju programa i fondova EU-a.

Nastanak ideje klastera

Koncepcija klastera pojavila se kao razrađen prijedlog 1990. (M.E. Porter, *The Competitive Advantage of Nations*, Free Press, New York, 1990), a već 2003. u prvom izdanju "Cluster Initiative Greenbook" objavljeno je da u svijetu ima više od 1.400 takvih organizacija. Praćenje klastera na području Europe počelo je 2007., a 2009. Europska komisija pokrenula je program pomoći u njihovu razvoju.

Primjer uspješnog klastera je Engleski sjeveroistočni klaster procesne industrije, koji je 2004. osnovala lokalna kemijska industrija radi zajedničkog uvođenja novih tehnologija i inovacija na području zaštite okoliša, korištenja energije i ukupne kompetitivnosti na svjetskom tržištu. Danas je u taj klaster uključeno više od 600 tvrtki kemijske, farmaceutske i biotehnoške industrije. Djelatnost klastera proširena je na školske programe, školovanje kadrova i edukaciju. Klaster je postao važan investitor, te je od osnutka do 2013. pokrenuo 83 važne investicije i otvorio više od 4.000 novih radnih mjesta.

RH je aktivnošću svojih radnih i koordinacijskih tijela i drugih organizacija uključena u klastersku politiku EU-a. Tako su u specifične programe, osim pojedinih ministarstva, uključeni i HGK i HUP. Osnovana je i Agencija za investicije i konkurentnost (AIK), u sklopu koje se prate i uvjeti djelovanja klastera u nacionalnom gospodarstvu. Ova tijela i organizacije, osim što sustavno prate razvoj klastera u RH i surađuju s međunarodnim organizacijama, mogu pomoći pri osnivanju novih klastera.

U RH djeluje već više klastera konkurentnosti s područja prehrambeno-prerađivačke, automobilske i kemijske industrije, zatim klasteri vezani uz industriju tekstila, kože i obuće, uz zdravstvo, pomorstvo, ICT, elektroenergetiku i proizvodnju strojeva te građevinsku industriju, a posebno su uspješni klasteri vezani uz drvoprerađivački i obrambeni sektor. Klustere najčešće financiraju pojedina lokalna tijela vezana za gospodarstvo i razvojne agencije. Također se planiraju ostvariti prihodi iz fondova EU-a.

Jedini klaster registriran u Agenciji za investicije i konkurentnost povezan s graditeljstvom jest klaster građevinske industrije, odnosno industrije građevinskih materijala, osnovan radi potpore istraživanjima na području materijala i tehnologija.

Graditeljski sektor u RH ima iskustva s klasterima, koji su u prošlosti osnovani pod drugačijim nazivima. Sadašnje prilike upućuju na potrebu novog pristupa, pri čemu je ključna inicijativa tvrtki koje djeluju u graditeljskom sektoru.

Nastavno se samo kao moguće predlažu vrste klastera kakvi se osnivaju u EU-u ili kakvi bi pridonijeli transformaciji graditeljskog sektora u RH.

■ Klasteri za nastup na vanjskim tržištima

Izvođačke i konzultantske tvrtke povezane s graditeljstvom u RH imaju sve manji kapacitet za nastup na stranim tržištima, a nastavlja se kontrakcija većih tvrtki i njihova sve veća specijalizacija te se povećava broj malih tvrtki usmjerenih isključivo na domaće tržište. Već i prije krize u EU-u na našem su se tržištu u pojedinim konzultantskim uslugama pojavili međunarodni klasteri manjih tvrtki, koje su uspješno istraživale tržišta u regiji i osvajale vrijedne projekte⁴. Treba napomenuti kako je važnost takvih klastera bila veća kada su se iz njihovih matičnih država koristila sredstva kao donacije pojedinim razvojnim programima u RH, što bi također moglo biti važno za rad naših izvođača i konzultanata na regionalnom tržištu.

■ Klasteri za dobivanje potpora iz EU fondova

Izrada programa i projekata radi dobivanja potpora iz fondova EU-a složen je i dugotrajan proces, koji zahtijeva znatna početna sredstva, educiranost te dosljedan sustav praćenja i kontrole realizacije takvih programa i projekata. U nizu sektora u RH postoje iskustva i uspješni primjeri provedbe takvih programa (u privatnom sektoru vezano uz investicije u nove tehnologije). Hrvatski graditeljski sektor do sada se vrlo malo koristio tim fondovima za vlastiti razvoj (npr. za usvajanje novih znanja, standarda, tehnologije, organizacije, automatizacije).

■ Klasteri za inovacije i nove tehnologije

Industrija građevinskih materijala nije jedina djelatnost iz graditeljskog sektora koja nužno mora pratiti svjetske promjene u primjeni novih/inovativnih rješenja i novih tehnologija.

⁴ Primjeri španjolskih, čeških, slovačkih i poljskih konzultantskih klastera koji su se nadmetali za konzultantske poslove u vodnom i komunalnom gospodarstvu.

Ovo je nužnost za izvođačke i konzultantske tvrtke, ali također za tvrtke koje pružaju usluge u ovom sektoru. Vlastita rješenja i inovacije najviše pridonose konkurentnosti, ali ona traže i najveća ulaganja u školovanje, znanstvena istraživanja, razmjenu znanja i druge oblike razvoja vlastitih vještina. Čak ako su rezultati istraživanja pozitivni i postoje novi pristupi pojedinim problemima, često su potrebna još veća sredstva za njihovu praktičnu primjenu. Ovo područje razvoja klastera zato je i najzahtjevnije, ali također stvara najveću dodatnu vrijednost i dobit svojim osnivačima. Predlaže se potaknuti znanstveno-istraživačke institucije da djeluju na ovom području.

■ **Klasteri znanja i usavršavanja**

Kontinuirano usavršavanje, učenje, usvajanje novih znanja, ali i pripremu stručnjaka potrebnih za razvoj ne mogu osigurati male, a zbog dugotrajne krize ni srednje velike graditeljske tvrtke. Međutim, udruživanje takvih tvrtki, posebice onih koje su osjetljive na tehnološki napredak u okruženju, pomaže ustanoviti i zaštititi njihov interes u stjecanju znanja i usavršavanju (npr. uvođenje novih predmeta u strukovne škole i na fakultete, pozivanje međunarodno priznatih predavača, održavanje specijalističkih tečajeva). Vrijedan je i prijedlog organiziranog školovanja mladih stručnjaka na stranim sveučilištima te upućivanje na specijalizacije mlađih zaposlenika.

■ **Klasteri zajedničkih usluga**

Tvrtke u graditeljskom sektoru u RH suprotstavljene su u tržišnom nadmetanju; istodobno postoje različiti oblici suradnje radi smanjivanja troškova za svaku od njih, čime se stvaraju uvjeti za povećanje dobiti i bolji tržišni položaj u međunarodnoj konkurenciji. U tom su smislu mogući različiti načini povezivanja - od nalaženja zajedničkih povoljnijih dobavljača materijala, strojeva i druge opreme, do osnivanja zajedničkih službi i organizacija: servisi za održavanje strojeva i opreme, skladišta i dobavljači pojedinih vrsta materijala, transportni servisi i sl.

■ Klasteri za povoljnije uvjete financiranja

Zbog dugotrajnosti krize u graditeljskom sektoru, u RH gotovo nema tvrtke koja se nije barem jedanput u tome razdoblju suočila s problemom visoke cijene kapitala tijekom "premošćivanja" nenaplaćenih potraživanja i plaćanja tekućih obveza. Osim ukupnih makroekonomskih pokazatelja u državi i duljine krize, na cijenu kapitala i odnos poslovnih banaka prema tvrtkama iz sektora graditeljstva utječu učestalost financijskih problema svake tvrtke, njezina veličina i povijest, njezini financijski plan i imovina, njezini dioničari, ali i niz drugih okolnosti. Udruživanje tvrtki iz građevinskog sektora radi traženja poslovnih banaka koje će ih pratiti uz najpovoljnije uvjete, moguće je rješenje za popravljavanje financijskog položaja građevinskog sektora, odnosno njegovih dijelova.

Svi navedeni oblici klastera mogu se međusobno povezivati u veće organizacijske oblike, što olakšava ostvarenje postavljenih pojedinačnih ciljeva. Potrebno je upozoriti i na osnovne probleme s kojima se treba suočiti pri osnivanju klastera u graditeljskom sektoru RH:

- način osnivanja klastera
- izrada kvalitetnih programa njihova rada i djelovanja
- nalaženje iskusnih i educiranih upravitelja klastera.

Da bi se ostvarili partnerstvo i potpore, moguće je koristiti se inicijativama Hrvatske gospodarske komore, i to u provedbi nacionalnih smjernica vrsnoće i kulture građenja, povećanja konkurentnosti te prekvalifikacija i obrazovanja kadrova radi sprečavanja odljeva kvalitetne radne snage.

Osim klastera, na nacionalnoj razini potrebno je razmotriti mogućnost uključivanja hrvatskih tvrtki u klastere na regionalnoj, odnosno razini EU-a.

Mogućnosti za razvoj klastera u graditeljstvu na toj razini su sljedeće:

- korištenje informacijskih tehnologija u izgradnji za poboljšanje učinkovitosti i djelotvornosti
- ekološki održivi razvoj
- korištenje lokalnog iskustva u srodnim sektorima
- povezivanje s industrijom i istraživanjima
- povezivanje s tvrtkama koje proizvode materijale
- osnivanje regionalnih centara izvrsnosti u održivoj gradnji
- uključivanje u projekte za regionalni razvoj Europske unije.

Može se zaključiti da klasteri sami za sebe nisu dovoljni da se riješe slabosti poslovnog okruženja, ali ako postanu dio strategije povećanja konkurentnosti, mogu znatno pridonijeti pozitivnim rezultatima koje samostalne politike ne bi mogle postići.

b) DRŽAVNA TIJELA I INSTITUCIJE

Država, kako je već napomenuto, umjesto aktivnog sudjelovanja u gospodarstvu, mora biti usmjerena na stvaranje okvira za gospodarski rast. U tom smislu njezine osnovne zadaće u stvaranju uvjeta povoljnih za investicije domaćih i međunarodnih poduzetnika i investitora mogu se prepoznati iz primjera uspješnih ekonomija u svijetu⁵:

- održavanje zakona i reda, osiguranje svih uvjeta za prisilno poštovanje ugovora te stvaranje zakonskog okvira koji podržava konkurenciju i inovacije
- državna kontrola makroekonomskih politika, ponajprije kroz osiguranje niske inflacije, monetarne stabilnosti i zdrave valute⁶

⁵ P.A.Samuelson, W.D.Nordhaus: Ekonomija, 2007. (XVIII izdanje)

⁶ Svjetska banka, The East Asia Miracle: Economic Growth and Government Policies, 1993.

- investiranje u ljudski kapital preko obrazovanja, zdravstvenog i prometnog sustava
- vanjska/izvozna orijentacija gospodarstva, a posebno primjenom najbolje prakse i tehnologija razvijenih država, preko financijskih poticaja, ali i prilagodbe tečaja vlastite valute
- reformiranje državne administracije uz uspostavu poželjnog sustava vrijednosti štedljivosti i poštenja, uz oslanjanje na javne službenike sa sposobnostima i integritetom
- visoke investicijske stope radi ulaganja u nove tehnologije i poboljšanje infrastrukture.

Treba istaknuti da je uloga državnih tijela i institucija posebno važna u vrijeme ekonomske krize, kada se država svim oblicima pomoći uključuje u gospodarske tokove. To su: smanjivanje poreznih opterećenja za investitore, poticaji za ulaganje i reinvestiranje dobiti, povećanje investicija u javnom sektoru, pružanje dodatnih usluga poduzetnicima i fondovima, mjere na tržištu rada itd. Graditeljstvu se u takvim uvjetima daju i posebne pogodnosti.

Početak krize 2008. veliki je broj država u svijetu hitno pokrenuo infrastrukturne projekte, kao i druge mjere za poboljšanje stanja i očuvanje radnih mjesta u graditeljskom sektoru (vidjeti: ILO⁷, European Federation of Building and Woodworkers⁸, EU stimulus plan⁹, OECD¹⁰)¹¹.

⁷ International Labour Office, 304th Session, March 2009.: The current global economic crisis: Sectoral aspects

⁸ EFBWW: Emerging from the Crisis; Fostering growth and jobs for sustainable construction industry, 2010.

⁹ European Commission: European stimulus plan, 2008.

¹⁰ OECD: Responding to the Economic Crisis, Fosterin Industrial Restructuring and Renewal, 2009.

¹¹ Primjerice, norveška je vlada reagirala odmah u početku krize. Već u jesen 2008. djelovala je dodatnim ulaganjem u prometnu infrastrukturu i izgradnju javnih objekata, poreznim olakšicama i boljim uvjetima financiranja graditeljskog sektora, te mjerama na tržištu rada zaštitom poslodavaca vezano uz privremeno zapošljavanje i mjerama vezanim uz socijalnu zaštitu i izobrazbu nezaposlenih.

U slučajevima zakašnjelog djelovanja države ili neuspjeha prvih mjera, nastoje se dati složena i dugoročna rješenja (Irska, Slovenija) a istodobno se analiziraju uzroci krize specifični za nacionalno gospodarstvo te se postavljaju ciljevi i potrebne mjere, za koje se određuju rokovi provedbe, utvrđuju tijela odgovorna za provedbu i osiguravaju sredstva.

Kako je poticanje investicija najvažniji cilj, potrebno je sagledati koliki su optimalno raspoloživi kapaciteti graditeljskog sektora, te odrediti vrste projekata, prioritete i izvore njihova financiranja. Uz infrastrukturne i javne građevine, najveća nepoznanica u planiranju su očekivane investicije poduzetnika i pojedinih investicijskih fondova. Zbog toga, i složeniji strateški i akcijski planovi za graditeljski sektor zahtijevaju stalne korekcije ili se pripremaju za relativno kratka razdoblja (primjer Irske).

Ciljevi koje se namjerava postići uključivanjem države u promjenu stanja u graditeljskom sektoru RH jesu:

- jačanje kapaciteta i efikasnosti rada državnih tijela i institucija
- organizacija natjecanja na području graditeljstva na domaćem tržištu kako bi se spriječila diskriminacija hrvatskih tvrtki i različiti oblici rušenja cijene rada u graditeljskom sektoru
- pokretanje infrastrukturnih projekata čemu je svrha privući vanjski i aktivirati nacionalni kapital te pokrenuti projekte s područja zaštite okoliša i komunalne infrastrukture radi primjene sredstava iz EU fondova
- dugoročno planiranje razvoja graditeljskog i komplementarnih gospodarskih sektora radi otklanjanja posljedica ranijih i sprečavanja budućih jačih tržišnih poremećaja
- uklanjanje zapreka privatnom poduzetništvu u graditeljskom sektoru na područjima u kojima postoje komparativne prednosti (ljudski i prirodni resursi, kapital i tehnologija)
- investiranje u ljudski kapital preko obrazovanja.

Jačanje kapaciteta javnog sektora

Organiziranost državnih tijela i njihovih institucija određuje kapacitet države za prihvaćanje i provedbu investicija. Niz novih uvjeta u zakonskoj regulativi i provedbenim aktivnostima uzrokovanim pretpripravnim pregovorima i pristupanjem Republike Hrvatske EU-u znatno su smanjili te kapacitete, što se posebno odražava na osjetljive gospodarske grane koje su već bile u krizi i koje nemaju vlastite rezerve za transformacije/prilagodbe. Graditeljstvo je pri tome posebno osjetljiva gospodarska grana, jer ovisi i o prostornoj politici države i o ukupnom stanju nacionalne ekonomije (dodatno treba na umu imati važne promjene koje se događaju ulaskom u EU).

Korisna i učinkovita iskustva s planiranjem objekata za Univerzijadu u Zagrebu 1987., naročito u pogledu prostornih planova i lokacijskih dozvola, pa potom iskustva s njihovom realizacijom, mogu se izravno primijeniti. Slično je s iskustvima na obnovi ratom porušenih područja.

Jačanje kapaciteta odnosi se i na reformu državne administracije radi uspostave poželjnog sustava odgovornosti i vrijednosti i to uz oslanjanje na sposobne i iskusne javne službenike s profesionalnim integritetom.

Za graditeljski sektor posebno je važno jačanje kapaciteta u područjima državne uprave o kojima ovise brzina pripreme projekata te posredni troškovi izgradnje:

- područje prostornog planiranja
- područje katastarskih podloga (zemljišta i vodova)
- područje zaštite okoliša
- područje zaštite prirode
- područje zaštite kulturno-povijesne baštine.

Prilagodba organizacije javne nabave i vođenja javnih investicija

Poštujući regulativu EU-a, potrebno je pripremiti okvir za javne nabave, koje će biti otvorene i dostupne i domaćem sektoru graditeljstva, a koje će također sprečavati nelojalnu konkurenciju i druge oblike snižavanja cijene rada graditelja, te tako posredno utjecati na kvalitetu radova i usluga. Primjeri dobre prakse pokazuju kako je to moguće. Odgovornost i obveza su na onima koji pripremaju postupke javne nabave da o tome vode računa, što čini i golema većina zemalja članica EU-a u svojoj dosadašnjoj praksi i ponašanju, a sve unutar iste regulative EU-a.

Izmjene sustava u području javne nabave za poslove iz sektora graditeljstva moraju obuhvatiti:

- područje provedbe javne nabave (sukladno direktivi EU-a i domaćim specifičnostima, posebno sa stajališta dugoročnog planiranja javnih nabava, smanjivanja troškova postupaka i njihove transparentnosti itd.)
- područje zaštite domaćeg tržišta rada (zaštita od nelojalne vanjske konkurencije)
- područje standardizacije i kontrole kakvoće (smanjivanje troškova u domaćem graditeljstvu i povećanje kvalitete)
- područje projekata koje vode investitori u javnom sektoru (nadzor pripreme javnih nadmetanja i nadzor pripreme sustava kontrole vođenja projekata u javnom sektoru).

Zakonodavstvo RH usklađeno je sa zakonodavstvom EU-a i daje dovoljno elemenata za provedbu potrebnih izmjena u sustavu javne nabave. Osnovni problemi u provedbi pozitivnih izmjena u tom sustavu vezani su uz izbjegavanje provedbe pojedinih pozitivnih načela, čemu je prvenstveno uzrok sadašnja organizacija sustava javne nabave, činjenica da se ne nadzire provedba ključnih načela niti se sankcionira njihovo kršenje.

Priprema i upravljanje projektima (javni naručitelji)

Moguće je pripremu projekata kod javnih naručitelja učiniti znatno efikasnijom:

- jasno razlučiti planiranje i usvajanje planova investicija (kao dijelom i političkih odluka) od operativnih aktivnosti njihove provedbe
- odgovornost za primjerene planske dokumente i odluke o investicijama je na upravama / upravnim vijećima i sl., a za provedbu planova (misli se na aktivnosti na pripremi i realizaciji investicija) odgovorni su projektni timovi, odnosno voditelji projekata javnih naručitelja
- najčešće, javni naručitelji imaju samo **financijske planove**, a nisu temeljito razrađene sve aktivnosti na provedbi projekta i/ili programa koji minimalno moraju sadržavati:
 - temeljit prikaz svih uzročno-posljedičnih aktivnosti potrebnih za realizaciju određene investicije
 - vremenski slijed i trajanje tih aktivnosti
 - financijske, kadrovske i organizacijske resurse potrebne za njihovo ostvarenje
 - plan nabave
 - procjene rizika za (ne)ostvarenje plana
 - način praćenja i kontrole ostvarenja plana
 - jasno određena tijela/institucije koje moraju donijeti odgovarajuće upravne akte i/ili odluke
 - određivanje definicije odgovornosti voditelja projekata (institucijske – investitor, i osobne – voditelj i članovi projektnog tima javnog naručitelja)

Priprema (javnih) investicija ima tri bitna elementa:

- pripremu projektne dokumentacije za lokacijsku i građevinsku dozvolu, uključivo rješavanje imovinsko-pravnih odnosa
- studiju opravdanosti/izvodljivosti, kojom se osiguravateljima financijskih sredstava dokazuje opravdanost ulaganja

- organizacijsko/institucijsko jačanje (javnih) krajnjih korisnika/investitora, što je nažalost drastično zapostavljeno u dijelu projekata koje RH treba ostvariti iz EU fondova.

Pripremu složenih EU projekata i programa vrijednih u pravilu nekoliko desetaka ili stotina milijuna eura, mogu voditi samo iskusni voditelji projekata sa složenim stručnim projektnim timovima. Pod stručnim – misli se na znanje, vještine ali i na **iskustvo** koje najčešće nedostaje javnom sektoru.

Privlačenje vanjskog i aktiviranje nacionalnog kapitala

Investicija nema bez projekata, a projekti se pripremaju kako bi se utvrdila njihova isplativost/korist i kako bi se odredili uvjeti njihove provedbe. Program razvojnih projekata HKIG 2010.¹² dao je pregled mogućih projekata koje je trebalo dovesti do razine lokacijskih dozvola i studija izvedivosti, nakon čega bi bili pripremljeni za potencijalne investitore (kao što su npr. razvojni domaći i međunarodni fondovi, ulagači iz privatnog sektora, razvojne banke, tržišta kapitala...). Program

- poticanje kapitalnih ulaganja u nove i zanemarene sektore gospodarstva s komparativnim prednostima, te poticanje ulaganja u poboljšanje infrastrukture
- priprema dokumentacije za ishodaenje lokacijskih dozvola za važne infrastrukturne i gospodarske zahvate
- priprema dokumentacije za važne zahvate za potencijalne investitore (studije izvedivosti) i ostale uvjete važne za realizaciju kapitalnih investicija (npr. sustav brzog rješavanja svih imovinsko-pravnih i prostornih problema) u obliku prepoznatljivom za bankarske institucije i fondove EU-a
- osiguranje početnih sredstva za kapitalne investicije od nacionalnog interesa
- uspostava potrebne organizacijske strukture za provedbu kapitalnih investicija s kompetentnim kadrovima.

¹² Program razvojnih projekata u RH, HKIG, 2010.

Uloga i važnost lokacijskih dozvola

Program se posebno odnosio na projekte koji ulaze u financiranje s područja EU fondova. Želje i planovi neće se ostvariti ako se ne izrade prethodne studije (prostor, zaštita okoliša, zaštita ekološke mreže, idejni projekt, studija izvedivosti) i ne ishodi lokacijska dozvola.

Lokacijskom dozvolom se dokazuje ostvarivost investicijskog zahvata u prostoru, te njegova sukladnost s prostornim planovima, mjerama zaštite okoliša i prirode, uvjetima priključenja na infrastrukturu i dr.

Tek ishodom lokacijske dozvole moguće je procijeniti dovoljno precizno: a) troškove realizacije projekta unutar zone obuhvata (investitorski troškovi) i b) troškove realizacije zahvata izvan zone obuhvata (troškovi javnih isporučitelja usluga - građevine za infrastrukturno priključenje projekta: voda - oborinska, sanitarna i tehnološka odvodnja; električna energija; plin; prometnice i dr.), nakon čega se može relevantno razmotriti opravdanost realizacije određenog projekta u smislu prioriteta, isplativosti i dr.

Važno je napomenuti da se građevinske zone u prostornim planovima ne mogu planirati bez odgovarajućih prethodno definiranih tehničkih rješenja pripadajuće infrastrukture i infrastrukturnih priključaka i, naročito ako se ne definira plan njihove provedbe.

Javni naručitelji ne bi trebali pokretati postupke JPP-a niti koncesijske projekte ako prethodno nisu ishodne lokacijske dozvole predmetnih investicijskih zahvata.

Predloženi program nisu prepoznala državna tijela ni institucije kao koncepciju pomoći države graditeljskom sektoru. Međutim, dijelovi

programa, koji su bili utemeljeni na tada sagledanim planovima investicija javnog sektora (zaštita okoliša, energetska učinkovitost), ipak se razvijaju, ali usporeno, jer se znatno oslanjaju na vanjske izvore financiranja (fondovi EU-a i razvojne banke).

Investicije na području zaštite okoliša

Područje zaštite okoliša, ponajprije područje zaštite voda, gospodarenja otpadom i zaštite prirode u velikoj će se mjeri financirati iz fondova EU-a. Mjere očuvanja bioraznolikosti, koje će do 2020. Republici Hrvatskoj omogućiti povlačenje oko 1,8 milijardi kuna iz EU fonda, obuhvaćaju za graditeljski sektor zanimljive elemente, kao što su izgradnja posjetiteljske i druge infrastrukture u zaštićenim područjima (800 mil. kn).

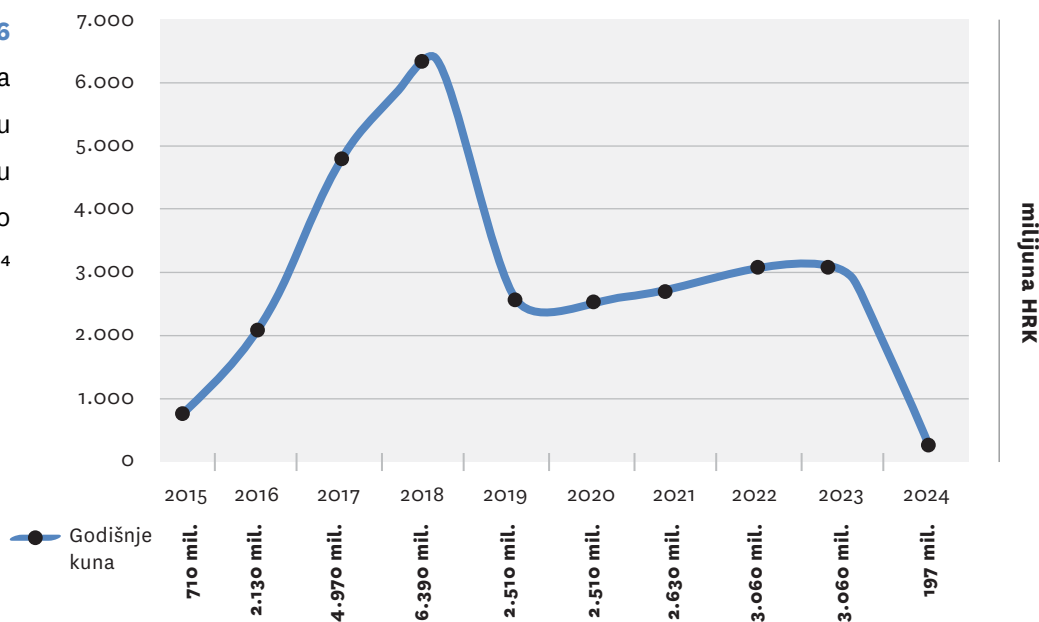
Mjere zaštite voda, kroz realizaciju vodno-komunalne infrastrukture u aglomeracijama na području cijele Hrvatske, predvidivo će od 2015. do 2024. zahtijevati ulaganja od oko 28 milijardi kuna ([slika 16](#)).

U mjere održivog razvoja i mjere za čist okoliš RH planira s pomoću fondova EU-a do 2020. uložiti oko 21 milijardu kuna, pri čemu su za graditeljski sektor posebno zanimljivi projekti s područja gospodarenja otpadom (5 milijardi kuna), energetske učinkovitosti i obnovljivih izvora energije (4 milijarde kuna).

Također, na području vodnoga gospodarstva, u sektoru zaštite od voda¹³, RH planira do 2022. realizirati veći broj regulacijskih i zaštitnih vodnih građevina vrijednih oko 4,6 milijardi kuna, kojima će se poboljšati zaštita ljudi i materijalnih dobara u cijeloj državi.

¹³ Višegodišnji program gradnje regulacijskih i zaštitnih vodnih i građevina za melioracije, Hrvatske vode, 2015.

Slika 16
Planirana dinamika
ulaganja u
vodno-komunalnu
infrastrukturu do
2024.¹⁴

Sveukupno, graditeljski sektor bi na poslovima vezanim uz zaštitu okoliša mogao do 2020. planirati poslova vrijednih više od 40 milijardi kuna, ili prosječno (uz pretpostavku da je realizacija 100%-tna i da pripreme većine ovih projekata traju do početka 2017.) oko 10 milijardi kuna na godinu.

RH je kroz posebnu zakonsku regulativu o strateškim projektima (Zakon o strateškim investicijskim projektima Republike Hrvatske, prosinac 2014.) nastojala olakšati pripremu velikih investicija, ali za sada kriterije ispunjava relativno malo projekata (TE Plomin C, CGO Piškornica i novi kontejnerski terminal u Luci Rijeka). Razmatraju se projekti Zračne luke Lošinj i LNG terminal na Krku, a kandidirani su još neki projekti s područja energetike i turizma.

RH je također reagirala na Junckersov investicijski program, za uvrštenje u koji je sastavila listu od čak 77 projekata.

¹⁴ Višegodišnji program gradnje komunalnih vodnih građevina za razdoblje 2014. – 2023., Hrvatske vode, 2015.

Junckersov investicijski program

Junckersov investicijski program usmjeren je na privlačenje privatnih investitora, pri čemu su sredstva iz proračuna EU-a i doprinos EIB-a početna sredstva. Ključna su uporišta/polazišta plana:

- a) mobilizacija sredstava za investicije bez povećanja javnog duga
- b) usmjeravanje ulaganja u ključna područja: infrastrukturu, obrazovanje, istraživanje i inovacije
- c) uklanjanje prepreka za investicije u pojedinim sektorima.

Sredstva na raspolaganju za ulaganja:

- 16 milijardi € iz proračuna EU-a za jamstva za projekte
- 5 milijardi € iz sredstava EIB-a.

Očekivani rezultati:

- ulazak privatnog kapitala u iznosu od 240 milijardi € u investicije u infrastrukturu (širokopojasne mreže, energetika, promet), u obrazovanje i istraživanja te u razvoj (na temelju jamstava EU-a)
- ulazak privatnog kapitala u iznosu od 75 milijardi € u investicije u mala i srednja poduzeća (temeljem kapitala EIB-a) radi jačanja ljudskog kapitala, konkurentnosti, istraživanja i tehnoloških inovacija
- postizanje multiplikativnog učinka 1:15 u BDP-u EU-a i pojedinih država
- otvaranje od 1 do 1,3 milijuna novih radnih mjesta.

Pojedine države moći će doprinositi fondu za realizaciju plana, a ta sredstva ne bi se uračunavala u proračunski deficit.

Kriteriji za prihvaćanje projekata:

- europska dodana vrijednost
- gospodarska održivost
- pripremljenost za realizaciju u iduće tri godine.

Budući da su za znatan dio prijavljenih projekata ovlaštena trgovačka društva u većinskom državnom vlasništvu, na popisu prijedloga koji se daje u nastavku prikazani su samo projekti vezani uz zaštitu okoliša i energetske učinkovitost, koji su već prethodno naznačeni.

Tablica 9

Junckersov
investicijski plan -
prijedlog projekata
zaštite okoliša
i energetske
učinkovitosti u RH
Izvor: www.vlada.hr

Rb	Sektor	Naziv projekta	Nositelj investicije	Vrijednost (mil. €)	Gradit. Udio
1	resursi / okoliš	Akumulacija Križ potok	Hrvatske vode	24,5	Da
2	resursi / okoliš	CGO Piškornica	Var. županija	80	Da
3	resursi / okoliš	CGO Biljane Donje	Zad. županija	57	Da
4	resursi / okoliš	CGO Grad Zagreb	Grad Zagreb	300	Da
5	resursi / okoliš	CGO Lečevica	SD županija	59	Da
6	resursi / okoliš	CGO Antunovac	OB/VS županija	30	Da
7	resursi / okoliš	Sanacija Sovjak	PG županija	53	Ne
8	resursi / okoliš	Vodoopsk. sustav ZG istok	Zag. županija	70	Da
9	resursi / okoliš	Vodoopsk. sustav Ist. Slavonija	Hrvatske vode	75	Da
10	resursi / okoliš	Vodoopsk. sustav Bjelov. županije	Bjelov. županija	36	Da
11	resursi / okoliš	Vodoopsk. sustav Kopr. županije	Kopr. županija	57	Da
12	resursi / okoliš	Vodoopsk. sustav Sisač. županije	Sisač. županija	56	Da
13	resursi / okoliš	Vodoopsk. sustav Moslavina	Moslavina	38,5	Da
14	resursi / okoliš	Vodoopsk. sustav Osijek	Vodovod Osijek	10	Ne
15	resursi / okoliš	Regionalni / lokalni projekti odvodnje	Razni	2.999,5	Da
16	energetika	Energetska učinkovitost obiteljski	FZOEU	577,5	Da
17	energetika	Energetska učinkovitost rezidencijski	FZOEU	560	Da
18	energetika	Energetska učinkovitost nerezidencijski	FZOEU	525	Da
19	energetika	Energetska učinkovitost javni	FZOEU	700	Da

Realizacija projekata preko fondova EU-a zahtijeva sustavan, kontinuiran i predan pristup u pripremi projekata, koji moraju biti i zakonski potpom-

gnuti, ponajprije u dijelu učinkovitog rješavanja imovinskih problema.

Uz pripremu konkretnih projekata, potrebno je s pomoću odgovarajućih državnih institucija potaknuti razvoj tržišta kapitala kako bi se osigurali novi nestandardni načini financiranja pojedinih projekata.

- burze kapitala (obveznice i dionice za nove projekte)
- koncesije
- javno-privatno partnerstvo (JPP)
- udruživanja korisnika / interesnih skupina
- vlastita ulaganja kućanstava.

Makroekonomska politika, osim osiguranja niske inflacije i monetarne stabilnosti, mora poticati vanjsku orijentaciju gospodarstva uvođenjem financijskih pogodnosti i prilagodbom tečaja vlastite valute. Država može djelovati i drugim vrstama poticaja: a) na području vanjske gospodarske politike; b) na području djelovanja HBOR-a, bankarskog sustava i državnih fondova; c) u poreznoj i carinskoj politici; d) na području zajedničkih međunarodnih projekata.

Potrebno je razmotriti kako se dio sredstava koje RH uplaćuje u proračun EU-a, a namijenjen je između ostalog za pomoć državama u regiji u pretpristupnoj fazi ulaska u EU, može iskoristiti za realizaciju posebnih investicijskih programa od zajedničkog interesa: EU i država regije.

Dugoročno planiranje

Razvoj dugoročno planiraju sve države, uključujući one koje su izrazito usmjerene prema deregulaciji i slobodnom tržištu. Pri tome dugoročno planiranje u uvjetima sve intenzivnijih tržišnih, tehnoloških i okolišnih promjena ponajprije ima svrhu utvrditi i razvijati vlastite komparativne prednosti u globalnoj utakmici, ali uz stalno usklađivanje s promjenama. RH nema tradiciju dugoročnog planiranja u uvjetima tržišnog nadmetanja, a tek usvaja nova načela strateškog planiranja, koja zahtijevaju i sagledavanje različitih međuodnosa i pozicioniranje strateških planova u prostoru ograničenom različitim interesima i uvjetima.

Strategije razvoja različitih gospodarskih sektora zbog toga u RH najčešće nisu međusobno usklađene, vrlo brzo gube svrhu, a što je najvažnije, ne prate ih provedbeni planovi i programi, s jasno određenim zadaćama, rokovima provedbe, ovlastima, monitoringom i kontrolom, te koji imaju sredstva potrebna za provedbu.

Za graditeljski sektor, osim vlastitog dugoročnog planiranja razvoja, koje je između ostalog nužno da bi se otklonile posljedice ranijih i spriječili budući tržišni poremećaji, ključno je i dugoročno planiranje razvoja drugih komplementarnih gospodarskih grana, posebno na području prometa, proizvodnje hrane, upravljanja vodama, energetike i turizma. Dijelovi dugoročnog planiranja jesu:

- područje strateškog planiranja (izrada vlastite strategije, utjecaj na usvajanje strategije povezanih djelatnosti, analiza utjecaja drugih sektorskih strategija)
- područje analize zakonskih izmjena (analize troškova i koristi pojedinih zakonskih rješenja)
- područje analiza izvedivosti (izbor investicija, prioriteta, uvjeti financiranja i korištenja itd.).

Graditeljski sektor mora biti uključen neposredno ili posredno, preko javne rasprave u postupku strateške procjene utjecaja plana ili programa na okoliš, u pripremu dugoročnih planova komplementarnih gospodarskih sektora.

Uklanjanje zapreka poduzetništvu i investicijama

Uklanjanje zapreka privatnom poduzetništvu posebno je važno za graditeljski sektor, jer je dugogodišnja kriza u državi smanjila njene ukupne potencijale za nove investicije.

Budući da su položaj RH i njena zemljopisna obilježja najznačajniji resurs kojim se raspolaže, nužno je ponajprije regulirati ovlasti i postupanja u sklopu državnih i lokalnih tijela uprave koji se odnose na:

- usklađivanje prostorno-planskih dokumenata i stvarnih potreba
- ubrzavanje postupaka ishođenja prostornih uvjeta
- dobivanje na uvid svih potrebnih prostornih podloga i podataka
- postupke i organizaciju načina rješavanja imovinsko-pravne problematike.

U državama s uspješnim gospodarstvima potencijalni investitori privlače se i efikasnim uslugama državne uprave – javnih servisa, koja im bez naplate daje na uvid sve relevantne prostorne podatke i uvjete, pruža im podatke potrebne za analize izvedivosti i isplativosti projekata, te u kratkom roku može provesti postupke koji prethode ishođenju lokacijske dozvole.

I u Republici Hrvatskoj postoji mogućnost za takvu organizaciju uprave, ali je za to potrebno ostvariti određene preduvjete, od kojih su posebno važni:

- suradnja i koordinacija strukovnih tijela i državnih institucija
- dovršavanje, usvajanje i primjena svih najavljenih i potrebnih podzakonskih akata s područja graditeljstva i pratećih djelatnosti.

Investiranje u ljudski kapital

Investiranje u ljudski kapital obveza je kojoj države s uspješnim ekonomijama pristupaju s velikom pozornošću. Riječ je o dugoročnim ulaganjima, ali s pouzdanim rezultatima, jer se obrazovanjem osiguravaju najbolja polazišta za tehnološki napredak, inovacije, ali se također mijenjaju ukupni odnosi u društvu i gospodarstvu.

Primjenom dodatnih općih mjera u obrazovanju (povećanje proračunskih sredstava i pridobivanje sredstava iz drugih izvora za obrazovanje, kulturu i znanost, bolja organizacija sustava, uspostava novih načela i ciljeva) stvaraju se uvjeti i za poboljšanje sustava obrazovanja za sektor graditeljstva.

Posebno su važne mjere u sljedećim područjima obrazovanja:

- visokoškolsko obrazovanje (primarna selekcija i usklađivanje broja studenata s dugoročnim potrebama, uvođenje novih predmeta, uvođenje obvezne međunarodne prakse)
- međunarodna razmjena i suradnja na razini visokoškolskih i znanstvenih institucija
- cjeloživotno obrazovanje: zakonski uvjeti, organizacija, poticaji
- znanstvena istraživanja i razvoj novih tehnologija.

c) TRGOVAČKA DRUŠTVA U VLASNIŠTVU DRŽAVE

Trgovačka društva u državnom ili pretežito državnom vlasništvu (**slika 17**), ali i druge pravne osobe u državnom vlasništvu (Hrvatske vode, Fond za zaštitu okoliša i energetska učinkovitost) još uvijek u RH upravljaju znatnim dijelom vrijednosti nacionalne ekonomije. Upravljanje tim trgovačkim društvima i drugim sličnim pravnim osobama zahtijeva sposobnosti i znanja koji će od njih stvoriti i gospodarski uspješne tvrtke (najčešće su to tvrtke izrasle na monopolu, koje se koriste prirodnim resursima i/ili infrastrukturom u državnom/javnom vlasništvu) sposobne za nove investicije i razvoj, a u slučaju trgovačkih društava i za stvaranje dobiti svojim vlasnicima.

Polazeći od znatnog utjecaja tih trgovačkih društava na gospodarske aktivnosti u RH i utjecaja države na ta društva, opravdano je razmatrati moguću suradnju graditeljskog sektora i društava koja su vezana uz upravljanje resursima RH u svrhu poticanja razvoja nacionalne ekonomije.

Komparativne prednosti Republike Hrvatske za njezin razvoj, a time i za investicije i razvoj graditeljstva jesu: prometni položaj, vrijedne poljoprivredne i šumske površine, bogatstvo voda i mora, povoljna klima, očuvani okoliš i priroda. S tim prednostima povezani su i gospodarski sektori koji su važni i kao potencijalni investitori za graditeljstvo: promet, proizvodnja hrane, energetika, turizam.

<p>Ministarstvo financija</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Croatia osiguranje d.d. 2. Croatia banka d.d. 3. Financijska agencija 4. Hrvatska banka za obnovu i razvoj 5. Hrvatska poštanska banka 6. Hrvatska lutrija d.o.o. 7. Središnje klirinško depozitno društvo 8. APIS IT d.o.o. 	<p>Ministarstvo pomorstva, prometa i infrastrukture</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. ACI d.d. 2. Autocesta Rijeka-Zagreb d.d. 3. Croatia Airlines d.d. 4. Hrvatska kont. zrač. plov. d.o.o. 5. Hrvatska pošta d.d. 6. Hrvatske autoceste d.o.o. 7. Hrvatske ceste d.o.o. 8. HŽ Cargo d.o.o. 9. HŽ Holding d.o.o. 10. HŽ Infrastruktura d.o.o. 11. HŽ Putnički prijevoz d.o.o. 12. HŽ Vuča vlakova d.o.o. 13. Jadrolinija d.d. 14. Jadroplov d.d. 15. Luka Rijeka d.d. 16. Luka Vukovar d.o.o. 17. Odašiljači i veze d.o.o. 18. Plovput d.o.o. 19. Zračna luka Dubrovnik d.o.o. 20. Zračna luka Osijek d.o.o. 21. Zračna luka Pula d.o.o. 22. Zračna luka Rijeka d.o.o. 23. Zračna luka Split d.o.o. 24. Zračna luka Zadar d.o.o. 25. Zračna luka Zagreb d.o.o.
<p>Ministarstvo gospodarstva</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Borovo d.d. 2. Brodograđevna ind. 3. maj d.d. 3. Brodogradilište Kraljevica d.d. 4. Brodosplit brod. spec. objek. d.o.o. 5. Brodosplit brodogradilište d.o.o. 6. Brodotrogir d.d. 7. Hrvatska brod. Jadranbrod d.d. 8. Hrvatska elektroprivreda d.d. 9. Jadranski naftovod d.d. 10. Koksar d.o.o. 11. Narodne novine d.d. 12. Petrokemija d.d. 13. Plinacro d.o.o. 14. Slavonija modna konfekcija d.d. 15. Uljanik d.d. 16. Uljanik TESU 17. Vjesnik d.d. 	<p>Ministarstvo unutarnjih poslova</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Agencija za komercijalnu djelatnost d.o.o. 2. AKD zaštita d.o.o. 3. Hrvatski novčarski zavod
<p>Ministarstvo obrane</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Agencija Alan d.o.o. 2. Pleter-usluge d.o.o. 	

Slika 17

Prikaz trgovačkih društava i drugih pravnih osoba u većinskom državnom vlasništvu u RH prema resornim ministarstvima¹⁵ stanje: svibanj 2012.

¹⁵ Ministarstvo pravosuđa RH: Antikorupcijski program za trgovačka društva u većinskom državnom vlasništvu za razdoblje 2010. - 2012., 4. objedinjen izvještaj o provedbi Programa, svibanj 2012. Napomena: U međuvremenu je dio trgovačkih društava prešao u privatno vlasništvo.

Slika 17

Prikaz trgovačkih društava i drugih pravnih osoba u većinskom državnom vlasništvu u RH prema resornim ministarstvima¹⁵ stanje: svibanj 2012.

Ministarstvo poljoprivrede

1. AGRODUHAN d.o.o. Slatina
2. Badel 1862 d.d.
3. Dalmacijavino d.d. Split
4. Imota d.d. Imotski
5. IPK d.d. Osijek
6. Kaštelanski staklenici d.d.
7. Regionalna veletržnica d.d. Benkovac
8. Vinka d.d. Vinkovci
9. Nacionalna veletržnica d.d. Zagreb
10. Hrvatske šume d.o.o.
11. Hrvatske vode

Ministarstvo znanosti, obrazovanja i sporta

1. Brodarski institut d.d.
2. Hrvatski institut za tehnologiju d.o.o.
3. Poslovni inovacijski centar Hrvatske BICRO d.o.o.

Ministarstvo turizma

1. Bizovačke toplice d.d
2. Brijuni Rivijera d.o.o. Pula
3. Club Adriatic d.o.o. Zagreb
4. Dalma d.d. Split
5. Hotel Medena d.d.
6. Hoteli Maestral d.d.
7. Hoteli Makarska d.d.
8. Hoteli Plat d.d.
9. Hoteli Podgora d.d.
10. Hoteli Živogošće d.d.
11. HTP Korčula d.d.
12. HTP Orebić d.d.
13. Imerijal d.d. Rab
14. Park Prevlaka d.o.o. Gruda
15. Vranjica Belvedere d.d. Seget V.
16. HOC Bjelolasica d.o.o.

Ministarstvo zdravlja

1. Imunološki zavod d.d.

Naznačene gospodarske grane uz potrebna ulaganja u "vlastitu" infrastrukturu mogu znatno povećati zaposlenost i stvarati novu vrijednost, i to na međunarodnom tržištu. Velikim dijelom ovim sektorima upravljaju trgovačka društva i pravne osobe u vlasništvu države: cestovna i željeznička infrastruktura, luke, transport energenata, proizvodnja električne energije, upravljanje vodama, hoteli i rekreacijski centri. Samim time mogu imati važnu ulogu u planiranju oporavka nacionalne ekonomije, pa posredno i graditeljskog sektora. Svaki od tih sektora ima posebnosti o kojima treba voditi računa kada se razmatra uloga pojedinih trgovačkih društava i drugih pravnih osoba u vlasništvu države u pokretanju novog investicijskog ciklusa.

Promet

U sektoru prometa od trgovačkih društava u vlasništvu države za graditeljski su sektor važni pravni subjekti koji djeluju u cestovnom, željezničkom, plovnom i zračnom transportu, a koji upravljaju prometnom infrastrukturom. To su sljedeća trgovačka društva:

- cestovni promet: Autocesta Zagreb-Rijeka, Hrvatske autoceste
- željeznički transport: HŽ Infrastruktura
- plovidba: Luka Rijeka, Luka Vukovar i Plovput
- zračni promet: zračne luke Dubrovnik, Zagreb, Split, Pula, Zadar, Osijek i Rijeka.

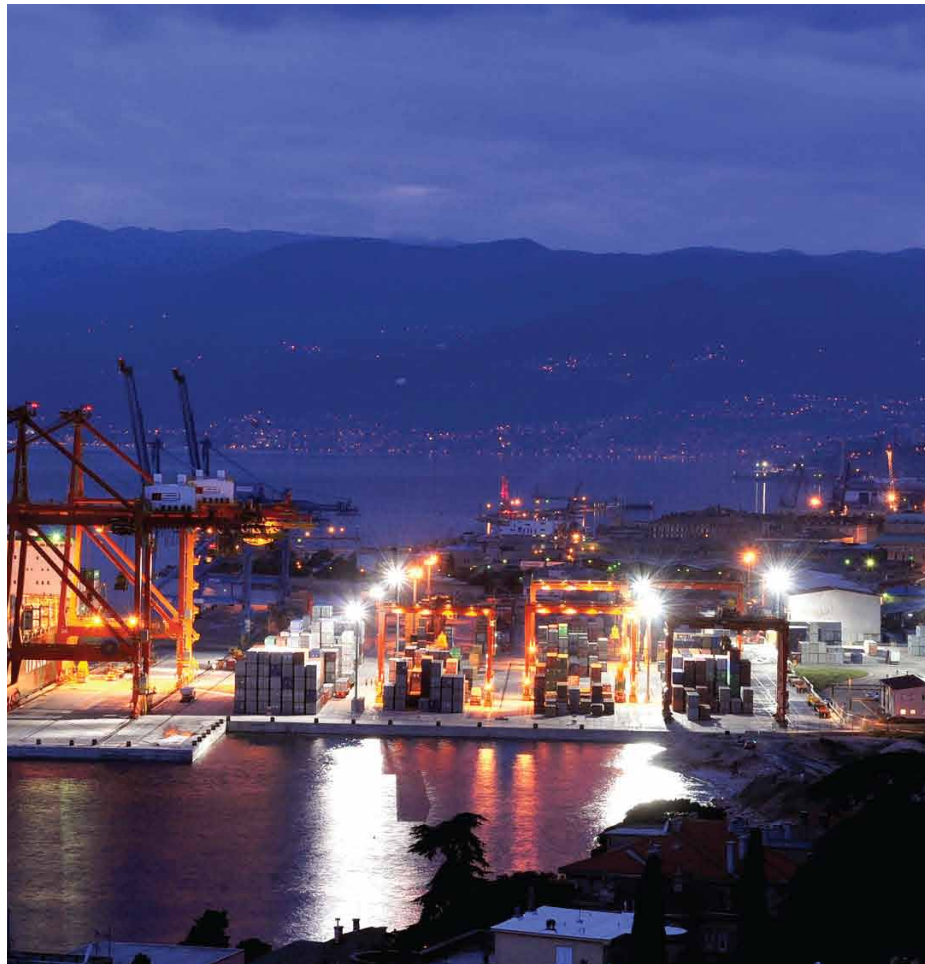
Kako su ulaganja u cestovnu infrastrukturu znatno smanjena (u tijeku je razduživanje, odnosno financijska konsolidacija svih triju glavnih trgovačkih društava s područja gradnje cesta i autocesta), ključni nositelji investicija u RH u prometnu infrastrukturu su HŽ Infrastruktura, zrakoplovne te pomorske i riječne luke. Na području cestovnog prometa neće se otvoriti značajne nove investicije, no one koje će se otvoriti bit će vezane uz prometne ciljeve EU-a: europski i regionalni prometni koridori i mostovi.

U Strategiji prometnog razvoja Republike Hrvatske 2014. - 2030.¹⁶ nisu utvrđeni provedbeni elementi, pa nema prioriteta ni plana izgradnje prometne infrastrukture u razmatranom razdoblju. Sastavni dio plana daljnjih aktivnosti je izrada Nacionalnog prometnog modela, koja je započela u svibnju 2014. Nakon dobivenih prometnih pokazatelja, na temelju modela koji će biti završen u prosincu 2016., planira se revizija Strategije prometnog razvoja RH. Nacionalni prometni model bit će temelj za dinamičko prometno planiranje i diversifikaciju opravdanih ulaganja u svim prometnim granama.

¹⁶ Vlada Republike Hrvatske: Strategija prometnog razvoja Republike Hrvatske od 2014. do 2030., listopad 2014.

Također, ova strategija, osim što je polazište za izradu Nacionalnog prometnog modela, ispunila je zadaću ostvarivanja preduvjeta za sufinanciranje iz fondova EU-a svih projekata iz prometnog sektora za programsko razdoblje 2014. - 2020. (1,8 mlrd. €).

U nedostatku provedbenih mjera na razini države, kao pokazatelj mogućih prometnih investicija preuzima se prijedlog Vlade RH za moguće sudjelovanje RH u Junckersovu investicijskom planu, u kojem su pregledno navedeni nazivi prometnih projekata, nositelji investicija, njihova procijenjena vrijednost te pretpostavljeni udio graditeljskog sektora (**tablica 10**).

Rb	Sektor	Naziv projekta	Nositelj investicije	Vrijednost (mil. €)	Gradit. Udio
1	Promet	Autocesta Križišće -Žuta Lokva	HAC	850	Da
2	Promet	Autocesta Beli Manastir- Osijek	HAC	160	Da
3	Promet	Spoj jug Dalmacije	HC	370	Da
4	Promet	Luka Rijeka - obilaznica	HC	64,5	Da
5	Promet	Most Gradiška	HAC	72	Da
6	Promet	Regionalna obilaznica Solin-Omiš	HC	200	Da
7	Promet	Integrirani transportni sustav ZG regije	HC	150	Da
8	Promet	Dvokolosječna pruga Okučani- Vinkovci	HŽ	355	Da
9	Promet	Dvokolosječna pruga Vinkovci-Vukovar	HŽ	51,5	Da
10	Promet	Dvokolosječna pruga Goljak-Skradnik	HŽ	659	Da
11	Promet	Dvokolosječna pruga D. Selo-Novska	HŽ	572,5	Da
12	Promet	Dvokolosječna pruga D. Selo- Križevci	HŽ	198	Da
13	Promet	Dvokolosječna pruga Križevci-HU	HŽ	280,5	Da
14	Promet	Dvokolosječna pruga H. Leskovac-KA	HŽ	361,5	Da
15	Promet	Elektrifikacija pruge Zabok-Zaprešić	HŽ	68	Ne
16	Promet	Nova pruga Podsused-Samobor	HŽ	93	Da
17	Promet	Dvokolosječna pruga Škriljevo-Šapjane	HŽ	300	Da
18	Promet	Luka istok Vukovar	Luka Vukovar	30	Da
19	Promet	Infrastruktura Luke Osijek	Luka Osijek	52	Ne
20	Promet	Teretno-trajektna luka	Luka DUBROVNIK	34	Da
21	Promet	Spojna cesta Ravča-Drvenik	HC	110	Da
22	Promet	Spojna cesta čvor Nikolac	HC	85,5	Da
23	Promet	Nadvožnjak Ranžirni kolodvor ZG	HC	59	Da
24	Promet	Plovni put Sava	Agencija plov.	55	Da
25	Promet	Višenamjenski kanal Dunav-Sava	Agencija plov.	850	Da
26	Promet	Centar za upravljanje želj. prometom	HŽ	200	Da
27	Promet	Sustav GMS za željeznice	HŽ	200	Ne
28	Promet	Zračna luka Dubrovnik	Zračna luka Dubrovnik	200	Da
29	Promet	Kontejnerski terminal	Luka Rijeka	210,5	Da
30	Promet	Uzletno-sletna staza	Zračna luka Zadar	36,5	Da
31	Promet	Putnički terminal	Zračna luka Split	60,5	Da

Tablica 10

Pregled prijavljenih projekata za Junckersov investicijski plan s područja prometne infrastrukture od Vlade RH

Izvor: www.vlada.hr

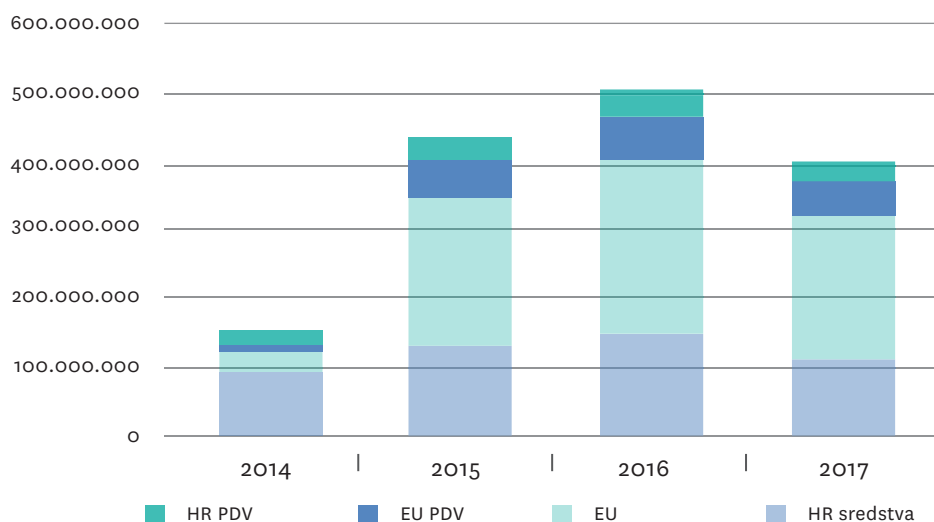
Proizvodnja hrane

Uloga Hrvatskih voda važna je zbog provedbe zahvata koji osiguravaju vodu za natapanje poljoprivrednog zemljišta, čime se znatno povećavaju produktivnost i konkurentnost RH u prehrambenoj industriji. Hrvatske vode, prema podacima s kraja 2011., ostvaruju godišnje 1,96 milijardi kuna prihoda, uz rashode od 1,88 milijardi kuna, aktivu od 10,38 milijardi kuna i obveze u iznosu od 1,78 milijardi kuna. Ovi pokazatelji čine Hrvatske vode vrlo važnom pravnom osobom u vlasništvu države, sposobnom za vođenje velikih investicija.

Tablica 11
Projekt NAPNAV,
površine za
navodnjavanje (ha)
i visina ulaganja po
županijama do 2020.

Županija	Identificirano kroz Jedinicu za provedbu NAPNAV-a	
	Obuhvaćena površina (ha)	Procjena troškova
Bjelovarsko-bilogorska	424	29.891.625 kn
Brodsko-posavska	4.884	335.906.011 kn
Dubrovačko-neretvanska	7.483	815.933.750 kn
Grad Zagreb	32	1.520.000 kn
Istarska	2.955	215.511.305 kn
Koprivničko-križevačka	520	101.500.000 kn
Međimurska	1.900	101.141.956 kn
Osječko-baranjska	12.462	349.960.891 kn
Požeško-slavonska	2.413	82.990.131 kn
Primorsko-goranska	1.094	72.643.750 kn
Sisačko-moslavačka	980	62.125.000 kn
Splitsko-dalmatinska	942	74.293.750 kn
Šibensko-kninska	297	28.521.704 kn
Virovitičko-podravska	2.957	118.053.213 kn
Vukovarsko-srijemska	5.380	294.038.509 kn
Zadarska	3.418	459.880.458 kn
Ukupno:	48.141	3.143.912.053 kn

Uloga Hrvatskih voda u proizvodnji hrane u RH osmišljena je u Nacionalnom projektu navodnjavanja i gospodarenja poljoprivrednim zemljištem i vodama u RH¹⁷ (NAPNAV). Dugoročni cilj NAPNAV-a jest do kraja 2020. izgraditi infrastrukturu i primijeniti uzgojnu mjeru navodnjavanja na 65.000 ha poljoprivrednog zemljišta. Time bi se udio navodnjavanih površina od ukupno obradivih povećao sa 0,86% na 6%. Ovaj je cilj usklađen s kasnije izrađenom Strategijom¹⁸ te s trenutnim stanjem NAPNAV-a, a ugrađen je u Višegodišnji program gradnje regulacijskih i zaštitnih vodnih građevina i građevina za melioracije (2015.)¹⁹. Provedbom planiranih projekata na 48.000 ha, uz već ugovorene projekte sustava navodnjavanja na 2.259 ha te provedbom nacionalnih pilot-projekata navodnjavanja omogućeno je ispunjenje strateških ciljeva (65.000 ha). Za prvo razdoblje provedbe programa razmotreno je više modela njegova financiranja, a predviđa se primjena sljedećeg načina osiguranja potrebnih sredstava (**slika 18**).

Slika 18

Izvori sredstava financiranja za projekte navodnjavanja u prvom programskom razdoblju 2013.-2017.

Izvor: Hrvatske vode

¹⁷ Nacionalni projekt navodnjavanja i gospodarenja poljoprivrednim zemljištem i vodama u RH, Hrvatske vode, srpanj 2005.

¹⁸ Strategija upravljanja vodama 2008.-2038., Hrvatske vode, 2008.

¹⁹ Višegodišnji program gradnje komunalnih vodnih građevina za razdoblje 2014.-2023., Hrvatske vode, 2015.

Energetika

U energetsom su sektoru za graditeljski sektor kao pokretači investicija važna dva trgovačka društva u vlasništvu države: Hrvatska elektroprivreda i Plinacro. Ta dva društva imaju ukupne godišnje prihode (prema pokazateljima s kraja 2011.) oko 13,8 milijardi kuna, ukupne rashode oko 13,7 milijardi kuna, ukupnu aktivu oko 38,5 milijardi kuna, a obveze oko 7,4 milijarde kuna. Također, Hrvatska elektroprivreda zbog posebnosti svojih proizvodnih kapaciteta, tijekom dobrih hidroloških godina ostvaruje i znatno veće dobiti. Tako je 2014. godinu zaključila s ukupnom dobiti od oko 2,5 milijardi kuna, što je svrstava među potencijalno najveće investitore.

No, Strategija energetskeg razvoja Republike Hrvatske do 2020.²⁰, prihvaćena u listopadu 2009., koja nema razrađen plan ili program provedbe, danas je uglavnom zastarjeli dokument, neadekvatan za vođenje energetske politike RH unutar EU-a i unutar novih odnosa na tom tržištu. Posebno nije primjeren za stvaranje razvojnih politika Hrvatske elektroprivrede i Plinacra.

U nedostatku odgovarajuće energetske strateške i provedbene politike na razini RH, kao pokazatelj mogućih energetskeg investicija preuzima se prijedlog Vlade RH za sudjelovanje RH u Junckersovu investicijskom planu (**tablica 12**).

²⁰ Vlada Republike Hrvatske: Strategija energetskeg razvoja Republike Hrvatske do 2020., listopad 2009.

Rb	Sektor	Naziv projekta	Nositelj investicije	Vrijednost (mil. €)	Gradit. Udio
1	energetika	LNG terminal	LNG/Plinacro/HEP	760	Da
2	energetika	Zagreb na Savi	Program Sava/HEP	1.208	Da
3	energetika	Postaje za LPG gorivo	HAC/Plinacro/HEP	7	Ne
4	energetika	Magistralni plinovod Bosiljevo-SLO	Plinacro	110	Da
5	energetika	Redukcijske stanice	Plinacro	55	Da
6	energetika	Magistralni plinovod ST-DU	Plinacro	330	Da
7	energetika	EL-TO kogeneracija i akum. topline	HEP	189	Da
8	energetika	Revitalizacije HE Senj	HEP	38	Ne
9	energetika	HE Dubrovnik II	HEP	173	Da
10	energetika	HE Molve 1/2	HEP	456	Da
11	energetika	HE Senj 2/HE Kosinj	HEP	600	Da
12	energetika	TE Plomin C	HEP	811	Da
13	energetika	TE Rijeka	HEP	307	Da
14	energetika	VHS Osijek	HEP	347	Da

Tablica 12

Pregled prijavljenih projekata za Junckersov investicijski plan iz područja energetske infrastrukture od strane Vlade RH

Izvor: www.vlada.hr

Turistički sektor

U turističkom sektoru Ministarstvo turizma mjerodavno je, prema podacima iz 2011., za 16 pravnih subjekata koji djeluju na tržištu, a koji su 2011. uz ukupne prihode od 665 milijuna kuna ostvarili i rashode od oko 727 milijuna kuna, te su uz aktivu od ukupno 3.423 milijuna kuna imali i obveze od ukupno 1.640 milijuna kuna. S iznimkom ACI-ja, riječ je o gospodarskim subjektima koji iako posluju na vrlo povoljnim lokacijama (položajna renta), bilježe ispodprosječne poslovne rezultate, a nerijetko i gubitke.

Prema Strategiji razvoja turizma RH²¹, osobito je važno privatizirati pravne subjekte u državnom vlasništvu, pri čemu treba voditi računa o maksimiranju ukupnih dugoročnih učinaka privatizacije. Riječ je o aktiviranju državne imovine u turizmu, a od posebnog su interesa nekorišteni vojni objekti, neaktivna industrijska postrojenja te drugi objekti i/ili lokaliteti u većinskom vlasništvu i/ili pod neposrednom kontrolom gradova/općina, županija, odnosno države i državnih poduzeća. Izdvajaju se samo objekti pogodni za razvoj turizma, koje različite institucije javnog sektora, koje njima trenutačno upravljaju, ne koriste ili to čine povremeno i gospodarski neprimjereno. U svakom pojedinačnom slučaju radi se o mogućim turističkim razvojno-investicijskim projektima, čije pokretanje i čiju provedbu, kroz definiranje projektnog zadatka, inicira i nadzire izvršna vlast, dok se, uz različite poslovno-upravljačke modele, oni realiziraju privatnim kapitalom. Novi razvojno-investicijski pothvati kojima se nastoji poboljšati smještajna ponuda na državnoj imovini obuhvaćaju i postojeće (brownfield) i nove (greenfield) projekte.

²¹ Vlada Republike Hrvatske: Strategija razvoja turizma Republike Hrvatske do 2020. godine, travanj 2013.

Strategija razvoja turizma RH

Prema Strategiji razvoja turizma RH (2013.) ukupno očekivana investicijska aktivnost do 2020. procjenjuje se na oko 7 milijardi €, a temelji se na:

- katalogu hrvatskih turističkih investicija u različitim fazama pripremljenosti, uključujući analizu prostornih planova jedinica lokalne i područne (regionalne) samouprave
- investicijskim planovima hrvatskih turističkih poduzeća
- investicijskim planovima potencijalnih investitora
- planiranoj izgradnji vezova sukladno Strategiji razvoja nautičkog turizma RH, 2009.–2019.

Izgradnja hotela i resorta, koja uključuje individualne, ali i tzv. integrirane mixed-use resorte, temelji se na izgradnji oko 20 tisuća novih hotelskih soba (ključeva) i ulaganju oko 2,2 milijarde €.

Obnova i rekonstrukcija postojećih hotelskih kapaciteta (brownfield investicije) odnosi se na potrebu daljnjeg poboljšanja smještajne ponude i dodatnih sadržaja, osobito u poduzećima koja su još uvijek u pretežnom državnom vlasništvu te u poduzećima koja su, doduše, privatizirana, ali u kojima je proces modernizacije i osuvremenjivanja smještajne ponude stajao ili je bio vrlo spor. Riječ je o petnaestak tisuća soba (ključeva) te dodatnom investicijskom potencijalu od oko 825 milijuna €.

Ulaganja u nautičke luke, sukladno odrednicama Strategije razvoja nautičkog turizma RH 2009.-2019., predviđaju investiranje u luke nautičkog turizma od oko 552 milijuna €, od čega 475 milijuna € u izgradnju vezova u novim i postojećim marinama i lukama.

Ulaganja u turističku ponudu odnose se na niz investicija u različite turističke sadržaje kao što su golf-igrališta, tematski parkovi i kongresni centri. Uvid u stanje i potrebe razvoja golf-igrališta upućuje na potrebu izgradnje oko 30 igrališta i ukupnu investiciju od oko 210 milijuna €. Nadalje, očekuje se da će se izgraditi barem dva kongresna centra u koje je potrebno uložiti oko 46 milijuna €, a u izgradnju desetak novih tematskih parkova, relativno ravnomjerno raspoređenih na području čitave Hrvatske potrebno je uložiti dodatnih 300 milijuna €.

Ostala ulaganja u kampove, male hotele, smještaj u kućanstvima, male ploveće hotele i prateće sadržaje procjenjuju se na više od 2,5 milijardi €.

Osim povoljnih kredita HBOR-a od 1,5 milijardi €, ostala planirana sredstva za investicije namaknula bi se iz fondova EU-a (prateći sadržaji, do 1 milijarde €) te iz privatnih izvora.

Strategija razvoja turizma RH daje samo okvir za djelovanje, a njezinu je provedbu potrebno detaljno razraditi. Još uvijek relativno veliki broj društava iz ovog sektora, koja su u vlasništvu države, ali i veliki broj drugih objekata potencijalno vrijednih za razvoj turizma zahtijevaju poseban

plan provedbe, koji nadilazi kapacitete pojedinačnih pravnih subjekata. Uzimajući u obzir kako ti subjekti znatno sudjeluju u investicijskom potencijalu od oko 800 mil. € planiranih za brownfield investicije (obnova postojećih kapaciteta) i u oko 500 mil. € predviđenih za razvoj nautičkog turizma, može ih se smatrati vrijednim potencijalom države za pokretanje investicija u turizmu, posebno ako se interesi u investicijama pojedinačnih trgovačkih društava objedine.

Graditeljski sektor i trgovačka društva u državnom vlasništvu

Prepoznavanje mogućih investicijskih potencijala u trgovačkim društvima i pravnim osobama u vlasništvu države, graditeljskom sektoru RH ne donosi znatnu prednost ni perspektivu u smislu sudjelovanja u planiranim investicijama. Samo uspostavljanje partnerskog odnosa između graditeljskog sektora i trgovačkih društava iz razmatranih sektora nacionalnoga gospodarstva, uz poticaj državnih tijela, stvorit će realne mogućnosti za buduću suradnju.

Kako bi se moglo razmotriti načine djelovanja trgovačkih društava s područja energetike, prometa, proizvodnje hrane i turizma radi pokretanja nacionalne ekonomije i posebno graditeljskog sektora, potrebno je imati na umu postojeća ograničenja raznih dionika, te kroz planiranje i različite mjere otklanjati te limitirajuće faktore, a u svrhu vođenja novih velikih investicija.

Dobar primjer su slabosti u provedbi Strategije razvoja željezničke infrastrukture²², a one se mogu u većoj ili manjoj mjeri pripisati i drugim sličnim trgovačkim društvima.

²² S. Lakušić, M. Vajdić, N. Ivanuša: Problemi u realizaciji željezničkih infrastrukturnih projekata, Kvaliteta prometne infrastrukture - ključ razvoja gospodarstva, 2015.

Korištenje EU fondova - dosadašnja iskustva - primjer HŽ Infrastruktura

Prema nedavnim analizama problema u realizaciji željezničkih infrastrukturnih projekata, koji su čak doveli u pitanje provedbu velikih projekata za koje su bila osigurana sredstva iz EU fondova, glavni razlozi kašnjenja su sljedeći:

a) na razini državnih institucija:

- politizacija strateških odluka
- nedostatak vizije i česta izmjena strateških ciljeva
- često mijenjanje regulative
- nesređene zemljišne knjige i njihova neusklađenost s katastrom
- neusklađena prostorno-planska dokumentacija
- problemi u postupcima ishoda rješenja o prihvatljivosti zahvata za okoliš i ekološku mrežu
- nepostojanje kvalitetnog katastra vodova
- sporost upravnih tijela u postupcima.

b) na razini naručitelja:

- neuredno plaćanje
- nerealno zadani rokovi
- nedostatak iskustva u upravnim postupcima
- loša komunikacija s predstavnicima lokalnih zajednica
- podređenost odlukama JASPERS-a
- često odustajanje ili poništavanje nadmetanja
- nepoštivanje institucije ovlaštenog inženjera i glavnog projektanta
- dugotrajno donošenje bitnih odluka

- izostanak sankcioniranja individualne odgovornosti
- izostanak partnerskog odnosa između konzultanta i investitora
- neadekvatna interna kontrola dokumentacije
- nedostatak standardizacije, općih i posebnih uvjeta i tipizacije projekata
- neusklađenost tehničko-funkcionalnih zahtjeva s planiranom investicijom
- nesamostalan pristup financijskim sredstvima.

c) na razini konzultanata:

- nemogućnost zapošljavanja najkvalitetnijeg kadra zbog nedostataka novca
- strani konzultanti slabo poznaju nacionalnu regulativu.

d) na razini odnosa državne institucije - naručitelj:

- česte izmjene ključnih dijelova Zakona o javnoj nabavi
- praksa nadmetanja prema kriteriju najniže cijene
- PRAG pravila i EU procedure produljuju rokove donošenja odluka.

Polazeći od slabosti uočenih u radu trgovačkih društava u vlasništvu države, a sa stajališta pokretanja novih investicija, kao najvažniji ciljevi nameće se:

- izraditi nove strateške i provedbene/akcijske planove za ključne gospodarske subjekte u državnom vlasništvu usklađene s EU direktivama i novim globalnim trendovima na tržištu, te s vizijom dugoročnog razvoja
- stvoriti kapacitete za kompetentno upravljanje investicijama trgovačkih društava u državnom vlasništvu i pravnim osobama u javnom sektoru
- povezati razvojne interese takvih društava i pravnih osoba u državnom vlasništvu s razvojnim interesima nacionalnoga gospodarstva.

Strateški dokumenti na razini države nisu planovi razvoja pojedinih trgovačkih društava u vlasništvu države, jer trgovačka društva djeluju na dereguliranom tržištu i moraju voditi računa o opstanku u uvjetima svjetske konkurencije. Međutim, strateški dokumenti na razini države takvim tvrtkama olakšavaju pozicioniranje i planiranje razvoja na domaćem tržištu, te je nužno aktivno sudjelovanje tih trgovačkih društava u stvaranju nacionalnih strateških i provedbenih dokumenata (kao zainteresiranih stranaka u postupku), a posebno je važna izrada vlastitih s time usklađenih razvojnih planova.

Neovisno o trenutnim vlasničkim odnosima trgovačka društva i pravne osobe u vlasništvu države moraju proći transformaciju u smislu povećanja produktivnosti i efikasnosti, a također trebaju osmisliti vlastiti dugoročno održiv razvoj. Razvojna komponenta nedjeljiv je dio uspješnih poslovnih subjekata, te sama za sebe čini tvrtku poželjnim partnerom i povećava njenu ukupnu vrijednost. Za to nisu potrebni samo financijski i vlastiti ljudski resursi, nego i partnerstvo s drugim tvrtkama koje su u stanju pomoći u realizaciji razvojnih planova. Graditeljski sektor tu mora pronaći svoju poziciju partnera.

Racionalizacija mreže državnih agencija koja je upravo počela mora obuhvatiti i raspravu o efikasnoj organizaciji upravljanja pripremom i provedbom državnih razvojnih investicija, projekata i programa od nacionalnog interesa. Trgovačka društva i kada su u javnom vlasništvu po prirodi svog ustroja osnovana su za (profitno ili neprofitno) obavljanje određenih djelatnosti, u što se teško uklapa izrada sektorskih strateških razvojnih dokumenata.²³ Direkcija za javne investicije, spomenuta na početku knjige, nažalost nije opstala, a u resornim ministarstvima nedostaje stručnjaka dugoročno angažiranih i neovisnih o (čestim) promjenama političkih odnosa, za organizaciju i upravljanje takvim složenom poslovanjem.²⁴

²³ HEP ne može voditi strategiju energetskega razvitka države, a HAC, ARZ, HC ili HŽ ne mogu voditi strategiju prometnog razvitka države.

²⁴ Pozitivan primjer mogu biti zakonima posebno osnovane javne pravne osobe za upravljanje vodama (Hrvatske vode) i okolišem (Fond za zaštitu okoliša), a prometni i sektor energetike nemaju državnu agenciju koja bi ekspertno 'branila' dugoročne nacionalne interese

5. ZAKLJUČNA RAZMATRANJA I PRIJEDLOZI

5. ZAKLJUČNA RAZMATRANJA I PRIJEDLOZI

Ekonomski ciklusi, konjunktura i prosperitet, ali isto tako recesija i krize, nisu događanja koja se u cjelini i vremenski točno mogu predvidjeti. Prosperitet nastao u dobra vremena, stvara (ne)vidljive opasnosti i probleme koji (brže ili postupnije) dovode do ekonomskih kretanja obrnutog predznaka. No, razdoblje od godine 2008. pa do ovog vremena, ostat će zabilježeno u svim analizama kao najveći globalni ekonomski poremećaj od perioda Velike krize 1929.-1933. Ono što se pak može i mora učiniti, to je djelovati u skladu s tim i takvim okolnostima: u eri (pre)grijane ekonomije povlačiti određene makroekonomske poteze koji će taj rast kontrolirati (poglavito financijski sektor). Ali, isto tako značajno je u vremenu krize djelovati vremenski brzo i pronalaziti rješenja koja takve okolnosti zahtijevaju. Država gdje je kriza izbila (SAD) znalački je zaustavila, obuzdala i kontrolirala poremećaje u financijskom sektoru, a zatim je sustavno i organizirano potpomogla pojedine grane u realnom sektoru (automobilsku industriju, graditeljstvo, infrastrukturu, avio sektor itd.).

Graditeljstvo je gospodarski sektor koji je bitan dio svake nacionalne ekonomije. Sudjeluje u održavanju i poboljšavanju funkcija izgrađenih građevinskih sustava i pojedinačnih objekata te

poboljšava način i uvjete korištenja prostora. Graditeljstvo pri tome uz sebe veže znatan dio radno sposobnog stanovništva koje je najosjetljivije na tržišne promjene, te se zbog toga negativni trendovi u graditeljstvu izravno odražavaju na rast nezaposlenosti na razini nacionalne ekonomije. Graditeljstvo zbog toga i zbog svojih multiplikativnih efekata može potaknuti poželjne transformacije ukupnoga gospodarstva.

Unutar EU-a u prvom razdoblju (2008.-2010.) programi i mjere bili su prvenstveno formulirani i provedeni na razini pojedinih nacionalnih ekonomija, što je u ovom dokumentu i posebno ilustrirano. No, u idućem razdoblju (od 2011.) otpočela je znatno usklađenija EU politika stimuliranja gospodarskog rasta, ali i praćenja makroekonomskih neravnoteža unutar pojedinih država, a tada i snažnih (regulatornih) intervencija u odnosu na ustanovljene poremećaje. Posebni su programi pripremljeni (i uspješno realizirani) za Portugal i Španjolsku; Grčka je otvoreno, ne samo ekonomsko, nego i složeno geopolitičko pitanje.

Kakva su u tom kontekstu događanja u RH? Ukupna ekonomska kriza nastupila je nešto kasnije (krajem 2008.) kao posljedica smanjene potražnje za izvozom roba i usluga na tržište EU-a, te u zemlje okruženja. Kriza u građevinskom sektoru stigla je nešto kasnije, kao posljedica dovršenja radova na cestovnoj infrastrukturi, te također na onoj sportskoj (svjetsko rukometno prvenstvo). Ali nakon toga kriza se pojavila i djelovala trenutno i razorno: uz zaustavljanje javnih investicija, domaća potražnja za stambenim prostorom, temeljena poglavito na dugoročnim kreditima i zaduživanju, gotovo je u cjelini zaustavljena. U ukupnosti, u sektoru graditeljstva izgubljeno je više od 50.000 radnih mjesta, a udjel sektora u realnom BDP-u gotovo se prepolovio. Uz opću nesigurnost, te nesigurnost trajnog izvora prihoda (radno mjesto), dodatni je rizik stvoren i prošlogodišnjim nedovoljno stručno i pravno pripremljenim nagovještajem o uvođenju poreza na nekretnine. Negativan sinergijski učinak svih tih događanja iskazan je u prvom i drugom dijelu ovog dokumenta, te je ilustriran nizom konkretnih podataka i argumenata.

Državna tijela i institucije RH treba usmjeriti isključivo na stvaranje okvira za gospodarski rast, ali u međuvremenu najbrže kratkoročno rješenje jest osmisliti veće projekte koji će biti zanimljivi poduzetnicima. Država stoga mora uspostaviti akcijski usmjerenu organizaciju ključnih tijela uprave za pomoć u realizaciji takvih projekata.

Takav su pristup imale i mnoge danas uspješne nacionalne ekonomije, usmjeravajući se na jačanje rada, bolje iskorištavanje vlastitih prirodnih bogatstava te na privlačenje stranog i aktiviranje vlastitog kapitala.

Iz svega iskazanog, za uočiti je da je u RH dominirao spontanitet da će „kriza jednom stati“, te da će oporavak ekonomija unutar EU-a ujedno biti i „motor“ koji će povući hrvatsko gospodarstvo, gotovo po automatizmu. To se nije (još) dogodilo, ali sve upućuje da se i neće i ne može dogoditi. Jer, kriza od 2008. pa na ovamo, potencirala je slabe točke upravljanja nacionalnom ekonomijom, a tako i njenu ukupnu ranjivost.

U prvom dijelu ovog dokumenta prikazani su i razmotreni pojedini modeli koje su primijenile različite države u proteklom razdoblju, što jasno pokazuje i potvrđuje kako ispravnost, tako i potrebu takve orijentacije.

U nastavku studije puna pozornost usmjerava se na predlaganje rješenja **što se može i mora učiniti** u Republici Hrvatskoj kako bi se zatečeno stanje prevladalo. Ukazuje se na niz mjera i politika, koje se mogu i moraju poduzeti na nacionalnoj razini u funkciji formuliranja svojevrsnog hrvatskog New Deal-a, u poticanju niza različitih gospodarskih aktivnosti koje imaju mogućnost profitabilno poslovati, a za što su pretpostavka nove investicije i ulaganja. A sve to ostvarivo je samo uz snažan angažman sektora graditeljstva. Za takve srednjoročno i dugoročno, a ponekad već i kratkoročno, fizibilne projekte, postoji i odgovarajuća financijska osnovica: primjereni izvori vanjskog i nacionalnog kapitala. S jedne strane, riječ je o značajnim sredstvima strukturnih fondova EU-a, a ne više samo financijski i namjenom ograničenih pretpristupnih fondova. Zatim, dostupna su i sredstva Europske investicijske banke, koja osiguravaju bitan dio nacionalne participacije potrebne za angažman sredstava EU fondova.

Na strani nacionalnih izvora kapitala za ukazati je na izuzetan financijski potencijal mirovinskih fondova II. stupa, a također i na normativno raspoloživa sredstva fondova osiguranja i osiguravajućih tvrtki. U ukupnosti, a i po finalnoj dostupnosti (raspoloživosti za pojedine vrste ulaganja u realni sektor i infrastrukturu), riječ je o kapitalu koji se izražava u vrijednostima od mlrd., kako kuna, tako i eura. Pitanje je stvaranja ukupno atraktivnog okoliša za portfeljno i/ili direktno ulaganje niza korporacija (poglavito vanjskih) u pojedine green field projekte, područja gdje RH u protekla dva desetljeća daleko zaostaje za grupom tranzicijskih zemalja koje su (također, ali već i ranije) postale članice EU-a.

I da ponovimo, krizu se nije moglo izbjeći, ali odgovarajuća rješenja i odgovore mora se i može kreirati i provesti bolje prije nego kasnije, ali isto tako je bolje ikad nego nikad.

Nastavno se i iznose **konkretni prijedlozi** što je moguće pokrenuti danas i sada, posebno imajući na umu do sada propušteno višegodišnje vrijeme za djelovanje. Neposrednije rečeno, organizirana država u čitavom razdoblju krize propustila je adekvatno - sadržajno i vremenski - reagirati, što konkretno znači:

- Nije u dovoljnoj mjeri potaknula, organizirala i sufinancirala ukupan sustav pripreme projekata, koji mogu privući i koristiti sredstva EU fondova. Usporedno, uz povoljnije izvore financiranja bilo je moguće potaknuti i vezati daljnja korporativna ulaganja.
- Nije, u skladu s mogućnostima koje dozvoljava zakonodavstvo EU-a, uspostavila adekvatan sustav javne nabave. To znači da i dalje opstaje princip uvažavanja najniže cijene, a ne ekonomski najpovoljnije, što u provedbi ruši kvalitetu kako ponuda, tako i izvedenih radova.
- Nije završeno usklađivanje katastra i zemljišnih knjiga niti su objedinjeni bitni podaci neophodni kao imovinsko-pravna podloga za ostvarenje pojedinih investicija.

- Nije ostvarila jednostavnije i transparentnije strukturirane postupke za ishođenje dozvola za građenje, što je jedno od presudnih pitanja za (ne)donošenje investicijskih odluka.

Ti propusti i ograničenja normativno su usko grlo; stoga se **moгу i moraju** hitno ukloniti. Usporedno, nužno je pristupiti pripremi izrade projektne dokumentacije, poglavito za infrastrukturne projekte od javnog interesa za koje postoji i realna financijska osnova za sufinansiranje (primjerice, Junckerov plan). Takve je projekte potrebno dovesti do razine lokacijske dozvole, čime se projekt jasno definira kako u prostoru, tako i u odnosu na zaštitu prirode i okoliša. Pravovremeni odgovori na ta pitanja bitni su i legitimni zahtjevi potencijalnih investitora, često i uvjet bez kojeg ne ide.

No, isto je tako jasno da sam sektor graditeljstva mora obaviti svoj dio posla, svoju domaću (internu) zadaću. I toj je temi u ovom dokumentu posvećeno puno pozornosti. Izneseno je niz sugestija i prijedloga: tko i što može i mora učiniti. Realistično je ukazati i na činjenice i propuste iz proteklog razdoblja, koji su vezani i uz sam graditeljski sektor:

- U vrijeme izuzetne poslovne konjunktуре građevinskog sektora (izvođenje i projektiranje), nisu prepoznate potrebe ulaganja napora i sredstava za osvajanje novih tržišta izvan granica Republike Hrvatske.
- Nije pokrenut proces različitih oblika povezivanja tvrtki u funkciji zajedničkog istupa na domaćem i inozemnom tržištu.
- Izuzetak, a ne pravilo, bila su ulaganja u unapređenje tehnologije i racionalizacije poslovanja u skladu sa sve bržim i zahtjevnijim globalnim trendovima.
- Stručnost, vrsnoća i kultura gradnje moraju postati jedino mjerilo vrijednosti, odnosno osnovni kriterij budućeg razvoja graditeljstva, a razumljivo i gospodarstva u cjelini.

Ostaje ključno pitanje **što učiniti sada i odmah**, da bi se: a) dijelom sanirale posljedice naznačenog stanja; b) stvorilo odgovarajuće okvire poslovnog ponašanja, kako bi bilo moguće potaknuti, a zatim participirati u novom investicijskom ciklusu, koji će biti pokrenut u skladu s očekivanjima i zahtjevima, a isto tako i ukupnim interesima Europske unije, poglavito na području infrastrukture. Sve mogućnosti i područja investiranja potrebno je bilancirati po potencijalnim nositeljima, gdje je posebna uloga i odgovornost javnog sektora – temeljem provedbe pojedinih strateških dokumenata Sabora i Vlade RH.

- U tom kontekstu za daljnji razvoj građevinske operative nužno je postaviti jasne ciljeve i smjernice razvoja. Zatim i neposrednije: definirati strategiju djelovanja sektora u budućem srednjoročnom razdoblju.
- Prvenstveno, riječ je o potrebi udruživanja (klasteri) u organizacijske oblike koji predstavljaju veće cjeline i koji mogu konkurirati snažnim ponuđačima iz drugih zemalja.
- Posebne se prilike i mogućnosti za potpuno iskorištenje svih kapaciteta otvaraju davanjem nužne potpore države pojedinim sektorima gospodarstva, koji svojim djelovanjem bitno utječu na ukupan rast BDP-a: a) poljoprivreda – proizvodnja hrane (posebice upravljanje vodama); b) turistička industrija – obnova i izgradnja novih objekata i sadržaja; c) energetska sektor, uključivo i energetska učinkovitost; te d) intermodalni promet. Poseban izazov za ulaganja uz sudjelovanje graditeljskog sektora jest područje zaštite okoliša.
- Dodatne mogućnosti i prilike otvorene su dostupnošću EU fondovima, strukturiranim prema pojedinim namjenama, a u proračunu EU-a alociranim za Republiku Hrvatsku, što je u dokumentu i posebno iskazano.
- Isto tako, potrebno je pratiti i poticati interes korporativnih ulagača te izuzetan financijski potencijal već prije spomenutih mirovinskih fondova i kapitala osiguravajućih zavoda funkcionalno i normativno okrenutih prema ulaganjima u stabilne i dugoročne investicije.

- Nužno je osigurati snažnije uključivanje svih inženjerskih komora te Hrvatske gospodarske komore i drugih dionika u procesu pripreme za donošenje zakonske regulative. Isto tako, valja omogućiti praćenje stupnja ostvarivanja pojedinih operativnih programa na nacionalnoj razini, a vezano uz korištenje sredstava EU-a.

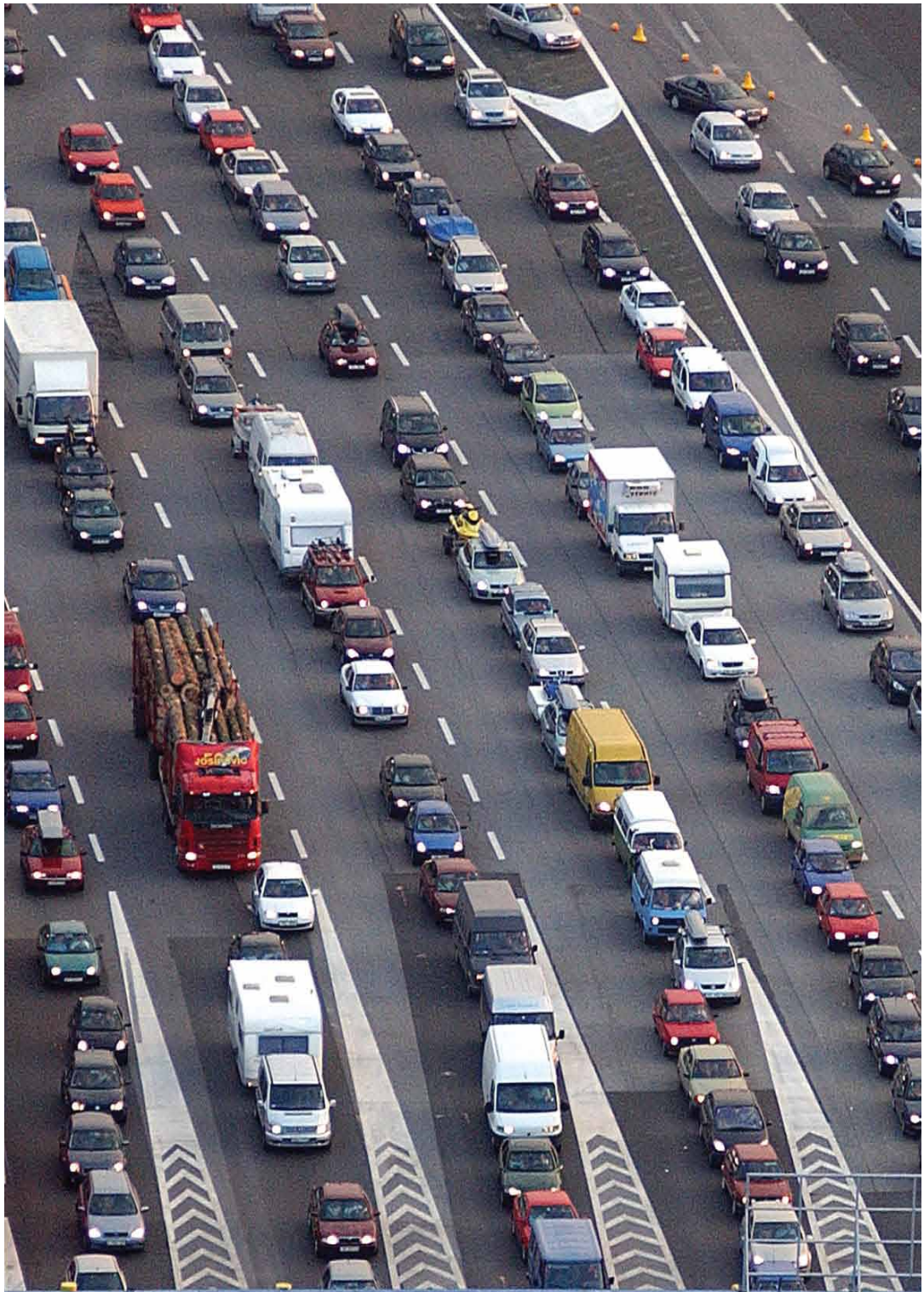
I zaključno, sve iskazano upućuje na činjenicu da postoje razlozi i pretpostavke za zaokret, za **novi početak**, a time i konstruktivni optimizam. To je moguće uz valorizaciju bitnih činjenica. Investicijski potencijal, a i investicijske potrebe na pojedinim segmentima ulaganja su konkretni (EU fondovi, mirovinski fondovi, fondovi osiguravajućih društava, korporativni ulagači: javni i privatni sektor). Postoji investicijski kapital koji na razini godine i sljedećeg četverogodišnjeg razdoblja gotovo nadmašuje postojeće građevinske kapacitete - od projektiranja do izvođenja. Osnovno je pitanje: tko i kako ima znanja, organizacijskih sposobnosti i motiva da taj mehanizam pokrene.

Stoga ovaj dokument, poštujući **open book koncept**, poziva sve, a pogotovo protagoniste i dionike u sektoru graditeljstva, da iznesu svoja mišljenja, sugestije i prijedloge o tome što učiniti te kako oni neposredno shvaćaju i osjećaju ulogu i zadaću svojeg strukovnog udruženja te što očekuju, pa i zahtijevaju, od protagonista odlučivanja, poglavito od izvršne vlasti: što da ona učini odmah, a što u bliskom narednom razdoblju.

REFERENCE

- (1) P.A.Samuelson, W.D.Nordhaus: Ekonomija, 2007 (XVIII izdanje)
- (2) Svjetska banka, The East Asia Miracle: Economic Growth and Government Policies, 1993
- (3) International Labour Office, 304th Session, March 2009: The current global economic crisis: Sectoral aspects
- (4) EFBWW: Emerging from the Crisis; Fostering growth and jobs for sustainable construction industry, 2010
- (5) European Commission: European stimulus plan, 2008
- (6) OECD: Responding to the Economic Crisis, Fostering Industrial Restructuring and Renewal, 2009
- (7) K. Alsos: Government launches measures to tackle economic crisis, EuroWORK, 2009
- (8) Forfas: Ireland Construction Sector, Outlook and Strategic Plan to 2015, July 2013.
- (9) Zbor za oživljavanje i razvoj graditeljstva, Program rada, Prilog Memorandumu, Ljubljana 2014.
- (10) S. Lakušić, M. Vajdić, N. Ivanuša: Problemi u realizaciji željezničkih infrastrukturnih projekata, Kvaliteta prometne infrastrukture-ključ razvoja gospodarstva, 2015.
- (11) Ministarstvo pravosuđa RH: Antikorupcijski program za trgovačka društva u većinskom državnom vlasništvu za razdoblje 2010.-2012., 4. objedinjeni izvještaj o provedbi programa, svibanj 2012.
- (12) Vlada Republike Hrvatske: Strategija razvoja turizma Republike Hrvatske do 2020. godine, travanj 2013.
- (13) Vlada Republike Hrvatske: Strategija prometnog razvoja Republike Hrvatske od 2014. do 2030., listopad 2014.
- (14) Vlada Republike Hrvatske: Strategija energetskog razvoja Republike Hrvatske do 2020. godine, listopad 2009.
- (15) Višegodišnji program gradnje regulacijskih i zaštitnih vodnih građevina i građevina za melioracije, Hrvatske vode, 2015.
- (16) Nacionalni projekt navodnjavanja i gospodarenja poljoprivrednim zemljištem i vodama u RH, Hrvatske vode, srpanj 2005.
- (17) Strategija upravljanja vodama 2008.-2038., Hrvatske vode, 2008.
- (18) Višegodišnji program gradnje komunalnih vodnih građevina za razdoblje 2014.-2023., Hrvatske vode, 2015.
- (19) Program razvojnih projekata u RH, HKIG, 2010.

6. DODATAK

6. DODATAK

■ Osnovni pokazatelji hrvatskog građevinarstva

Godina	BDP	BDV
2000.	4,1	5,0
2001.	4,6	5,5
2002.	4,9	5,9
2003.	5,9	7,1
2004.	6,4	7,6
2005.	6,6	7,8
2006.	6,8	8,0
2007.	6,9	8,1
2008.	7,2	8,5
2009.	6,9	8,0
2010.	5,8	6,8
2011.	5,3	6,2
2012.	4,7	5,5
2013.	4,5	5,3
2014.	4,3	5,0

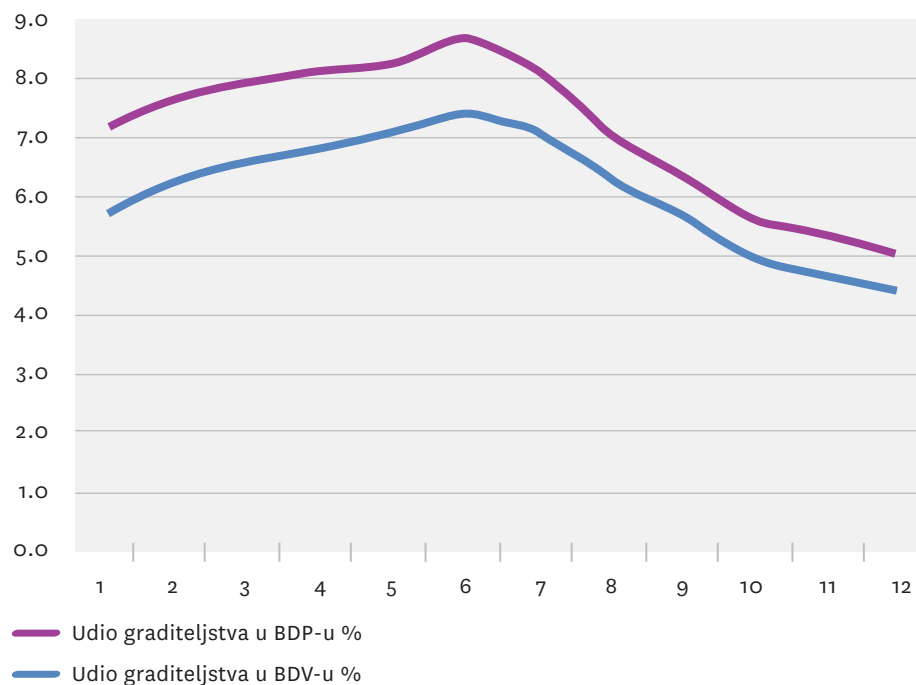
Tablica 1

Udio građevinarstva
RH u BDP-u
i BDV-u u %

Izvor: DZS; obrada: HGK

Ukupna bruto dodana vrijednost u gospodarstvu Hrvatske u 2014. godini iznosila je 268.764 milijuna kuna, a istodobno je BDV građevinarstva iznosio 13.680 milijuna kuna. Ukupan BDP Hrvatske u 2014. godini bio je 328.927 milijuna kuna.

Slika 1
Udio graditeljstva u
BDP-u i BDV-u u
zadnjem desetljeću
Izvor: DZS; obrada: HGK

Godina	2008.	2009.	2010.	2011.	2012.	2013.	2014.
broj registriranih pravnih osoba - od toga aktivnih	19.018 12.268	23.651 15.090	24.011 15.781	24.675 14.784	25.365 15.497	23.461 16.815	24.589 17.947
bruto dodana vrijednost (mil. kn)	25.156	22.855	18.947	17.578	15.492	14.934	14.030
broj zaposlenih	145.656	140.661	119.984	109.215	102.211	95.655	89.265
bruto plaća po zaposlenom	6.475	6.488	6.234	6.315	6.364	6.488	6.545
neto plaća po zaposlenom	4.529	4.567	4.446	4.522	4.564	4.643	4.689
ukupni prihodi (mil.kn)	72.586	61.376	50.045	46.877	42.130	41.426	-
ukupni rashodi (mil.kn)	70.444	60.527	50.842	49.231	45.474	42.961	-
dobit nakon oporezivanja (mil. kn)	3.083	2.418	2.022	1.632	1.649	1.883	-
gubitak nakon oporezivanja (mil. kn)	1.669	2.103	3.292	4.335	5.245	3.702	-
konsolidirani financijski rezultat (mil. kn)	1.414	315	-1.270	-2.703	-3.596	-1.820	-

Tablica 2

Opći gospodarski pokazatelji hrvatskog građevinarstva

Izvor: DZS i Finag;

obrada: HGK

Broj pravnih osoba odnosi se na stanje na kraju godine.

Broj zaposlenih izračunat je kao godišnji prosjek broja zaposlenih u pravnim osobama iz djelatnosti građevinarstva i broja zaposlenih u obrtu i slobodnim djelatnostima koje se odnose na građevinarstvo. Pritom je podatak za 2014. godinu privremen, a konačni će podaci biti raspoloživi sredinom travnja.

Tablica 3
 Udio
 građevinarstva u
 gospodarstvu RH

Izvor: DZS i Fina;

obrada: HGK

Godina	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014
broj registriranih pravnih osoba	7,2%	8,8%	8,7%	8,7%	8,6%	8,3%	8,2%
- od toga aktivnih	9,3%	11,4%	11,2%	11,5%	11,1%	10,8%	10,5%
bruto dodana vrijednost	8,5%	8,0%	6,8%	6,2%	5,5%	5,3%	5,0%
broj zaposlenih	9,4%	9,4%	8,4%	7,7%	7,4%	7,0%	6,7%
bruto plaća po zaposlenom	85,8%	84,1%	81,2%	81,0%	80,8%	81,7%	82,3%
neto plaća po zaposlenom	87,5%	86,0%	83,2%	83,1%	83,3%	84,2%	84,7%
ukupni prihodi	10,6%	10,1%	8,4%	7,5%	6,9%	6,8%	-
ukupni rashodi	10,6%	10,0%	8,6%	8,0%	7,6%	7,1%	-
dobit nakon oporezivanja	9,3%	9,8%	7,2%	5,0%	4,8%	6,2%	-
gubitak nakon oporezivanja	9,8%	9,4%	11,0%	16,8%	18,0%	13,8%	-
konsolidirani financijski rezultat	8,7%	12,9%	76,4%	-37,6%	-72,8%	-51,6%	-

Tablica 4
 Stope rasta
 građevinarstva u RH

Izvor: DZS;

obrada: HGK

Godina	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014
broj registriranih pravnih osoba	8%	24,4%	1,5%	2,8%	2,8%	-7,5%	4,8%
- od toga aktivnih	13,5%	23,0%	4,6%	-6,3%	4,8%	8,5%	6,7%
bruto dodana vrijednost	12,9%	-9,1%	-17,1%	-7,2%	-11,9%	-3,6%	-6,1%
broj zaposlenih	5,6%	-3,4%	-14,7%	-9,0%	-6,4%	-6,4%	-6,7%
bruto plaća po zaposlenom	6,3%	0,2%	-3,9%	1,3%	0,8%	1,9%	0,9%
neto plaća po zaposlenom	6,2%	0,8%	-2,6%	1,7%	0,9%	1,7%	1,0%
ukupni prihodi	25,3%	-15,4%	-18,5%	-6,3%	-10,1%	-1,7%	-
ukupni rashodi	26,4%	-14,1%	-16,0%	-3,2%	-7,6%	-5,5%	-
dobit nakon oporezivanja	15,3%	-21,6%	-16,4%	-19,3%	1,0%	14,2%	-
gubitak nakon oporezivanja	57,9%	26,0%	56,5%	31,7%	21,0%	-29,4%	-
konsolidirani financijski rezultat	-12,6%	-77,7%	-503,2%	112,8%	33,0%	-49,4%	-

Godina	2008.	2009.	2010.	2011.	2012.	2013.	2014.
fizički obujam građevinske aktivnosti (2010=100) - originalni podaci	127,1	118,8	100,0	91,5	81,4	78,0	72,9
- na zgradama	130,1	120,7	100,0	89,6	76,6	67,0	66,0
- na ostalim građevinama	124,4	117,0	100,0	93,3	85,8	88,4	79,4
fizički obujam građevinske aktivnosti (2010=100) - kalendarski prilagođeni podaci	127,0	118,7	100,1	91,5	81,5	78,0	72,8
- na zgradama	130,6	120,4	99,7	89,4	77,2	67,0	65,9
- na ostalim građevinama	124,6	116,8	100,0	93,1	86,3	88,3	79,4
vrijednost izvršenih građevinskih radova vlastitim radnicima 20 + (000 kn)	23.260.319	20.834.073	15.656.015	14.916.462	14.299.773	13.416.724	12.483.959
- na zgradama	10.581.923	9.745.277	7.321.008	6.595.625	5.832.274	5.119.262	5.226.764
- na ostalim građevinama	12.678.396	11.088.796	8.335.007	8.320.837	8.467.499	8.297.462	7.257.195
vrijednost izvršenih građevinskih radova vlastitim radnicima 5 + (000 kn)	27.786.783	24.395.989	17.866.247	16.783.675	15.976.215	15.091.225	-
- na zgradama	14.563.110	12.196.741	9.320.320	8.251.759	7.168.805	6.262.501	-
- na ostalim građevinama	13.223.673	12.199.248	8.545.927	8.531.916	8.807.410	8.828.724	-
broj izdanih odobrenja za građenje	12.281	11.736	10.087	9.601	8.330	6.687	6.589
- na zgradama	10.889	10.317	8.629	8.219	6.690	5.428	5.587
- na ostalim građevinama	1.392	1.419	1.458	1.382	1.640	1.259	1.002
vrijednost predviđenih radova u odobrenjima za građenje (000 kn)	41.389.582	32.201.579	29.636.903	24.356.575	21.269.258	18.671.984	20.208.46
- na zgradama	23.479.531	19.272.775	16.129.633	14.398.805	10.472.475	9.103.303	10.093.413
- na ostalim građevinama	17.910.051	12.928.804	13.507.270	9.957.770	10.796.783	9.568.681	10.115.051
vrijednost novih narudžbi (000 kn)	26.249.028	22.688.705	15.121.378	16.187.715	14.814.531	13.606.130	13.722.559
broj završenih stanova	25.368	18.740	14.972	12.390	11.792	10.090	-
cijena novih stanova (m²) kn	12.095	11.944	10.971	11.764	11.570	10.426	10.524

Tablica 5

Pokazatelji
građevinarstva RH -
originalne
vrijednosti
Izvor: DZS;
obrada: HGK

Podaci koji se odnose na građevinska poduzeća s pet i više zaposlenih još nisu dostupni za 2014. godinu. Međutim, smjerove kretanja relativno dobro oslikavaju podaci o građevinskim poduzećima sa 20 i više zaposlenih. Podaci za građevinska poduzeća s pet i više zaposlenih za 2014. godinu bit će objavljeni u listopadu ove godine.

Podaci o završenim stanovima u 2014. godini bit će dostupni u listopadu ove godine.

Tablica 6
Pokazatelji
građevinarstva RH -
međugodišnje stope
rasta

Izvor: DZS;
 obrada: HGK

Godina	2008.	2009.	2010.	2011.	2012.	2013.	2014.
fizički obujam građevinske aktivnosti - originalni podaci	11,9%	-6,6%	-15,8%	-8,5%	-11,1%	-4,1%	-6,6%
- na zgradama	19,4%	-7,2%	-17,1%	-10,4%	-14,5%	-12,6%	-1,5%
- na ostalim građevinama	5,4%	-6,0%	-14,5%	-6,7%	-8,1%	3,1%	-10,2%
fizički obujam građevinske aktivnosti - kalendarski prilagođeni podaci	11,5%	-6,5%	-15,7%	-8,6%	-10,9%	-4,4%	-6,6%
- na zgradama	19,9%	-7,8%	-17,2%	-10,3%	-13,7%	-13,2%	-1,6%
- na ostalim građevinama	5,4%	-6,2%	-14,4%	-6,9%	-7,2%	2,3%	-10,0%
vrijednost izvršenih građevinskih radova vlastitim radnicima 20 +	18,3%	-10,4%	-24,9%	-4,7%	-4,1%	-6,2%	-7,0%
- na zgradama	29,6%	-7,9%	-24,9%	-9,9%	-11,6%	-12,2%	2,1%
- na ostalim građevinama	10,2%	-12,5%	-24,8%	-0,2%	1,8%	-2,0%	-12,5%
vrijednost izvršenih građevinskih radova vlastitim radnicima 5 +	14,4%	-12,2%	-26,8%	-6,1%	-4,8%	-5,5%	-
- na zgradama	20,5%	-16,2%	-23,6%	-11,5%	-13,1%	-12,6%	-
- na ostalim građevinama	8,3%	-7,7%	-29,9%	-0,2%	3,2%	0,2%	-
broj izdanih odobrenja za građenje	-4,1%	-4,4%	-14,1%	-4,8%	-13,2%	-19,7%	-1,5%
- na zgradama	-4,3%	-5,3%	-16,4%	-4,8%	-18,6%	-18,9%	2,9%
- na ostalim građevinama	-2,2%	1,9%	2,7%	-5,2%	18,7%	-23,2%	-20,4%
vrijednost predviđenih radova u odobrenjima za građenje	23,5%	-22,2%	-8,0%	-17,8%	-12,7%	-12,2%	8,2%
- na zgradama	2,2%	-17,9%	-16,3%	-10,7%	-27,3%	-13,1%	10,9%
- na ostalim građevinama	67,9%	-27,8%	4,5%	-26,3%	8,4%	-11,4%	5,7%
vrijednost novih narudžbi	-5,3%	-13,6%	-33,4%	7,1%	-8,5%	-8,2%	0,9%
broj završenih stanova	-0,9%	-26,1%	-20,1%	-17,2%	-4,8%	-14,4%	-
cijena novih stanova (m²) kn	7,5%	-1,2%	-8,1%	7,2%	-1,6%	-9,9%	0,9%

Europski strukturni i investicijski fondovi	Raspodjela
Europski fond za regionalni razvoj (ERDF)	4.321.499.588
Kohezijski fond	2.559.545.971
Europski socijalni fond (ESF)	1.516.033.073
Europski poljoprivredni fond za ruralni razvoj (EAFRD)	2.026.225.500
Europski fond za ribarstvo i pomorstvo (EMFF)	252.643.138
SVEUKUPNO:	10.675.947.270

Tablica 7

Predviđena sredstva

EU fondova za

investicije u RH

Izvor: DZS;

obrada: HGK

